

România literară

SĂPTĂMÎNAL DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Anul I - Nr 6
joi 14 noiembrie 1968
32 pagini
2 lei

Adunarea Generală a Scriitorilor

Astăzi se deschid porțile mari ale banchetului literelor, iar scriitorii, în toga lor invizibilă, se vor exercita în toate formele retoricii, apropiindu-se, urmînd modelul și ținuta banchetului platonice. Noi, toți cei care formăm mica armată a condeielor țării, lectorii noștri, ca și cetățenii de pretutindeni ai României, ne apropiem, cu emoție și gravitate, de acest eveniment care trebuie, abia, prin eforturile și pasiunea noastră unite, să devină ceea ce este, **un eveniment literar**, adică. Herder spunea, odată, o frază, comparabilă cu puține: „Cea mai înaltă aspirație a omului e aceea de a-și atinge propria sa condiție: aceea de om.” Scriitorul — dacă el poate fi gîndit ca o categorie umană reprezentativă — nu se depărtează de acest fel de a gîndi; el se caută mereu pe sine, pentru a-și realiza propria sa esență, deci condiția sa. „Noi, scriitorii — spunea Tolstoi într-o scrisoare — **sîntem desigur conștiința lumii.**” Poate că această frază sună oarecum orgolios, dar oare întreg destinul omului, existența sa nu sînt o formă, cea mai înaltă, a orgoliului? Primul „mare orgolios” din miturile memoriei noastre, nu e oare Prometeu care creează focul? Sau Adam, omul biblic, care refuză armonia vegetală a edenului și e pedepsit pentru superbia sa cu această existență pe care o trăim noi acum, ca un refuz mereu reinnoit și mîndru al armoniei plate, conservatoare, fără relieful și scîlpirea de fulger a Ideii?

Și iată, această conștiință devine acum plină și tinde să descifreze omul, cel ce trăiește în noi, în fiecare din noi și în secolul nostru atît de zbuciumat și semnificativ. Cine știe, poate a fi un secol mare?! Oricum, el ni-e dat și, pe măsură ce ne apropiem de sfîrșitul lui, îl înțelegem tot mai bine și, cred eu, începem să-l iubim. E un secol al războiului și al păcii, un secol al revoluției sau al revoluțiilor, un secol al orgoliului cosmic și, poate, un secol al unui alt fel de a gîndi. Globul terestru ce părea odată uriaș și nesfîrșit, cu atîtea goluri și teritorii albe, de gheață, necunoscute, s-a micșorat fulgerător și omul, printr-un efect aproape cinematografic, s-a mărit și privește singur și îngîndurat în jur, la acest nou glob care îl așteaptă, globul cosmic.

Ce vom discuta la această Adunare generală a scriitorilor? Care vor fi problemele atît de variate pe plan teoretic care ne așteaptă și din care vom alege pe cele specifice și semnificative? Sau probleme de ordin practic care țin într-un fel, neevident poate, dar indestructibil, de nașterea cărții, a celei mari cărți pe care o așteptăm mereu, fără ostentare, în care credem cu toată ființa, ca în cel mai misterios și concret vis, acea carte, sau acele cărți, care să se alăture trupurilor de marmoră care sprijină ca niște coloane istoria acestui neam, glorioasă, purtînd numele lui Dimitrie Cantemir, Heliade, Bălcescu, Rebreanu, Blaga și Eminescu?

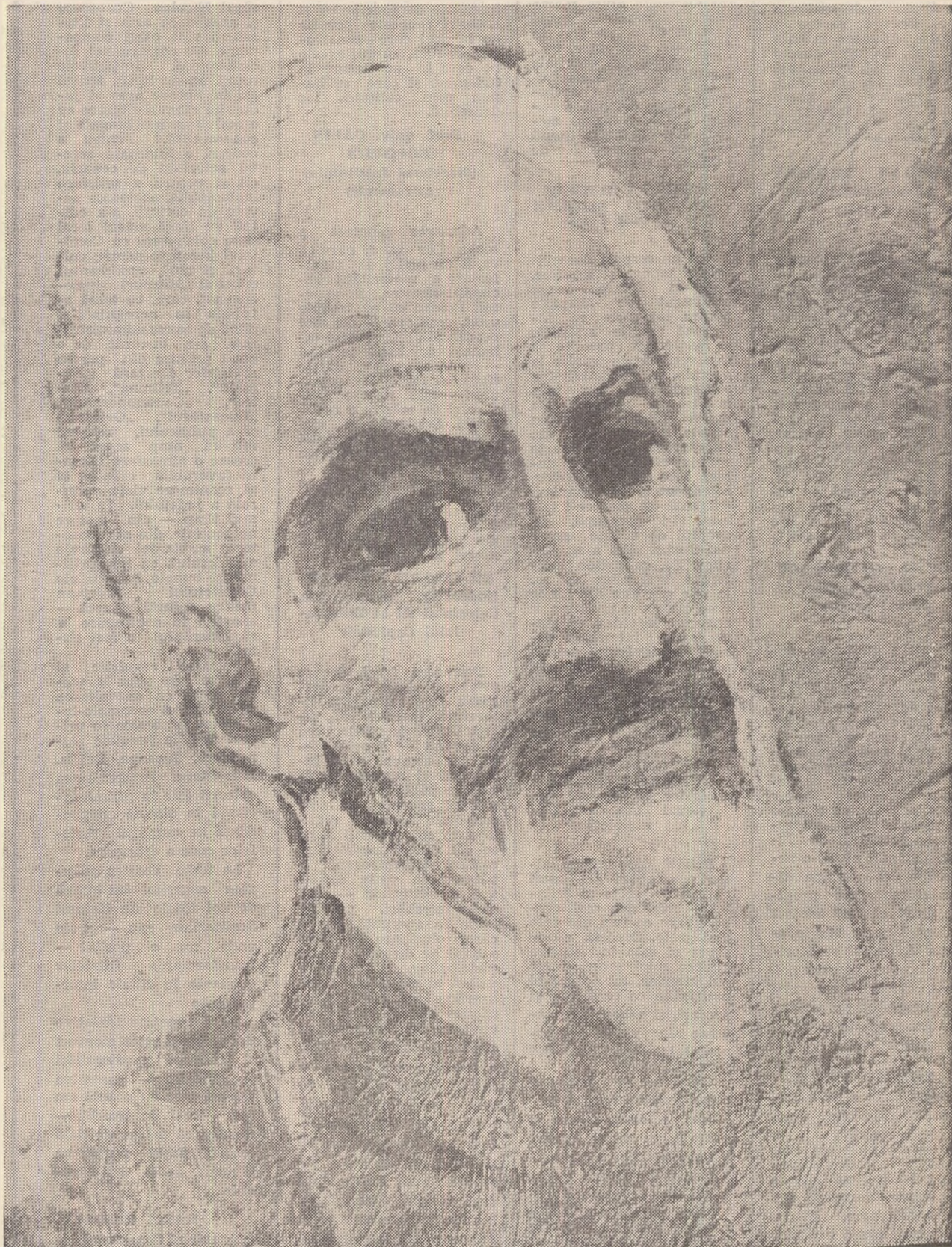
Sarcini importante stau în fața acestei Adunări a noastre, pe care trebuie să le rezolvăm, probleme și mai ales o anumită problematică, care să definească cu profunzime, luciditate și înalt spirit marxist, climatul nostru literar și politic, întreaga noastră viață modernă. Alături de multe alte semnificații, această Adunare generală a scriitorilor va conține și una, una dintre cele nu mai puțin importante: e prima întrunire a tuturor scriitorilor de la Congresul al IX-lea al Partidului, congres profund semnificativ și înnoitor al existenței noastre naționale. Lucrările Adunării generale vor fi urmărite cu interes deosebit de întreaga suflare națională și, o știm, de conducerea de partid, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Pășim cu emoție spre porțile mari ale banchetului literelor și ne vom face datoria; fie ca disputa literară, de fond, de idei, să nu întunece nici o clipă semnificația mai adîncă a acestui eveniment excepțional, unitatea și simțul de solidaritate al tuturor scriitorilor, cu destinul literaturii lor, al țării lor și al istoriei ei contemporane, cu ei înșiși.

Nicolae BREBAN

Artiștii au datoria să lase scris urmașilor, peste veacuri, mărturii despre ceea ce au fost în stare să creeze oamenii, constructorii socialismului, despre ceea ce au fost în stare să realizeze oamenii de litere și de arte de azi. Ei trebuie să se întreacă cu înaintașii, să făurească opere mai valoroase decît aceștia. Faptele mărețe săvîrșite de clasa noastră muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, sub conducerea partidului, întruchipate în opere pot deveni un tezaur de înarmare spirituală, de mobilizare a întregului popor la marea operă de edificare a României socialiste.

NICOLAE CEAUȘESCU

LUCIA PISO: TIMOTEI CIPARIU

Ce așteaptă prietenii literaturii de la Adunarea generală a scriitorilor

—Vă învidiez: fiecare scriitor, în felul lui, e un demiurg (așa cum spunea Bogza despre Brâncuși). Nu suspectez pe cei tineri de lipsă de talent, ci de lipsă de cultură. Blaga stăpânea câteva sisteme filozofice, la absolvirea liceului. Cel de-a-cum — eu cred că nu stăpînesc nici marxismul (poate e de vină și școala). Și în meseria mea, căutările, eșecul, sînt inerente.

Trebuie curaj și luciditate în evaluarea calității literaturii de azi; verificarea acestor aprecieri la editurile străine nu e posibilă? În rest, știți mai bine ca mine. Vă urez, din toată inima, succes!

G. BĂRAN
(doctorand în mecanica fluidelor)

Citesc cu o mare aviditate poezia românească tinăra și mi se pare că trăim un moment de renaștere a poeziei, o dată cu apariția acestor tineri. Trebuie să recunoștem că speranțele mele se leagă de ei. Le urez succes în această Adunare la care participă. Le urez succes și îndrăzneală, combinată cu maturitate. În fond, sînt convins că poezii noștri sînt și inteligenți și îndrăzneți și maturi. O dovedește poezia lor.

ADRIAN MIHAILĂ
(medic, policlinica Colțea)

Îmi place să citesc poezie și mă bucur că în ultimii ani au apărut multe poezii de dragoste frumoase (chiar dacă pe cele mai multe nu le poți spune iubitei, fără riscuri mari; dar nu pentru soptit la ureche e făcută poezia). Mi se pare însă că prea multe poezii filozofează pe tema dragostei și prea puține exprimă cu gravitate un sentiment. Eventual, chiar și într-o formă directă, cantabilă. Numai cu romane o literatură nu poate dăinui. Dar și „Pe lângă ploii fără soț”...

GABRIEL GEORGESCU
(elev, clasa a XI-a, Liceul nr. 15)

Se scrie mult, se publică și mai mult. Revistele literare defrîșează, în ciuda numărului lor încă destul de restrîns, un teren vast de emulație. Mi se pare, însă, că apar în reviste și materiale de o calitate evident scăzută. Nu înțeleg pentru ce, într-un moment literar foarte prielnic, cu o mare abundență (scuzați-mi cuvîntul prozaic!) de lucrări de înalt nivel, e necesar să vadă lumina tiparului materiale proaste. Cred că și această problemă poate sta în atenția Adunării scriitorilor, a acelora pe care noi, elevii, cititorii cel mai credincioși, îi urmărim cu atîta dragoste și cu atîta recunoștință.

TIBERIU MIHAIL
(elev, clasa a XI-a, Liceul „Dimitrie Cantemir”)

Acum sute de ani sau, poate, și mai demult, acum cinci ani, mă băteam să cumpăr Parodille lui Marin Sorescu. Spîm exact cum arată coperta, (se vorbea atît!). Dar des-

pre cine era vorba am aflat nu atunci, cînd le-am citit, ci ceva mai tîrziu, prin clasa a X-a, cînd am știut în sfîrșit și cum stau lucrurile cu fugitul de-acasă... A venit apoi și tinerețea, și mea și a lui Don Quijote. Pe cînd un scenariu de film, de Marin Sorescu?

ILEANA MURGESCU
(clasa a XI-a, Liceul „Dr. Petru Groza”)

În viața noastră, literatura are o pondere din ce în ce mai mare, datorită puterii ei de penetrație în masele largi dar, cu deosebire, datorită efortului ei insistent de a ne exprima și explica. Mă bucur întotdeauna cînd găsesc în paginile scriitorilor noștri de azi, nefalsificată și interpretată în toate profundele ei reverberații, o parte exactă din viața reală, din existența oamenilor din jur. Avem toți multă nevoie de a ne înțelege, de a ne cunoaște și de a ne limpezi gîndurile și sentimentele, iar scriitorul ne poate ajuta foarte mult. Adunarea generală a scriitorilor va lua în dezbatere, sînt sigur, toate acele lucruri esențiale ale vieții scriitoricești actuale și probabil și această intensă dorință a cititorilor de a primi mereu cărți de înaltă ținută artistică, dar mai ales de utilitate umană.

MIRCEA BURMAZ
(directorul Spitalului Militar Cluj)

Am un respect deosebit pentru munca scriitorilor, dintr-un foarte firesc sentiment de simpatie pentru tot ceea ce înseamnă creație artistică, și nu-mi pot permite să dau verdicte cu privire la operele lor, la activitatea scriitoricească din țara noastră în general. Cu multă plăcere întîmpin cărțile sincerității și ale adevărului și sînt foarte convins că numai acei autori, care spun deschis, inteligent și cu maximă exigență tot ceea ce-i tulbură și-i preocupă, au dreptul de a face parte din ilustrația elită a scriitorilor. Eu, ca cititor, indiferent dacă ader sau nu la una sau alta din ideile unui poet sau prozator, îi apreciez întotdeauna sinceritatea, interiora dorință a adevărului neîntinat. Cred că despre acest lucru ar trebui să discute apropiata Adunare generală a scriitorilor din țara noastră, despre sinceritatea și adevărul creației.

GHEORGHE POPOVICI POENARU
(actor la Teatrul Național „Ion Luca Caragiale”)

Privită din unghiul altor preocupări ale lumii culturii — acela al Științei — misiunea scriitorului apare ca una din cele mai grele. Credem că esența ei este în genere găsirea unui acord între eul interior, tot ce are el mai intim ca aspirații și sensuri, și necesitățile externe ale vieții, sub aspectul lor logic, material și social.

Omul nu are decît o singură viață; lumina, culoarea, căldura, poezia ei proprie, nu se pot repeta, ele nu trebuie să fie strivite nici de povara trecutului, nici de aceea a viitorului, de nimic din ceea ce omul construiește el însuși ca civilizație și societate. Fără acest acord

intim, nici una din realitățile și perspectivele civilizației nu are sens. Scriitorul trebuie să înfăptuiască, în sine sa, această sinteză dintre personal și unic pe de-o parte, și universal și necesar pe de alta, oferind experiența sa semenilor săi, mai legați decît el de aspectele fragmentare ale lumii, prin specializarea impusă fiecăruia de secolul nostru.

Dezbaterile Adunării generale a scriitorilor se vor bucura de extinderea democrației din țara noastră prin discuții cît mai sincere și cît mai libere. Vrem să înțelegem prin aceasta și o urare ca marile frămîntări ale zilei noastre, curentele de opinii, rolul scriitorului în societate, problema generațiilor, noile mijloace și moduri de comunicare și de expresie, ca și repercusiunile dezvoltării impetuoase ale științei și tehnicii... să fie și ele printre subiectele discutate, scriitorii fiind ca pre-tutindeni în avangarda înnoirilor.

Urez ca discuțiile să fie încheiate de indemnuri și hotărîri concrete pornite de la acei care construiesc cultura, cu mijloacele pe care le au fiecare la îndemînă și care se impun prin calitatea lor deosebită.

Prof. univ. CĂLIN POPOVICI
(directorul Institutului astronomic)

Adunarea generală a scriitorilor mi se pare că va fi un prilej de manifestare a maturității societății noastre, în general. Pentru că nu trebuie uitat, scriitorii — cei mai reprezentativi, cei mai talentați, cei mai curajoși — însumează datele timpului lor și le supun unui proces de esențializare și de mărire a rezistenței. Scriitorii cei mai proeminenți reprezintă, de fapt, spiritualitatea care i-a născut.

Adunarea generală a scriitorilor este, și trebuie să fie, locul unde se întîlnesc spiritele alese, purtătorii de cuvînt ai noștri, ai tuturor.

SILVESTRU VÎRTOSU
(judecător, președintele Colegiului III al Tribunalului Capitalei)

Frumoasa frază despre prietenul drag și nedespărțit ce-l reprezintă literatura (beletristică, firește) în viața oricărui om a devenit — demult — un loc comun, prin îndelungă și abundentă utilizare publicistică. În ce măsură această amicitie constituie totuși o realitate, în ce proporții și pe ce căi creația scriitorilor rămîni contemporani a pătruns în viața cotidiană a cititorilor — iată niște întrebări, plictisitoare în aparență, dar a căror elucidare ar oferi o bază de discuții. Glasul sociologilor, al statisticienilor, al editorilor, al librarilor, ar trebui să se adauge opiniilor deja cunoscute, pentru a ne da nouă, iubitorilor cărții, o imagine credibilă a acestei literaturi, față de care încercăm, uneori, sentimente amestecate. Oricum, câteva apariții notabile pe an nu înseamnă prea mult, chiar dacă poartă semnătura lui Marin Preda, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Alexandru Ivasiuc, Ma-

rin Sorescu. Scriitori excelenți sînt, dar cărțile memorabile apar încă rar.

ILIE EMILIAN
(operator de film)

Este evident pentru oricine că momentul actual al dezvoltării literaturii noastre se află sub semnul de bun augur al unei efervescente și dezbateri creatoare fără precedent. Profităm de acest prilej pentru a exprima cîteva opinii în legătură cu reanimarea unui climat literar activ, prin înființarea de noi reviste literare, în județele care au avut o generoasă tradiție culturală și care, în clipa de față, datorită impetuoasei lor dezvoltări economice, simt cu acuitate această necesitate.

Dacă județul Hunedoara se află azi la un foarte înalt stadiu de dezvoltare industrială, considerăm cel puțin ciudată răminerea sa în urmă din punct de vedere cultural. Se pare că uneori se uită adevărul pe care de curînd l-a reactualizat tovarășul Nicolae Ceaușescu și anume că arta și literatura sînt părți componente ale construcției socialismului. Inițiativele totuși nu au lipsit. Există azi în fiecare oraș al județului cercuri literare cu o activitate îndelungată și consecventă. Pentru a conferi o finalitate acestei activități de cînaclu, cit și pentru a satisface ineluctabila, obștească nevoie de cultură, s-a editat, pe lângă ziarul local și în colaborare cu Comitetul județean pentru cultură și artă, suplimentul cultural „Rîtmuri hunedorene”, care, cu toată apariția sa neregulată și plină de cazne administrative, s-a bucurat de o bună primire din partea revistelor din țară („Familia”, „Tribuna”, „Astra”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Orizont”) și a publicului, reușind într-un timp scurt să creeze o atmosferă literară favorabilă creației și să reanimeze viața culturală a județului. În ultimul timp — din motive neesențiale, din necunoașterea ambianței culturale a județului, cu tot sprijinul și bunele intenții ale Comitetului județean pentru cultură și artă — apariția în continuare a suplimentului a fost sistată.

Peisajul revuistic al țării se cere adus la același ritm cu dezvoltarea peisajului ei economic-industrial și aceasta în primul rînd în județele Hunedoara, Suceava, Brăila, Baia-Mare. Prosperitatea culturii este în ultimă instanță în directă dependență de numărul revistelor care o difuzează.

La toate acestea adăugăm sugestia înființării de noi filiale ale Uniunii Scriitorilor sau — acolo unde nu e posibil — transformarea filialelor existente în filiale inter-județene.

După repetate tentative de a depăși acest moment al călduței mediocrități provinciale — tentative pentru care nu o dată am fost trași de urechi — sperăm că măcar de data aceasta glasul nostru va fi auzit acolo unde trebuie.

RADU CIOBANU
(secretar al Cenaclului județean „Rîtmuri” — Deva)

Patul lui Procust

Luther și călimara

Atacînd, anii trecuți, în cearta de atîtea ori redeschisă, în istoria literelor, dintre vechi și moderni — antiromanul secolului, sau, urmînd moda, anti-secolului XX, un critic francez lansa bomba ce-i poartă numele — „Bomba Gary” —, declarîndu-se net de partea lui Sganarelle, omul isteț, cu umor și bun simț, care nu înghite orice, reprezentantul vitalității și a tot ce miroase (textual) „a popor, a mafe și sudoare”. Săgeată, cam necioplită, trasă la nimereală în firma mult birfitei „dughene Dior literare”, casa de parfumuri hiperdistilate, pentru a-i mai speria puțin pe marchizii cu olfacție fină, ce-și astupă delicat, cu două degete, nările, cînd romancierul infanterist, romancierul pifan, el însuși transpirat de penibilul, pămîntescul său marș, destupă canalele infundate ale existenței...

Gary e un intolerant. Noi nu vom spune nimic despre visătorii noștri. Poate că ei nici nu greșesc. Poate că viața e un vis. Tot ce le cerem — dacă-i vis — este să ne dea un Calderon.

Nu însă despre asta e vorba. Faptul că se poate visa (și e foarte bine, „visați de voie”, sună ca un „marș de voie” cu tunica descheiată) constituie cel mai bun indiciu pentru climatul nostru literar atît de fervent și care stă sub semnul favorabil al diversității: legea biologică a tuturor regnurilor vii. Dacă pînă și peștii gregari din lacul Nyasa, specia genului Haplochromis (după cum aflăm din *Ulanda*, pasionanta carte a lui Archie Carr) izbutesc să se diversifice, să lupte pentru o legitimă diferență în condițiile unui mediu atît de sărac în substanțe chimice nutritive, ca lacul Nyasa. E drept că din cauza resurselor reduse de hrană, diversificarea, acolo, se face monstruos, dar totuși ea se face, și aceasta e cea mai bună probă a principiului vieții care individualizează, — „principium individuationis”, dacă nu mă înșel, formula valabilă și în estetică.

Astfel — ducînd comparația pînă la ultima ei consecință — aceste specii de pești amărîți (*Capitao*, *Chambo*, *Tilapia*), neavînd ce minca, și trebuînd să trăiască și ei, au prostul dar salutarul obicei de a minca din solzii altor semeni de-ai lor, fiecare dezvoltîndu-și, de nevoie, „un apetit pentru solzi”, făurindu-și, cu timpul, prin acest exercițiu, și „o garnitură specială de dinți pentru a-i smulge” (solzii).

★

În eseu care a stîrnit atîta vîlvă — „Pentru Sganarelle” — același critic făcea rechizitoriul romancierului epocii noastre în termenii cei mai duri, nu lipsiți de sinceritate (cu o intoleranță, aici, necesară), și care ne pot interesa și pe noi, prin ideea că romanul este un gen exploziv, de substanță și de participare la viața și la condiția cetății. Impotriva bătrînului, mohorîtului Escorial cu ceremonial riguros și în care totul se mișcă după un protocol dinainte știut, acest tip de artă romanească, vie și îndrăzneată, interpelează direct realitatea sau se lasă interpelată de ea, tocmai pentru că o ia în serios. E un dialog violent, prin tensiunea întrebărilor fundamentale, și care ne implică pe toți.

Enervat de diavol, Luther (luptînd împotriva aceluiași Escorial înghețat) n-a dat, într-o noapte, cu călimara în el, în Ducă-se-pe-pustii, umplînd peretele sever al chiliei sale cu o indelebilă pată de cerneală? Luther, țărănul, fiul de miner, inamicul tuturor indulgențelor, al falselor permise pentru intrarea în paradis, al tuturor existențelor trîșate, fără adevăr esențial și fără adevăr eroic, obstinată răspundere.

Să deducem de aici că gestul autorului celor 95 de teze cu strășnicie lipite pe poarta grea a catedralei, gest îndreptat mai întîi împotriva propriei lui tentații sau ezitări, care, o clipă, i-ar fi putut moleși credința sau talentul — tot una — îl privește și pe artist, cînd se decide să ia în spinare destinul tuturor?

Totdeauna, noaptea, te vizitează personajul ciudat, incomod, din mitologia oricărui infern care te sîcîie și a cărui răsuflare de jar îți presară pe hirtie zgură, scrum și cenușă...

Totdeauna există un perete expiator care își așteaptă pata lui neliniștită, ca un strigăt scurt de cerneală.

Constantin TOIU

azi, joi, 14 noiembrie 1968

Adunarea generală

a scriitorilor

TAȘCU GHEORGHIU

E limpede că forul cel mai înalt al scriitorilor va să cerceteze, cu agerime, starea literaturii române de azi, precum și mersul vieții literare.

A apărut, în ultimii ani, o nouă generație, ale cărei realizări impun, ai cărei reprezentanți încheagă un orizont de promisiuni, o emulație vie și o sfidare adresată eternității. Dar în acest context, chiar vechile generații trăiesc o

nouă tinerețe, iar eu mă simt — deodată cu toți tinerii — ca reînviind, sub o lumină fixă și albă.

Fie ca multitudinea de stiluri a renașterii literelor să împlinească profeția lui Enache al II-lea: „Creșterea limbii românești / Și-a patriei cinstire”.

RADU TEODORU

Nimeni nu este atât de naiv să creadă că Adunarea generală va schimba prin discuții destinul prozei și poeziei românești. Dar că de la Adunarea generală vor putea iradia niște idei de substanță, care, traduse în viață și adaptate acesteia de către organele de conducere ale Uniunii Scriitorilor, vor putea deveni factori motori, direcționali, ai literaturii, asta este deasupra oricărui semn de întrebare.

Cred că în sfârșit ar trebui să se discute în esență despre structura acestui organism care este Uniunea Scriitorilor. Ținând cont de dezvoltarea structurilor socialismului, s-au schimbat radical și suprastructurile societății românești, readaptându-se mai suplu, mai operativ, mai nuanțat la nece-

sități și ritmurile vieții sociale.

Numai Uniunea Scriitorilor a rămas pe aceleași principii schematice. A sosit vremea, datorită creșterii vieții literare din centrele țării, ca Uniunea Scriitorilor din R.S.R. să se ocupe de literatură pe plan național, iar treburile scriitorilor din București să fie rezolvate de-o filială București a Uniunii Scriitorilor din R.S.R.

Se va pune desigur problema editurilor, a drepturilor de autor, a revistelor, patronate teoretic de comitetele județene de cultură și artă, față de care organismele Uniunii Scriitorilor n-au nici o competență, lucru cu totul bizar și în afara logicii vieții.

Cred că această Adunare generală va putea să-și revendice dreptul la memoria timpului, numai în măsura în care cu curaj civic și deplină răspundere va readapta viața Uniunii pe principiile dinamice, de importanță fundamentală, ale Congresului al IX-lea al Partidului, și va crea acel climat de cinste, răspundere și exigență, care să asigure împlinirea majoră a tuturor talentelor datorite literaturii din vocație și mucenicie fără speculații mercantile și oportuniste.

VINTILĂ IVĂNCEANU

Întotdeauna o asemenea Adunare este așteptată cu emoție, pentru că în ea se fac industriale investiții de speranță.

Cînd spun „speranță”, mă gândesc la capacitatea constructivă a unei astfel de întâlniri. Cuvîntul „speranță” înseamnă, aici, o ilustrație a progresului, lege încăpățînată care se legitimează în afara oricărui accidente.

Speranța că, împreună, vom înțelege necesitatea înființării unor noi reviste; speranța că discuția colectivă va sugera noi forme de organizare a unor edituri proaspete; speranța că, tot împreună, vom găsi mijloacele cele mai rapide de sporire a contactelor cu străinătatea; speranța că organizînd elegant comerțul nostru estetic vom cîștiga un plus în arsenalul nostru scriitoricesc.

Și, în fine, speranța că, în comun, vom elimina, măcar cu aproximație, tehnica bastona-dei, hotărît potrivnică oricărui

sistem de editare a unei culturi.

GR. ARBORE

Actuala structură organizatorică a Uniunii Scriitorilor nu mai corespunde, după opinia mea, cu evoluția generală a vieții sociale de la noi. Adunarea generală ar trebui, cred, să ia în studiu foarte serios această problemă, precizînd obligațiile și îndatoririle ce vor reveni membrilor în cazul acceptării unei noi forme de organizare.

Pe de altă parte trebuie re-discuțată problema revistelor literare. Adunarea va trebui să înlăture prejudecata că revistele Uniunii Scriitorilor sînt și trebuie să rămînă reviste de debușeu pentru produsul literar.

O. PNCU-IAȘI

Ca unul care s-a dedicat cu osebire creației destinate tinerii generații, aș propune un deziderat, ca să-l numesc așa, „specific”. Deși am depășit, cred eu, vîrsta naivității de a crede că această Adunare generală va acorda un interes substanțial mărit problemelor literaturii pentru cei tineri și foarte tineri, nu mă părăsește speranța că, totuși, aceste

probleme nu vor fi întru totul ocolite. N-am, în acest spațiu restrîns, posibilitatea de a argumenta, cer de aceea să fiu crezut pe cuvînt, că tema merită un pic de osteneală, mai cu seamă pentru că, în ultimii ani această specie a literaturii n-a înregistrat nici pe departe succesele care s-o scutească de orice discuții.

LEGILE

Singur cuvîntul trezește deodată în imaginația noastră un sunet neîntrerupt, același totdeauna peste un ținut imaginar în care orașele sînt perfecte, străzile aliniate, vehiculele gonind pe linii drepte, fumul dispărînd exact în aerul altei planete și oamenii pe drumuri niciodată ascunse, — o nemișcare olimpică în care dinamismul ar mai apărea numai prin nașterea clorofilei și din energia cedării sau rezistenței atomilor.

Dar legile noastre sînt mult mai aproape de faptele noastre decît de arhetipul care încremenește o stare de lucruri pe veci.

Perfectarea Codului de procedură penală, la al cărui nucleu inițial cel mai înalt Județ al țării a adus nenumărate amendamente în cursul dezbaterilor, garantează atât integritatea bunurilor comune, cît și aceea a persoanei. Și aici vedem temeinicia sa.

Omul nu poate trăi în afara societății. Faptele de pe pămînt se judecă și-și primesc răsplata pe pămînt. Grija atât de umanistă a conducerii societății noastre, a legilor ei față de persoană reflectă democratizarea perpetuă a cadrului nostru de viață. Pentru scriitori puțința de a crea liberi, de a comunica și a se adresa în primul rînd inteligenței și sufletului patriei constituie o forță de renaștere a literaturii noastre.

Libertatea persoanei este indestructibil legată de independența și suveranitatea patriei.

Tocmai în acest sens Marea Adunare Națională a supus dezbaterilor și aprobării proiectul de lege privind pregătirea tineretului pentru apărarea patriei. Noi sîntem pentru înțelegere și bună pace cu toate popoarele lumii. Marii bărbați ai națiunii noastre și-au îndreptat în toate vremurile întreaga energie în scopul suveranității poporului român, pașnic, credincios față

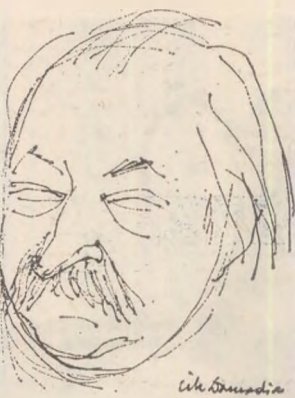
de munții, dealurile și apele țării. Tinerii sînt aceia care au fost și sînt educați de înțelepciunea colectivă în sensul apărării cu orice preț a cuceririlor părinților lor, ei au despre noțiunea de patrie înțelesul cel mai nobil, ei sînt pentru respectul tuturor popoarelor, ei au patria adînc înrădăcinată în timpul nealterat al singelui. Măsurile de educare a tineretului pentru însușirea unor deprinderi și aptitudini militare constituie cea mai de onoare și înaltă îndatorire a fiilor țării.

Cea de a douăsprezecea sesiune a celei de a V-a legislaturi a Marii Adunări Naționale dezbate și aprobă în prezent și în continuare legi de importanță istorică pentru viața poporului român. Elaborarea acestor legi, situate pe temeiul ferm al încrederii în viitorul socialist al patriei, ne găsește în zilele în care noi înșine chibzuim asupra legilor breslei noastre, menite să așeze în propoziții ferme adevărurile noastre comune: certitudinea atașamentului neabătut față de ideile marxiste, dorința de a ne cunoaște cît mai bine și de a ne servi cît mai eficient poporul.

În fața scriitorilor stau sarcini dintre cele mai importante și mai pline de semnificație. Felul în care scriitorii vor ști să răspundă exigențelor pe care le ridică în fiecare clipă atât conștiința creatorului de valori spirituale, cît și datoria înalt patriotică a constructivității societății noastre de azi, societatea socialistă, felul în care ei vor aborda problemele de fond, păstrînd în discuții o ținută de înaltă răspundere politică și cetățenească, exprimarea cu o singură voce a deplinului atașament pe care-l resimt cu toții față de conducerea de partid și de stat, vor fi o garanție a succesului deplin al Adunării noastre generale.

Gheorghe PITUȚ

Misiune și eficiență

Se spune că cele mai puternice vinuri le dau buțucii creșcuți pe povirnișurile vulcanilor. Cum, în acest veac al neliniștii și absurdului, întregul glob a căpătat înfățișarea unui vulcan, calmul, singele rece, liniștea, aceste însușiri necesare unui luptător, sînt cel puțin tot atât de necesare și creatorilor, deoarece ei sînt în egală măsură oameni ai cetății și oameni ai artei. Dacă privim înapoi în istoria noastră, vedem că rare au fost epocile în care liniștea s-a împletit cu înflorirea creației. Dar cînd liniște, cînd seninătate, în frescele minăstirilor durate în vremi de zbucium. Și iată că, pentru a cîta oară în ultimele două milenii se lim-

pezește aceeași poruncă mioritică: raportul invers proporțional dintre liniștea lăuntrică și neliniștea exterioară. Iar oblonul de var tras între ființa noastră pieritoare și „ce-i afară” nu poate fi altceva decît creația, în speță, pentru noi scriitorii, creația literară.

Ne aducem cu severitate aminte de viața literară de acum 10—15 ani. În ciuda stimulilor materiali, în ciuda citorva talente de primă mărime, ori de cîte ori vorbim de această perioadă ne vin în minte aspectele ei negative cărora, în cel mai bun caz, li se dau justificări extraliterare. Astăzi, însă, după un bilanț, oricît de sumar, se constată o înflorire poate încă nemaiîntîlnită a literaturii noastre. Pentru a marca această înflorire, pentru a o consolida și a-i garanta dăinuirea, Adunarea din această toamnă este mai mult decît necesară: ea are șansa să devină istorică, să constituie impulsul unei vieți literare reale și intense, caracterizată prin convergența într-un trunchi comun a vieții diferitelor curente literare grupate în jurul a diferite publicații. Nu se poate constitui o epocă literară, nu se poate efectua alinierea la nivelul literaturii universale, actuale, fără această diversificare.

Bătrîna, sceptica și totuși mereu renăscătoare literatură europeană are nevoie astăzi mai mult ca oricînd de un flux nou de vitalitate. Dacă vom reuși să transformăm mișcarea haotică a elementelor literaturii noastre într-un front lucid și somptuos, vom reuși nu numai să instituiem o epocă literară, ci și să devenim acel filon morfogenetic necesar actualei faze din evoluția literaturii europene. Îndrăznesc să afirm asta, deoarece în poezia noastră, de pildă, forțosec talentele. Numărul lor impresionant

fine larg deschisă ușa tiparnițelor. Este firesc, deci, ca pe această ușa să pătrundă, uneori buluc, personaje pasagere. Excesul de talente aduce după sine excesul de mediocrități. Se impune o selecție și — implicit — o consacrare. Or, această consacrare nu poate veni decît pe două căi complementare: asigurarea unui climat optim dezvoltării individualităților creatoare și osmoza cu întreaga literatură europeană, adică adăugirea dimensiunii culturale la dimensiunea talent. Dacă talentul este o însușire înăscută a scriitorului, cealaltă dimensiune amintită impune o serie de măsuri organizatorico-administrative. Să enumerăm cîteva dintre ele:

Mai multe publicații literare, ajunse la o autonomizare estetică, adică la gruparea tendințelor afine, la constituirea curentelor literare. Extinderea capacității editoriale dublată de reducerea stagiului parcurs de manuscris de la predare la apariție. Intensificarea emulațiilor literare prin competiții mai numeroase inițiate de instituții sau reviste. Importul de literatură din întreaga lume, precum și exportul de literatură românească de înaltă calitate (se cuvine să amintim aici necesitatea congreselor, întîlnirilor, burselor, călătoriilor, aprovizionării mai bogate și mai „la zi” a librăriilor). Iată altele și altele măsuri pe care prea bine le știm și le dorim cu toții și a căror necesitate va fi desigur subliniată și la Adunarea generală a scriitorilor. Misiunea unei adunări scriitoricești se confundă cu eficiența ei. O aștept de aceea cu speranță, cu încredere și cu emoție.

Leonid DIMOV

Umblet

Focul se bucură de demoni
apa se bucură de mistere și de vietăți
aerul se bucură de muzică
pământul — de soare, soarele — de noi
noi nu ne bucurăm de nimic.

Subțire... iubito... pulbere...

Noi nu ne bucurăm de nimic.

Argument de apoi

Trec anii ca niște măgari.

Copiii s-au făcut mari —

ici un homuncule, dincolo un corci,
trec anii ca niște porci —

eu dorm într-un prooroc din Egipt...

poate că lucrurile pe care nu le-am cunoscut
sînt la fel de murdare.

Comedie macabră

Din frumusețea noastră rămîne moartea și nostalgia.

Singuri în speranță, singuri în deznădejde

singuri în iubire, singuri în ură

singuri în singurătate.

Să ai mai multă inimă decît îi trebuie lumii...

Ți-am dat o poezie care suride ca Asia.

Aștept cea mai mare dragoste,
s-o ucid și să mor.

Nu toți munții sînt cu Soare. Poate că ai mei au
fost cu soare...

13

Timpule hanule pragule
abure viezure zgrunțure
blindule mutule lemnule
valule cimpule timpule
numenule numenule
templule vintule orbule
drumule surdule risule
frumuseale altule dorule
cimpule prinsule gîndule
pragule visule simplule
părere iubito timpule
beato dragule prostule
altule frumoase orbule

Drumul singurei

Netimpul strică strugurii.

Marea are zgomot de munte.

Zgomotele au miros de mare.

Nimeni nu-ntuneacă și nimeni nu luminează.

Neloc, neaer, neumblet.

Oameni. Neoameni.

Violenții de nord. Plante închise

E încă înainte de zori.

Imagine cu absențe

Umblam cu capul tîrîș la picioare
și capul îmi zornăia printre pietre
și curgea sînge
și mă uitam la el.

Amestecul acela de vite și plante
era oameni care n-au fost.

Disprețul pentru formă

În climatul de totală libertate și denudare a expresiei, care s-a instaurat în lirica modernă, a vorbi despre forma poeziei poate să pară tentativa ridicolă și prețioasă a unui spirit retrograd, dornic să recomande unei societăți de nudisti costumul de epocă sau fracul. Poetul modern se simte și se vrea liber de orice constrîngerii formale, deoarece actul poematizării este, pentru el, nu altă scriitură literară, cît document asupra unei experiențe psihice unice. În cazul acesta, ce rost ar mai avea chingile prozodice? Orice sistem de versificație metrică devine un pat al lui Procrustes, iar formele poetice fixe niște penibile sacouri de copil, scoase de la naftalină, în care pedanții ar voi să înghesuie un bust păros de halterofil.

De acord. Numai că aici nu e vorba de a propune lui Nichita Stănescu să scrie elegii în formă de sonet, nici lui Marin Sorescu să-și bată la metronom și să-și rimeze poemele, nici lui Ion Alexandru să se exerseze în rondel. Se știe că singura „haină” convenabilă pentru un adevărat poet este aceea care, crescînd pe măsura staturii sale lirice, îi lasă deplină libertate de mișcare; el însuși este cel ce-și fabrică „stofa” verbală; el, și numai el, și-o „taie” în formă de togă holderliniană, pelerină à la Whitman sau surtuc hermetic. Această „stofă” și această „tăietură” — ca să rămînem la termenii de modă vestimentară — sînt concreate pe relieful viu și vibrant al trupului său spiritual. Mai mult chiar: faptul privilegiat de a-și „confectiona” acest înveliș verbal, adică actul însuși al poematizării, devine adesea singurul trup, singurul conținut al formei sale — poemul se conține pe sine, în chiar actul afirmării de sine; el nu vrea să semnifice, el este — și atîta tot.

Orice tentativă a esteticii de a stabili a priori norme de creație e deșartă: în simburile verbului poeziei e întineric. În schimb, orice operă, odată încheiată, ne revelează — la o analiză pertinentă — interdependența dialectică fond-formă. Marele patos whitmanian, de pildă, a spart tiparele vechii prozodii, pentru a se revărsa ca o maree agitată, clamînd peste mări și țări evanghelia laică a de-

mocrației în versete nemaiîntîlnite pînă la el. Obsedat de idealurile și figurile Eladei, imaginația romantică a lui Holderlin a simțit, la un moment dat, nevoia de a recurge la schema anumitor strofe antice: din această conjugare au rezultat acele fapte de stil care constituie profilul înalte-rabil și inconfundabil al marelui poet german — tonul oracular, expresia genuin obscură, topica dificilă a frazei, inovația imnică etc. La Rilke, trecerea treptată de la poezia ca „sărbătoare a inimii” la poezia ca „sărbătoare a intelectului” s-a realizat, în planul expresiei, prin trecerea de la versurile incantatorii, muzicale și plăpînde, din primele volume, prin forma absolut degajată de orice fel de inhibiții prozodice din „Elegii”, spre formula — infidelă față de prototipul clasic — a „Sonetelor către Orfeu”. Așadar, ori de cîte ori istoria literară a înregistrat apariția unui nou tip de poezie, această poezie a apărut ca un conținut nou, într-o formă nouă. Căci fondul și forma nu sînt două concepte goale, ci două realități vii, angajate într-un proces de condiționare reciprocă. Acest adevăr se verifică chiar pentru poezii la care nu se poate vorbi despre nici un fel de interes față de formă: de exemplu la beatnicii americani. Aici, după cum spune Alain Jouffroy, „poemul nu mai este obiect al contemplației estetice, ci fereastră deschisă spre necunoscutele vieții mentale, jalon plantat într-un pămînt virgin unde reperele lipsesc cu desăvîrșire, exorcism și mijloc de conjurare a forțelor nefaste ale societății”. Dar nici aici nu se manifestă „disprețul față de formă”; „dezechilibrul aparent al formei nu face decît să reflecte dezechilibrul situațiilor trăite de către poet. Neglijențele și repetițiile sînt semnul obsesiilor puternice și al tulburărilor îndurate cu adevărat de către psyché. Pătrundem în interiorul unei grote mentale: ceea ce se stinge, ceea ce se aprinde e tocmai ceea ce metamorfozează și luminează interiorul unui om” (La poésie de la Beat Generation; Paris, 1965, pag. 22). Deci, aparenta lipsă de formă a poemelor beate este strict determinată de caracterul aparte, insolit al experiențelor lor; investiga-

a mecanismelor psihice, a viselor și obsesiilor cauzate de o realitate socială și politică cu tremurătoare, a reacțiilor proprii față de medii cu totul vitrege — ospiciul, casa de corecție etc. — a reacțiilor la diverse substanțe halucinogene; ea este, desigur, determinată și de finalitatea socială a acestor poeme, scrise pentru a fi strigate în piața publică. Aici, abdicarea de la orice preocupare pentru scriitura literară, indiferența la formă este consecința firească, riguroasă a ambiției de a transcrie cu fidelitate o stare de spirit excepțională, la confînile normalului. Același lucru se poate afirma despre poezii ca Antonin Artaud, Benjamin Péret sau Henri Michaux. La toți aceștia, absența totală sau parțială a preocupării pentru formă este justificată de autenticitatea experienței sau experimentului spiritual în care s-au angajat.

Ce justifică însă, în tinăra poezie românească de azi, indiferența sau chiar disprețul, de atîtea ori întîlnite, față de formă? Ambiția de a explora zonele inconștientului? Nu; cu cîteva excepții, tinerii poezii nu se reclamă de la o „artă poetică” suprarealistă, a dicteului automat. Investigarea psihicului uman, în condiții de experiment? Nu; tinerii noștri poezii nu scriu sub influența mescalinei sau acilului lisergic ca Michaux. Situația, prin structură psihică, la limita, atît de precară de altfel, dintre normal și anormal? Nu; ei nu cunosc „les troubles et surtout les relâchements de l'esprit” de care suferea Artaud. Reacțiile conștiinței sau ale inconștientului la vecinătatea cu patologicul sau cu mizeria morală umană? Nu; ei nu s-au internat de bună voie în ospiciu ca americanul Carl Solomon, nici n-au trecut prin casa de corecție ca Allen Ginsberg. Dorința de a realiza o poezie de mare eficacitate socială, un lirism de tribună, dezbărat de orice constrîngerii formale pentru a putea mai direct să atingă sensibilitatea unui public larg, nevințiat de „literatură” și dornic să asculte vocea unor noi profeți? Nu; ei nu scriu o poezie politică de tipul Evtuşenko, Corso sau Ferlinghetti, modelele lor lirice nu sînt nici „Front rouge” de Aragon, nici „Mort aux vaches et au champ d'honneur” de Pélér. Atunci?

Ștefan Aug DOINAȘ

Theodor Pallady. Micul dejun. (Din colecția Dr. Siligeanu, expusă la muzeul Simu).

La Alba Iulia

Țara noastră este zmătlățată de amintiri istorice și de flori, candelă înmiresmate, vechind peste tot atâtea morminte obscure de viteji ce s-au jertfit pentru patrie. Puține sînt însă orașele în care pulsează atîta istorie națională ca Alba Iulia. În anii din urmă, pe Piatra Craivii, a fost descoperită marea cetate Apoulon, poate ridicată de Rubobotes, unul dintre luptătorii pentru unificarea triburilor dacice, înainte de Burebista, gloriosul stăpînitor al tuturor dacilor, în momentul maximei lor întinderi teritoriale, care l-a neliniștit pe însuși Iulius Caesar, îndemnîndu-l să plănuiască o campanie împotriva celui mai primejdios dintre adversarii republicii romane. „Pe o ultimă treaptă a teraselor ce coboară de la Piatra Craivii și de la Apoulon-ul distrus”, ne spune istoricul Horia Ursu în recenta sa monografie despre **Alba Iulia**, „romanii s-au hotărît să ridice un castru militar”, pe un platou pe care, „se afla o așezare dacică”. Castrul de la Apul, „unul din cele mai mari din Dacia romană” a durat cît stăpînirea imperiului pe aceste meleaguri, iar cărămizile ei de țărîa cremenei au păstrat pînă astăzi săpată în „cartușul” lor amintirea legiunii a XIII-a Gemina.

Pe un perimetru mai larg se va întinde mai tîrziu „cetatea Bălgradului și apoi aceea a lui Carol al VI-lea din secolul XVIII”. În interval, ea a fost cetatea de scaun a lui Mihai Viteazul, voevodul cuceritor al tuturor românilor. Intrarea sa triumfală, la 1 noiembrie 1599, în capitala Transilvaniei, ne spune vestitul compozitor Franz Liszt într-una din cântările lui, a lăsat o tracică amintire generațiilor următoare, care și transmiteau din tată în fiu amănuntele alaiului și imaginea neștersă a falnicului erou călare pe un armăsar alb. O statuie ecvestră va nemuri în curînd la Alba Iulia marele eveniment înainte mergător al zilei de 1 decembrie 1918. Într-adevăr, cîtim în Hotărîrea Comitetului Executiv al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România cu privire la sărbătorirea semicentenarului unirii Transilvaniei cu România: „La Alba Iulia va fi inaugurat un complex de muzee de istorie și de artă. De asemenea, aici va fi dezvelită statuia lui Mihai Viteazul, domnitorul care a unit pentru prima oară cele trei țări românești”. Fericită idee! Muzeul sau mai bine zis complexul de muzee va strînge într-un mănunchi amintirile cele mai semnificative ale unei furtunoase istorii naționale bimilenare, iar statuia va simboliza voința nestrămutată de unitate a poporului nostru.

Fără să fie o necropolă, Alba Iulia păstrează între zărilor ei mari mominte. Cîte unul, ca sarcofagul viteazului Iancu de Hunedoara, poate fi îndelung privit în catedrala romano-catolică din oraș, ca expresie tipică a cavalerismului medieval. În biserica românească din Alba Iulia odihnesc osemintele domnitorului Moldovei, Aron Vodă, aliat cu Mihai Viteazul, deus de principele Transilvaniei, nestatometricul Sigismund Báthory, și otrăvit în captivitate (1597). Peste doi ani avea să fie îngropat în cetatea de scaun, din mila lui Mihai, „săracul popă”, cardinalul Andrei Báthory, ucis cu securile de niște păstori care nu-și dădeau seama că prin fapta lor mișelească răstălmăcesc gîndul și metodele loialului voevod.

Cînd a intrat în cetatea de scaun, viteazul domn român își va aminti oare că în același loc o solie haină de boieri îi dăduse cu patru ani înainte legat de mîini la pîlul din Transilvaniei, prin tratatul de alianță de la 25 mai 1595? Biruința de la Călugăreni și izgonirea turcilor din țară, în toamna aceluiași an, dezlegă pe gloriosul domn de clauzele unui tratat sfîșiat cu spada. Între 20 și 28 noiembrie 1599, dieta transilvană avea să jure credință și să se pună în „slujba mării și a patriei”. O altă dată, în iulie 1600, după intrarea lui Mihai în Iași și realizarea marii uniri, avea să statueze în privința țărănimii și a preoției române din Transilvania. Marele voevod, care-și așezase scaunul la Alba Iulia, era dorit ca rege de leșii ortodocși, iar grecii peninsulari îl așteptau ca „restaurator al imperiului bizantin” (I. Lupăș, **Istoria unirii românilor**, 1937, București, pag. 135), după spusele misionarului dominican Andrei Bobbi.

Să nu uităm, — mai ales dacă vizităm frumosul oraș al zilelor noastre și ne oprim în contemplarea porții principale a cetății Alba Iulia, — că într-una din hrubele acesteia, ascunsă sub arcada peste care se înalță statuia ecvestră a lui Carol al VI-lea, a zăcut Horia, așteptîndu-și sfîrșitul cîmplit. Nu departe, în culele de sub alte porți ale cetății, au fost închiși Cloșca și următorii lui, țărani lobagi răsculați pentru dreptate. În închisoarea corpului de gardă și-a pus singur capăt zilelor Crișan, ca să nu fie sfîrșit sub roată, mădular cu mădular, ca tovarășii săi de luptă. Sufletele lor neliniștite și-au găsit odihna abia după un veac și mai bine, cînd au căzut definitiv lanțurile iobăgiei pentru țărănimia transilvană.

Nu voi urmări mai departe lupta pentru libertate și pentru dreptate socială a muncitorilor de la sate și de la orașe, în Alba Iulia.

Martor al actului Unirii de la 1 decembrie 1918, tînrul poet, pe atunci necunoscut, Lucian Blaga, se sublează dimpreună cu fratele său Lionel, delegat, purtat de conștiința că pusese „temeiurile unui alt timp”. Metatara rezumă și definește marele moment istoric.

Șerban CIOCULESCU

HUMULEȘTII

Sat mai vizitat ca Humuleștii sau măcar deopotrivă, țara noastră nu are altul. Nici Ipoteștii lui Eminescu nu este atît de umblat. Interese culturale administrative sau numai turistice mișcă într-acolo, an de an, o întreagă lume de călători. Cine vine dinspre Piatra Neamț, după ce trece de drumul Filiorului și al minărilor Văraic și Agapia, urcă domol, aproape neobservat, dealul Humuleștilor, care din apropiere, spre deosebire de cum se vede în perspectivă, se dovedește supus și chiar inaparent. Este totuși, deși lînă, o mare ridicătură de pămînt cultivabil, pe a cărui coamă aflăm azi așezările țărănești ale strămutaților din Răpaciuni, Hangu, Galu și alte sate de pe valea Bistriței, ale căror vetre au fost imerse de locul de acumulare de la Bicaz. Dar abia dincolo de noile gospodării, șoseaua se lasă în marginea de sud-vest a Humuleștilor numită Deleni (locuitori dinspre partea dealului), urmînd ca după trecerea prin Tîrgul Neamț și mai departe după derivația spre Fălticeni, să ducă în sus către Pașcani. O altă șosea, care taie satul de asemeni în două, vine dinspre sud-est de la Roman, ajungînd mai întîi în marginea humuleșteană locuită de „băjenari”, veniți nu se știe nici de unde, nici cînd, căreia de aceea i s-a zis Băjeni (dacă nu cumva numele, fără vreo legătură cu baștina locuitorilor, nu va fi fiind mai curînd alterarea decentă a unui vechi Băseni, Bășeni sau Bășinari, cum se mai găsește în cite un act atestat întocmai), și șoseaua merge mai departe în munte printre cîteva lăcașuri călugărești, paralel cu amontul Bistriței. Amîndouă drumurile, vechi șleauri, azi bine întreținute, primul asfaltat, venind de la Piatra, iar celălalt de la Roman, fac cruce în mijlocul Humuleștilor. E „centrul”, cum i se spune de la un timp tot mai mult, cu frumoase unități culturale, administrative și comerciale, ca: școală, cîmin cultural, biserică, primărie și magazine de desfacere, dar localnicii,

înțelegînd prin „centru” pîlcuîntreg de gospodării din jurul crucii drumurilor, dintre Deleni și Băjeni, îi spun încă Vatra Satului, ca în vechime. Neschimbată de corectările timpului, pe latura de nord-est a satului, curge de asemenea Ozana, apă de munte cu un singur mal consolidat, care îi înconvoaie curgerea și pe care se află Tîrgul Neamț, malul celalt dinspre Humulești fiind prunduit ca adaos de nevoie al albiei. Și tot neschimbată, în susul Ozanei, de pe piscul Pleșului, priveghează încă ruinele tăciunite ale Cetății Neamțului, dominînd peisajul numai de la cîțiva kilometri și nici atîta, dar dintr-o depărtare de timp de peste șapte secole. Ca să ajungă acolo și, mult mai în munte, la cuibul vestit de mînăstiri, schituri și paraclise nemțene, călătorul trece Ozana fie, cînd se poate, prin vadul de dincolo de Vinătorii Neamțului, fie între Humulești și Tîrgul Neamț, pe un pod solid de cincizeci-șaizeci de metri, care stă pe picioare de fantozaur, cu balustrade și parapete de beton, înlocuind o străveche punte a spaimei, călărită zi și noapte de „Necuratul”, cîntă de aceea și nu numai din cauza îngustimii lumea de demult îi spunea „schinare di capră”. Mai aproape de vremile tot mai uitate este bineînțeles situarea evocată de însuși Creangă: „Înspre apus-miazăzi, vin mînăstirile: Agapia, cea tănuită de lume; Văraicul, unde și-a petrecut viața Brîncoveanu cea bogată și milostivă; și satele Filioara, hațașul căprioarelor cu sprîncene, scăpate din mînăstiri; Bălățeștii cei plini de salamură; și Ceahlăeștii, Toplița și Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo peste hotar; iar spre Crivăț, peste Ozană, vine Tîrgul Neamțului, cu mahalalele Pometea de sub dealul Cociorvei, unde la toată casa este livadă mare; Tutuienii, veniți din Ardeal, care mîncă slîcina rîncedă, se țin de coada oilor, lucrează lîna și sînt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Codrenii cu morile de penemțor și pivuile de făcut sumani. Iar deasupra Codrenilor, pe virful unui deal înalt și plin de tîhărie, se află vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa”. Asfaltarea drumurilor, construcția podului de ciment și restaurarea Cetății, la care se lucrează, vor acoperi însă fața de altădată a locurilor. Civilizația, odată începută, se înfăptuiește ori și unde neoprită, după legile ei. Astfel, că, dacă ar lipsi statornicia toponimică și mai puțin geografică a ținutului, satul lui Ion Creangă, mutat cu totul din arhitectura lui materială, și morală, ar fi de neidentificat. În vederea identificării, e nevoie, de pe acum, deîndată ce noile prefaceri i-au instituționalizat atît de felurit viața obștească, i-au electrificat ulițele și locuințele, i-au adus ținuturilor de șosea încă existente, porțiuni de trotuar orășenesc, e nevoie și cu atît mai mult va fi în viitor ca Humuleștii, care a născut în adevăr pe marele povestitor, să fie într-un fel „deshumat” de sub formele urbane năzării. Căci, fără să însemneze că binefacerile civilizației ar fi de respins, o vizită în satul contemporan (și nu numaidecît în cel din viitor) instruieste prea puțin asupra lumii lui Creangă. Mai mult: e neîndoielnic că o asemenea așezare ca și urbană, puțind naște de aci înainte alt mare scriitor, n-ar fi produs în nici un chip pe fabulosul Creangă.

Inceputul capitolului Ion Creangă din tratatul Istoria literaturii Române, vol. III.

Vladimir STREINU

Aurel Rău

Nu mi-a rămas

Nu mi-a rămas decît o barcă într-un ocean îndepărtat.

Rotundă ca o lună ori ca un sfert de geamandură

ori ca o amforă.

Atît cit abia să te poți ține între vuiete — Claun în larma cercului.

Clair de lune

Stelele sînt ca înflorite în astă seară.

Șuvițe de nori, luminate secret de lună,

le dau ceva tandru, și-un cald vînt din sud, suspect pentru-un prag de decembre,

rostogolește

un dor ca o mare, de prin stejari.

Mă aflu aici să termin un poem de soartă crispat, cu imagini terifiante, Cum să primesc aceste șoaapte acum streine, aceste brațe de aburi, aceste lacrimi, într-o inimă dălar voință?

Cei din cabană își spun, grei de vin, văzîndu-mă-n lung de alei, iar și iar intrînd din lumină-n umbră: „Se vede că n-a fixat bine ora sau locul sau termenii învoielii atît de nefericit...”.

Și iar și iar plin de-o rușine lașă, înclîștit de toți șerpîi de pe sub lună, mă închin de nefericit mea.

**Arnold
Hauser**

RAMA

Iată-o în fața mea : din fontă, cromată și stînd cam pieziș, căci e proptită-n spate de un picior. Acesta e de alamă și ciupit de cocleală, dar numai un pic, în partea de jos, așa încît aproape că nici nu se bagă de seamă. Ca mărime, să tot aibă 30 de centimetri înălțime pe 20 de centimetri lățime și e tare împodobită, plină de zorzoane. În partea de sus, în fiecare colț, stau aninați niște amorași mititei, cam pîntecoși, cu sexul nedeșluit. Sub aceștia, se desprinde, de-a dreapta și de-a stînga, cîte o pereche de coarne de cerb de care atîrnă, pînă-n jos, cîte o ghirlandă de flori. Iar în partea de jos, se întinde altă ghirlandă de flori. Toate astea-s turnate în fontă, conștiincios cromate, și-s cam prăfuite, cam reci.

Cu ochii minții parcă și văd :

O casă ale cărei ferestre dau spre piața unui sat transilvănean. Sintem într-o zi de marți sau de joi, la începutul acestui veac. Deci, nu într-o zi oarecare, ci într-o zi de iarmaroc ; asta ne-o adevăresc dughe-nele ce se-nșiră în piață și lumea ce mișună sub ferestre. În forfoteala asta, se avîntă acum și un tînar chipeș care scîrîie strașnic din niște botfori nou-nouți, văcsuiți lună. În buzunarul pantalonului îi sună niște arginți pe care-i gata să-i dea în schimbul unei rame. O ramă al cărei chenar să-nconjure chipul ei. Prima ei fotografie pe care o făcuse într-un tirgusor și pe care, cu o săptămînă în urmă, se dusesse s-o ia de-acolo însoțită de tatăl ei care mîna caii. Fotografia asta o făcuse anume pentru tînarul acesta chipeș care dorea azi să-i găsească o ramă potrivită. Rama ce-o căuta trebuia, desigur, să fie întru totul aseme-

nea tuturor celor pe care le puteai afla în oricare din casele înstărite ale acestui sat : din fontă, cromată, bogat împodobită. Ca atare, ochii tînarului căutau cu luare aminte să nu scape cumva, în forfota acestei zile de tirg, dugheana în care putea afla asemenea marfă. În dosul tejghelei sta poate vreun român ; ori poate vreun evreu, vreun ungur sau vreun ceh. Ori-cum ar fi fost, fapt e, că pentru arginții săi tînarul își găsi ramă dorită. O luă fără tocmeală, căci nouă și strălucitoare cum era rama asta avea doar să străjuiască chipul miresei lui. Din chenarul ei avea să-l privească ea, cu cei șaisprezece ani ai ei, cuminte și pieptănată cu grijă, așa cum se cade să arate orice fată, aici în sat, înainte de nuntă. Cînd ajunse cu rama acasă, potrivi în ea fotografia și o așeză pe scrin, în fața oglinzii... Așa, sau cam așa, se vor fi petrecut desigur lucrurile. Nu-i tocmai greu să-ți poți închipui toate astea.

Cum se toarnă fonta, o știi prea bine : cîndva, cu ani în urmă, într-o turnătorie, am încercat și eu s-o fac. Știu de asemenea și cum poți să scoți din tuciul ăsta mohorit ceva strălucitor ; nu degeaba am tot meșterit cîteva luni în șir la băi de cromaj ; nu degeaba am tot degresat, cuplat anozii și catozii, am tot nichelat și cromat. Lucrul acesta se numește galvanizare. Se învață foarte ușor, cu toate că dascăleala pentru treaba asta, potrivit contractului de ucenicie, poate să țină și trei ani. Știu de asemenea și cum se prinde un picior de alamă de o ramă metalică ; o știi, fără s-o fi făcut vreodată eu însumi, căci, tot mereu, n-am făcut alta decît să nituiesc spițe pentru roți de tricicli, știfturi pentru fișini de ușă și multe altele. Dar am nituit într-una. Și piciorul ăsta de alamă tot nituit de ramă e, asta se recunoaște lesne după capetele îngroșate ; refulate, așa cum se spune în limbaj tehnic.

Prin urmare, nimic din toate cîte trebuie să facute pentru a scoate o asemenea ramă nu mi-e străin. Parcă văd și forma în care a fost turnată. Aproape că-l pot vedea și pe meseriașul care într-unul din atelierile strîmte și întunecoase, de pe o uliță întortochiată a aceluia tirgusor, va fi meșterit forma aceasta. E-așa de ușor să mi-l pot închipui...

Fotografia se vesteji însă curînd, gălbejindu-se, după cîteva săptămîni numai, ca o frunză toamna : duminică, în biserică, tînăra căsătorită de șaisprezece ani ședea acum în șirurile de bănci rînduite pentru femei, în naos, la dreapta. Curînd toate treburile gospodăriei, îngrijirea vitelor, a grădinii, o copleșiseră într-atît, încît nici geamul ramei nu mai ajungea să-l poată șterge de praf. Ca să n-ajungă să fie depășită de muncile gospodărești, trebuia să se țină strîns de ele. Și tînarul soț, după încetarea lucrului, cînd brațele îi atîrnau de umeri, grele ca plumbul, se ducea deseori să bea. După trei pîhărele de rachiu, mai c-ar fi zis că i-a suflat cineva oboseala din mîdulare, cel puțin așa i se părea... Iar după un timp, ea pășea într-al șaptesprezecelea an, și-n odaie domnea un leagăn cu-n pui de om în el care suga cu nesat, după pofta inimii, oricînd dorea, căci maică-sa era tînără.

Toate astea nu-i deloc greu să ți le închipui, căci totul nu-i decît un joc al închipuirii, un joc „de-a întrebatul și răspunsul“, la care n-ai ce să pierzi și de la care nimeni și nimic nu te poate opri. În lumea gîndurilor, totul merge strună.

Știu cum trebuie așezată o ramă, ca să-ți prindă dintr-odată privirile. Și mai știi și cum trebuie potrivită în ea o fotografie ; doar am făcut-o deseori

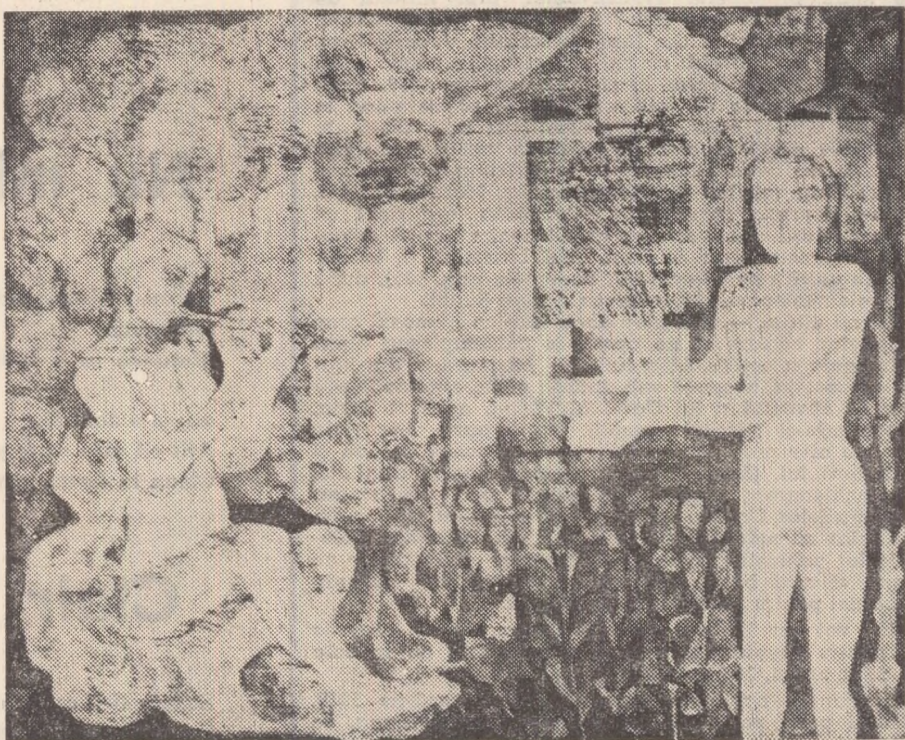

și destul de bine cu alte rame. Și, fără să fi fost vreodată unul de altă părere cînd o făceam, așa cum se întîmplă deseori în asemenea cazuri. Și nici praful nu-i prea greu să-l ștergi de pe o astfel de ramă. Cu toate zorzoanele ei, un simplu pămătuf de pene îți face treaba asta foarte bine. La nevoie, și o pană de gîscă te scoate din încurcătură. Iar cocleala de pe piciorul hirtiei poți s-o îndepărtezi foarte ușor cu-un pic de hirtie de șmirghel. Nimic mai ușor ca asta... Ca atare, pentru rama asta n-am nevoie de nici o indicație de folosire ; pînă și povestea ei o cunosc prea bine, căci povestea ei este cea a bunicilor și părinților mei care ei înșiși poate că nici n-o știau atît de bine, căci nici pe departe nu puneau atîta preț pe povești ca mine.

Rama aceasta se află deci acum în fața mea, pe masa de lucru, un pic cam prăfuită, nu-i vorbă, dar totuși foarte aproape. Îi deslușesc fiecare amănunt, fiecare dintre florile ghirlandelor ei, fiecare por al fontei în care n-au putut pătrunde particulele de crom. Și cu toate acestea mi-e străină. Îmi pare aproape rău că-i așa și mi-e parcă ciudă de stîngăcia mea, căci sfîieli acesteia ce-o resimt în fața ei nu-i pot găsi nici un temei. Mă uit țînt la pata de gol străjuită de cele patru laturi ale acestei rame și-ncerc să mi-i închipui pe buncii și pe părinții mei, apoi pe soția și pe copiii mei — dar degeaba. Să-mi fie oare atît de străină tocmai fiindcă orice pîrticică din ea o cunosc atît de bine ? Se prea poate...

**În românește de
Rodica Maria OARDĂ**

Ion Pacea. Natură statică și mască. Din Bienala de pictură și sculptură care se va deschide la sala Dalles.

Octav Grigorescu. Orpheu. Din Bienala de pictură și sculptură care se va deschide la sala Dalles.

Cicerone Theodorescu

Eram tineri pe străzile Romei

Steagul

In legiunea dacă, stînd de strajă
De-a lungul Eufratului o vreme
(Și-n marginea cealaltă a imperiului
De-alt' dată,
Steag inimilor legiunii dace
Cutreierînd Britania prin cețuri)
Mai dăinuia
Fierbinte-i amintire.
Mai auzeam de el.
Eram copii —
Și mai trecea prin noi
In mare taină
Nemuritorul vuiet din adîncuri,
Cldcotitorul
Urlet singuratic
Al șarpelui cu cap de lup, străbunul !

I-ar trebui un urlet
Și sufletului nostru

Singur

In frigul sufletelor preajmei,
Nesoț, din toate părțile-ncolțit —
I-ar trebui statornica,
Flămînda,
Necruțătoarea lupului minie.
Și poate
Mult mai mult i-ar trebui
Înțelepciunea șarpelui
Știînd
Să se strecoare teafăr prin primejdii
Și paznic
Lîngă scumpele-i ruini.

Dar platnic însuș
Al ne-nduplecării
Și fluturînd beția fierbinte-a răzvrătirii
De-asupra celor două legiuni —
O, șarpele cu cap de lup,
De mult
L-ai devorat
Tu, acvilă romană...

Legi

Horațiu era fiul unui libert,
In schimb
Și cinicii denunțatori din tagma
Urmașilor lui Regulus sint liberi
Prin naștere —
Și ocrotiți de lege ;

Și viziera coifurilor toate
Nu apără-n imperiu
Decît fruntea
(Călcîiele-opintite în calige
Rămin
Mult mai prejos
De orice scut) ;

Și, dat pe mîna unui Attianus,
Pretoriul
E un rinjet de liberi asasini
Iar legea însăși
E destituită
Inlocuind-o
Brațul
Mizerabil ;

Și mai presus cu mult
De orice lege,
Mai dăruieți cu harul huzurului decît
Guvernatorii, consulii,
Sînt sclavii
Desfriului imperial,
Frumoși
Și putrezi de răsfăț
Ca Antindus
Cel, fără îndoială, mult mai scump
Decît prevede pentru efebii-orientali
Tariful
Subteranelor Suburei,
Un lubric
Vinzător de sclavi
El, sclavul
Rival
Impărătesei pingărite,
Glorificat (de-augustul Hadrian).
Nerușinată
Venus
Bărbătească.

(Nenumărați și fără vindecare
Sint negii
Grijuliu acoperiți
Sub barba-mpărătească
De-adopție elină,
Sau chiar
Coboritoare din Pericle.)

...Sălbăteciune alungată printre
Inviolabile,
Imune ritualuri
Și-atotputernice, superbe crime !
Ce scump plătești
Candoarea
Unei scorburi
Sub înțelepții pini neprihăniți.
Păstrează-ți-o.
Un foșnet nu trezi.
Nu scoate-o șoaptă.
Nu mișca o frunză.
O binefăcătoare vizuină
E viața ta de pe o zi pe alta,
Cît mai departe
Fiarei fericite,
Atît mai sigură-n nevătămare.

Vezi
Templul sacru-n marmură și aur
Al legilor,
Basilica ?
Mai poartă
O togă impecabilă, cu-aceleas
Imaculate falduri de coloane,
Pe cînd justiția
Strălucitoarea Themis
Ajunsă oarbă o bătrînă-n zdrențe,
O cerșetoare bijbiind pe trepte
Șontică,
Șchiopătează mai departe...

Din volumul „Tărmul singuratic“, in curs de
apariție.

Judecată sumară

de Al. ROSETTI

Prof. G. Șapcaliu, din Cîmpu-
lung Mușcel (1867—1941), stră-
bătuse, în cursul anilor, întreg
județul informîndu-se la țara
locului asupra stărilor locale
și reținînd toate amănuntele
căpătate în urma conservațiilor
cu oamenii pe care îi înfîlșise.

Stările societății oamenilor
de la munte îl interesau cu deo-
sebire, prin arhaismul și origi-
nalitatea lor. Obiceiurile stră-
vechi se perpetuau prin tradi-
ție în sinul comunităților socia-
le, în dosul așezămintelor insta-
urate în momentul occidentalizării noastre.

Redau aici pe scurt povestea
lui Neacșu, dintr-un sat de
munte, relatată de prof. Șapca-
liu.

Neacșu era [★] un om înstărit.
Geambaș (unii spuneau : hoț
de cai). Purtarea lui nu dădea
însă nimic de bănuit. Dar în-
tr-o bună zi s-a furat o pereche
de cai din sat, și oamenii l-au
bănuit numaidecît pe Neacșu.
Urmărit de păgubaș, a fost
prins, într-o noapte, asupra
faptului.

Predat autorității satești, a
fost pus în alternativa de a fi
depus la jandarmerie sau jude-
cat de bătrînii satului. A pre-
ferat judecata bătrînilor. Osî-
nda s-a dat în aceeași noapte,
și vinovatul i s-a supus fără
nici o împotrivire : genunchiul,
așezat pe un butuc de lemn,
i-a fost sfărîmat dintr-o singură
lovitură de mîi.

Tirindu-se singur pînă acasă,
s-a vindecat apoi cu înțelul, cu
leacuri băbești.

De atunci, nu i s-a mai pus în
seamă nici un furt, și a trăit în
bună înțelegere cu tot satul.
Judecata lui Solomon...

[★] Într-o zi de vară, pașii m-au
purtat spre acele locuri.

După ce am trecut dealul,
am coborît în valea riului și am
apucat pe potecă la dreapta.
Cît în dealurile pe mîna stîngă,
poieni și livezi de pruni. Ingră-
diturile taie de mai multe ori
poteca. După scurtă vreme, am
ajuns în poiana cea mare, care
fîne într-una, pînă departe spre
munte.

Pe iarbă, soarele face roto-
coale mari de lumină.

De jur împrejur, poieni, livezi,
păduri, planuri verzi înclinate ;
brazi negri stau de strajă pe
creste.

Dar iată un unchiuș, care
urcă dealul.

E schiop. Se apropie încet,
tirindu-și piciorul înțepenit din
genunchi, și trece acum dincolo
de culme.

L-am recunoscut pe Neacșu,
cel cu păcatul ispășit...

Georghe Alexandra.
Hora Damnișelor (ceramică)

Marin Gherasim. Stînci și nori.

Puncte de vedere

SCRIITORUL ȘI EXISTENȚA

Conceptul „satanic” despre artă, pe care îl împărtășea eroul lui Thomas Mann, presupune, ca o condiție primordiale a geniului, renunțarea la fericirea individuală; în acest imens sacrificiu ar sta, ca o sumbră și ispititoare compensație, forța, durerea și măreția artistului. Artistul își vinde Diavolului viața și obține drept răsplată aureola geniului; tranzacție care pare să mulțumească în cele din urmă ambele părți. În orice caz Thomas Mann vede între artă și viață o incompatibilitate totală și tragică, talentul obținându-se printr-o muncă titanică și printr-un refuz mîndru și statonnic al tuturor satisfacțiilor terestre. Dedicîndu-se artei, scriitorul își acceptă într-un fel propria moarte, convins că ambele ipoteze nu sînt posibile, că el a fost obligat să aleagă și a ales. De aceea artiștii din proza lui Thomas Mann dau impresia unor prizonieri îngîndurați, mîndri de închisoarea lor, care își îngăduie din cînd în cînd o privire nostalgic spre viața celor simpli, au chiar și un fel de invidie pentru cei care, în loc să interpreteze viața și s-o exprime artistic, preferă să trăiască pur și simplu. În acest refuz al vieții nemijlocite și al fericirii individuale ar sta damnațiunea scriitorului.

Arta devine pentru scriitor viață; în artă își concentrează întreaga energie și sensibilitate. De aici și ideea că scriitorul „dă tot ce e mai frumos în artă”. Întrebarea care se naște în mod inevitabil e una dintre cele mai simple: „ce face atunci cu restul”; împărțirea existenței în două, o latură sublimă dedicată artei și una mediocră închinată vieții terestre nu duce la concluzia tristă că arta apare ca o formă a duplicității individului. Cineva spunea că dacă oamenii ar fi mai puțin duplicitari ar scrie mai puțină poezie, că tocmai această stare de contradicție pe care individul n-o poate depăși în mod real, în existență, îl împinge spre zonele artei în nădejdea unui posibil echilibru. Uimirea cititorului în fața contradicției între operă și creator nu este chiar atât de ridicolă; în inocența lui el caută să vadă în literatură expresia unității individului. Duplicitatea scriitorului naște inevitabil pe cea a lectorului, socoate și el că arta e o distracție, el se emoționează cu zona lui sublimă de „frații Karamazov” și pe urmă întorcîndu-se la propriile lui contradicții își vede de treabă. Nimeni n-a devenit mai inteligent citindu-l pe Hamlet — nu fiindcă acest lucru n-ar fi teoretic posibil — această minune nu s-a săvîrșit fiindcă cititorul n-a trăit drama, ci numai a citit-o. Și a citit-o numai fiindcă a avut convingerea că și artistul numai a scris-o; amîndoi cred că arta e una și viața e cu totul altceva și această comunicare contradictorie împiedică comunicarea directă.

În această accepție, actul creației e un act de orgoliu, un act de sfidare. Nu discut aici baza etică a lucrurilor, deși se spune că există și un orgoliu al adevărului. Orgoliul care vine din

contractul cu Diavolul, din nevoia oarbă a unei tragice desăvîșiri artistice, instalează între artist și viață o barieră de netrecut, artistul devine incapabil să mai asculte viața. Dacă îți faci din opera de artă un scop, măreț sau meschin, asta n-are importanță, ești victima aceluși scop, mintea nu mai are inocență, singura calitate cu care mai putem înțelege ceva din viață. Scriitorul devine atunci o zonă a vanității și a competiției, artistul care își propune să scrie o piesă mai bună ca Shakespeare nu o va scrie niciodată, propunîndu-și un asemenea scop a intrat în competiție și odată ajuns în concurs mintea se întuneacă.

E o copilărie să credem că artistul poate inventa sau poate crea, singurul lucru pe care îl poate face un scriitor e să asculte viața, să fie atent la viață, s-o observe și s-o înregistreze. Un scriitor, dacă are „fantezie” înseamnă că-i lipsesc multe. E o greșeală să-l punem pe scriitor deasupra semenilor, să-l facem un tribun, sau să-l situăm foarte jos reproșîndu-i că nu corespunde exigențelor mereu crescînde ale publicului. Scriitorul care se află în mijlocul vieții nu trăiește nici un fel de sentiment ierarhic, nici de inferioritate, nici de superioritate. Concepția satanică ni-l prezintă pe scriitor ca pe un demiurg, creator de universuri poetice, creator de personaje. De creat, creează, dacă se poate spune așa, numai scriitorul mediocru. Scriitorul adevărat observă și se mărturisește, lumea obiectivă a lui Balzac nu e decît expresia vieții sale interioare. Balzac n-a creat, Balzac a avut curajul să-și mărturisească gingășia și grosolănia, frica și măreția, lăcomia și avînturile.

Curajul de a fi scriitor e pînă la urmă curajul de a fi singur. Înțeleg prin singurătate o lume pură, lipsită de mituri și de speranțe; nu e vorba de o izolare a artistului, de refuzul societății, așa ceva nu este posibil. A fi singur, fără nici un contract, nici cu Dumnezeu, nici cu Diavolul, e o condiție dificilă; avea dreptate Pascal cînd susținea că drama individului începe cu incapacitatea de a-și admite, de a suporta singurătatea.

Între scriitori nici nu există de fapt diferențe de talent ci numai diferențe în ceea ce privește curajul de a privi înăuntrul existenței lor. Numai ceea ce este eroare ne dă senzația personalității, numai ceea ce este greșeală ne aparține în întregime, inteligența care este expresia vieții nu aparține nimănui, iată o bază foarte științifică pentru modestia și umilința creatorului.

Este oare obligatoriu ca artistul să accepte moartea ca să-și transmită astfel viața în artă? A accepta nefericirea înseamnă a accepta întunericul și întunericul nu poate sta multă vreme la temelia scrisului. Nu mă număr printre cei fericiți, dar cred că cei fericiți vor scrie literatura cea vie și adevărată.

Teodor MAZILU

Mihai

Ralea

„Criticul e un creator de puncte de vedere noi în raport cu opera”.

„Tîi oamenii deștepți pe care i-am cunoscut prezentau o mulțime de deosebiri. Un singur lucru mi s-a părut comun la toți: omul inteligent e acela care nu confundă niciodată punctele de vedere”.

„Se poate concepe analiză, disociație, distribuție, ierarhie, fără stabilire de valori...?”.

„Sentimentul pluralismului acestui univers se reduce la o înțelegere prealabilă a multiplicității: Indulgența și toleranța urmează ca simple corolare”.

„Poate fi cineva genial. Ce pot face dacă mi-e nesuferit timbrul piculinei?”

„Intimitatea mărește dragostea, familiaritatea o ucide”.

„Clasicismul e o vîrstă estetică. El marchează momentul în care, după lungi căutări, artistul s-a găsit pe sine”.

„Originalitatea, care se confundă adesea cu singularitatea, e o perfecție ratată, o jumătate de perfecție. Perfecția adevărată însă se ascămănă prin echilibrul ei cu banalitatea”.

„A reduce un fenomen la elementele care-l compun, înseamnă a-l bagateliza, a-l trivializa. Analiza e aproape întotdeauna o operă de înjosire”.

Sabin Bălașa. Solie de pace. Din Bienala de pictură și sculptură care se va deschide la sala Dalles.

O generație poetică:

Un lirism al miturilor

Este dificil să măsurăm exact amplitudinea influenței pe care a avut-o Tonogaru asupra poeziei din timpul său, ori, ceea ce interesează mai mult, ponderea în fenomenul literar actual a elementelor care i se datoresc. Ceea ce a adus el nou nu a rămas însă fără urmă. Acestea sînt însemnate, chiar dacă astăzi și-au pierdut caracterul trăpant. Multe din ele sînt vii, mai ales

Ceea ce mobiliza imediat atenția și anticipa o mare vocație în primul roman, **Francisca**, (1965) și da serios de gândit, bucurînd și neliniștind totodată, în al doilea, în **absența stăpînilor**, (1966) capătă acum, odată cu aceste **Animale bolnave** ale toamnei anului 1968, evidența unei realități vibratorii, iradiante pe toată suprafața sa, la simpla atingere : o existență de tipic univers închis, bintuit de **obsesii**, încărcat de **tensiune** aproape electrică, refuzînd parca să se descarte vreodată, în ciuda aîtor ocazii prielnice, acumulînd, dimpotrivă, de fiecare dată și în progresie continuă, alarmantă, noi cantități de combustibil, în stare a reface și a întreține fără oprire, la nesfîrșit, acea atmosferă de așteptare, de provocare, de furie a adîncimilor, în care romancierul se simte ca-n elementul său. **Animale bolnave** reprezintă chiar o perpetuă descindere în starea de **criză**, violent seismică, tulbură de marea presiune a unui mîl dens, primordial, în fierberea căruia se dislocă straturi întregi de „natură umană”, de o aparență consolidată, se deschid brusc „goluri” ale înțelegerii și apar noi cristalizări sau noi posibilități de cristalizare a materiei, de neîmăginat cu o secundă înainte, forme și tipare curioase gata să **absoarbă**, după legea lor, energiile nou născute ori pe cele vechi, viclene, ascunse pînă atunci privirii. În convulsiile acestei mișcări dezordonate a straturilor începe să se distingă conturul unei dispoziții fluide, de o specială consistență, iscate ca de o „boală” originară, enigmatică, în stare să modifice totul, să chinuiească dar să și transfigureze ființa nedesfăcută de fatalități animalice, o „boală” tragică dar și o boală sacră, numai a omului, sigiliul dureros, uneori insuportabil, al condiției sale, dar în același timp și în directă proporție cu suferința împovărată, semnul aprins și răscumpărător al unei **alegeri** divine, al unei eterne **recunoașteri**. Toate simțurile scriitorului stau la pîndă în jurul acestei realități obsedante, ținîndu-i punctele „descoperite” sau care se descoperă

în lirica ultimei generații de poeți, ceea ce face ca Tonegaru să apară un poet mai puțin izolat decît se credea.

În primul rînd, poezia lui poate fi considerată sub zodia unui lirism al provocării. Elementul care incită, care trezește spiritul este mai viu, mai mărturisit decît în opera înaintașilor săi. Imaginea frapantă, asociația insolită au darul de a pune fantezia cititorului în mișcare și de a înzestra versul cu o putere de șoc neobișnuită. Aceasta pare a fi, în primul rînd, poezia în concepția lui Tonegaru și a celor mai mulți dintre colegii săi de generație : un instrument de șoc. Într-o lume zguduită de seisme și încercată cumplit de război, — majoritatea poemelor din *Plantații* au fost publicate în reviste, în perioada celui de-al doilea mîcel planetar —, poezia tradițională trebuie să fi apărut ca o întreprindere de „oisif”-i, ca o ocupație jenantă pentru individul responsabil. Era nevoie să fie re-gîndită, într-un alt sens. Omul trebuia să primească o nouă conștiință de sine ; cum s-ar spune, poezia trebuie să „atace”. Imaginistica tradițională pierduse mijloacele prin care omul putea să-și ciștige sporul de luciditate. Pe de altă parte, suprarealismul făcuse insufi-

cientă direcția în care orientase discursul liric. Experiența sa putea să primească însă un caracter viabil prin altoirea ei pe un fond de adevărat lirism. De aici s-au născut versuri ca acestea : „Pune-ți doamnă ochelarii de mustru sudor / Căci inima mea în fuziune ca un metal / turnat dintr-un turn peste popor / cu brio tresaltă și dilată cu spor / pereții salonului sentimental.” Ele seamănă într-un mod surprinzător cu poeziile unor tineri de azi și am putea cu ușurință citi în ritmul, în tonul lor reverențios-provocator, pe un Vintilă Ivănceanu. Să continuăm citirea poeziei de mai sus, intitulată semnificativ *Reverența spinzuratului* : „Acolo sub candelabre primul ofițer / numără sclavele ce vin sub vena cavă / aduse din Indii pe galere cu ciocuri de fier / iar pe punte între tunuri un bătrîn flibustier / Coboară steagul cu oase ca o etichetă pentru otravă.”

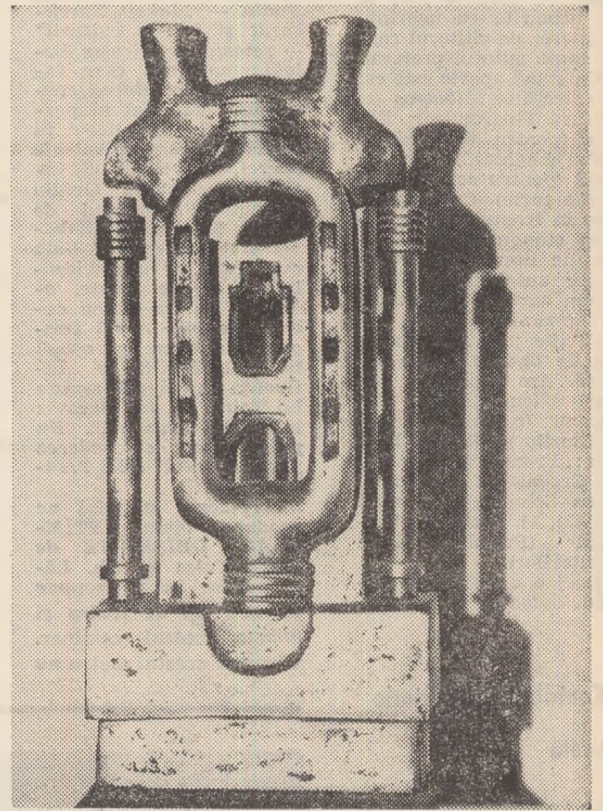
Caracterul de provocare, de „instrument”, al acestei poezii înseamnă de altfel și una din limitele ei structurale. Poezia trebuie să-și afle temeiul în sine, ea nu poate să-și caute un rost în afara ei. Ea nu poate să se constituie ca un mijloc, oricît de mare ar fi

pe durata stării de criză spre a se acoperi din nou în clipa imediat consecutivă, se rotesc în jurul lor, al zonelor fragile, vulnerabile, dar atît de revelatoare, în însăși slăbiciunea lor, în lipsa lor de apărare și de protecție. Și tocmai zonele rarefiate, de slabă „agregare” a **animalicului**, prezentînd simptome grave de devitalizare, alarmante intreruperi ale suprafeței protectoare sau încetiniri de ritm biologic sau dereglări și incoerențe, „arierări” în ordinea maturizării, tocmai ele reprezintă sediul ascuns și propice al **omenescului**. Rotirea în jurul acestui nucleu se produce din ce în ce mai repede, în ritmul unei respirații puternice, accelerate, al unei contractări, în interior și în adîncime, dictînd, în virtutea normei proprii, structura romanului, întocmirea sa palpabilă, ea însăși de o misterioasă căldură „animală”, vie, organică. Antenele acestei ființe noi sînt înzestrate cu tot ce le trebuie spre a înregistra pe lungimi de undă și „niveluri” foarte diferite prezența, oricît de puțin perceptibilă simțului comun, a zonelor **contaminate**, a pulsațiilor **suspecte**. Romanul, în totalitatea sa, încercuiește exact sfera de manifestare a crizei, începînd cu nevăzuta incubație și sfîrșind cu lanțul de reacții violente în care „boala” se afirmă plenar ; în același timp sistemul nervos extrem de complicat cu care s-a prevăzut vibrează de modificările suportate la nivelul fiecărui personaj implicat, fîrît cu sine de marea vertigiu central. Suflul acestui vîrtej care domină centrul iradiant scoate diviziile din inerția înșelătoare a vegetativului obligîndu-l să se descopere, să-și revele ființa tensionată, autentică. La înțila luare de contact izbăște atmosfera densă, saturată de concret, de un concret în sine apă-sător, am putea spune : îngrijorător, impresie amplificată de mișcarea epică parca întîrziată, de filmarea stăruitoare, aproape epuizant de înceată a detaliilor „albe”, a obiectelor, a reacțiilor fără semnificație. Încetinirea și accelerarea mișcării, în aparenta lor nemotivare, sînt ritmuri ce emană, de altfel pe tot parcursul, dintr-un nucleu secret. Acesta transmite mereu semnale de existență la suprafața „epică”, modelîndu-i din interior relieful. Romanul ia ființă dintr-un singur bloc, dintr-o substanță greu de determinat, dar unitară, fluentă, perfect omogenă în felul ei, cu toate că manifestările externe sînt atît de diverse, de eterogene, deseori divergente. Intriga de tip polițist, cele trei crime în succesiune rapidă și derutantă și misterul care le învâluie pînă aproape de sfîrșit reprezintă, mai mult decît un pretext, reflexul în act al unui „necunoscut” adînc ancorat în infrastructura bizarei construcții. Crimele lui Miloia pornesc din același centru abisal, enigmatic, din aceleași zone obscure, contaminate de „boală” care decid în chip paradoxal și fenomenele de semn contrar ; din aceeași materialitate, din agitația obscură, a adîncimilor ; feminitatea fascinantă, provocatoare, tulbură, parca **vinovată** (conștiință de fatală vină !) a Irinei ; violența grea, deviată, fugind de ea însăși în disperarea credinței, a lui Krinitzki ; natura de obsedat, egală și monotonă în statornicie, a lui Gaspar ; demența blîndă, comprehensivă, a fostului aviator Rakolski ; reacțiunile exasperate, rău prevestitoare, ale liceanului Dan, fiul vitreg al Irinei ; în fine, toată prezența iradiantă, miraculoasă, a eternului adolescent, a androgenului și mitomanului Paul, personajul absolut uimitor, atît de neverosimil și totuși atît de **real**, fantastic de real, de esențial. În toți se face simțită aceeași mare pulsație a straturilor profunde, dezordinea amenințătoare sau ordinea nevăzută, inexplicabilă, a lumii, ei toți sînt aruncați la suprafață și constrînși să înoate cum se pricep mai bine și uneori nu se pricep de loc, dar trebuie să o facă, altfel nu se poate ! — de același val primordial, de aceeași precipitare, nebuloasă, a „interiorului” lumii. Senzația acestei mișcări continue, tenace, obsedante din interior — în afară e fizicește **perceptibilă**, în romanul lui N. Breban, plină de ampleare, înfinit sugestivă, încărcată de lirism. Deschiderea **lirică**, rezultînd dintr-o densitate a concretului biologic și existențial, confirmă surprinzătoarea altitudine a acestei proze. Calitatea lirică este efectul contemplației marelui proces vital, urmarea neartificială și neafectată a revelației unui mister fundamental, ontologic.

Spectacolul terifiant pe o latură a sa, al pasiunilor în fierbere, greu de privit în față, devine de la un moment dat **fastuos**, scînteietor în reflexe neașteptate, buimăcitoare, receptat într-un fel ca un miracol, mirifică explozie în lanț a vieții însăși, incendiu al subterane-

lor acesteia, totul contemplat cu un ochi fix, dilatat extatic, cu „inima beată de iubire”. Această proprietate de a modifica fie și tragicul, fie și oribilul într-o direcție neprevăzută, festivă în înțelelesul vechi și superior al cuvîntului, este caracteristică scriitorului, una din sursele constante ale originalității sale, o seducătoare invenție a sa, sfîrșind prin a convinge. Ea convertește și transfigurează într-o lumină acută, paradisiacă, de o stranle tandre chiar și zonele de la naștere sortite întunericului, manifestări ale fondului primitiv, sălbatic, ale patologicului deprimant, ale **morbidului** care proliferează, care bîntuie illogic și periclitează viața sufletului. Cele mai bune pagini sînt marcate de o ciudată putere magnetică, traversate de o tensiune vie, materială și diafană totodată, emanînd dintr-un centru seismic comun, luînd cu sine și molipsînd totul în calea sa, dezrădăcinînd pilonii cei mai stabili, fără milă, fără cruțare ; aceeași tensiune însă transfigurează lucrurile, ființele, le regenerează, le face, din nou, **inocente**, ca și cum nimic ireparabil nu s-ar fi întîmplat ; investițiile iarăși după dezastru, după impasul fără ieșire și fără speranță — de un har misterios al neîrăitului, al nevinovăției, al veșnicei copilării, ele sînt odată cu finalul tăios și categoric, în așteptarea plină de înfrigurare, de ingenuă nerăbdare, a unui **nou început**, mai adevănat, mai captivant decît toate cîte au fost : „...încît putea fi el însuși, o dată, în sfîrșit, un stăpîn, un rege sau un stăpîn atotputernic, lipsit de milă și fără inimă, sau cu o inimă de piatră, înconjurat din toate părțile de supunere și lingușire, de acea supunere a pămîntului, de acea lingușire curată și așîțătoare a cerului, cerul acela atît de dens, în care curgea acum, ca într-o apă, mișcîndu-și minile și picioarele din simplă obișnuință doar, în joacă doar, rîzînd de plăcere, rîzînd mereu, icnit, ascuns, de parcă ar fi făcut ceva nepermis, ceva nemaipomenit, ceva albastru sau adînc, sau piatră, sau frunză înaltă și umedă, sau vis curat ocrotit de ingeri răbdători, veșnic copilăroși, veșnic copilăroși, veșnic copilăroși !...”

L. RAICU

Peter Iacobi. Altar I (bronz).

semnificația existențială a scopurilor pe care le-ar sluji. Tonegaru este unul dintre puținii care au fost depășiți de propriul lor talent, configurînd un spațiu artistic eliberat de această circumstanță. Cosmismul poeziei sale, gestică „mare” au dat cele cîteva poezii excepționale din volum, la care ne-am referit în articolul nostru din numărul trecut.

O altă trăsătură comună lui Tonegaru și unora dintre colegii săi de generație este mitizarea unui fel de lumpen-proletar, un vagabond păgubos aflat în opoziție cu valorile lumii în care trăiește, un virtual protestatar social. Lumea lui este aceea a poetului Veniamin din *Fapt divers*, lumea din *Maidanele galbene* : „Erau maidane galbene ca niște pete de tutun / și trecînd în apa ploilor de vară, de toamnă / unduiau la vale cu toată rugina din strășini / spălînd oasele vagabondului nebul. // Copii cu numere violete pe mineci / ieșeau pe rînd din clasa opta, a treia, a cincea, / pășînd suvoaiele cu ciorbele de cartofi / și se amuzau înecînd pisici în bălțile reci. // Prin noroi trecea uneori spre bala-muc / — cert este în afară de program — după obicei / unicul dric, al dracului

de murdar, / transportînd astfel cîte un năuc. // Copiii mici pe gură cu cercuri de magiun / strigau : „Ana Clavica !... Uite-uite trăsura”, / întîlnind nebuna căutîndu-și bărbatul / pe maidanele galbene ca niște pete de tutun”. Mitizarea acestui tip era o formă de protest. Ea corespundea nonconformismului acut caracteristic poezilor de după marea generație dintre cele două războaie. O conștiință incertă despre apartenența lor proletară reprezenta răspunsul acestor poeți la societatea căreia îi aparțineau, dar cu care nu se simțeau solidari. Ei se considerau la marginea sau în afara acestei lumi, refuzînd-o.

Această formă de protest crea o utopie a straturilor joase ale societății, plină de pitoresc și populată cu un fel de „atleți ai mizeriei”. Semnificația ei estetică este însă restrînsă, iar fenomenul trebuie considerat drept unul de ordin secundar.

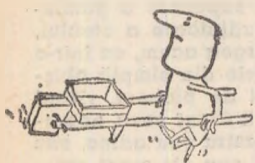
Dincolo de toate acestea poezia lui Constant Tonegaru se impune prin vigoarea neobișnuită a unui talent manifestat în direcția construirii unor lumi artificiale.

Aurel Dragoș MUNTEANU

Zilele Cărții literare

Vineri 8 noiembrie a avut loc deschiderea expoziției Zilelor cărții literare în holul Ateneului Român. Au luat cuvântul Vasile Dinu, vicepreședintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă și academicianul Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor din România. Vorbitorii au subliniat caracterul sintetic al expoziției cărții, ilustrarea creației literare din țara noastră, în ultimii patru ani.

De la intrare două panouri dau vizitatorului expresia exactă a realității: 1370 titluri apărute într-un tiraj de 38 milioane exemplare pentru cititorul adult, 980 titluri pentru copii și tineret. Literatura naționalităților conlocuitoare e reprezen-

tată de 314 titluri în tiraj de 5 800 mii exemplare. Cifrele sînt concludente.

Expoziția are în totalitate un aspect eterogen necăutat, ceea ce face să fie urmărită cu ușurință și interes de cititorul care își caută autorul preferat.

Un stand aparte este cel al colecțiilor: Albatros (la Editura Tineretului) Forrás (pentru scriitori de limbă maghiară), Luceafărul (pentru scriitorii la prima carte). Ca o angajare în frontul literar comun standul alăturat aparține literaturii de caracter antologic patriotic, prima carte fiind: Cîntare României.

Cărțile premiate au un loc de onoare într-o vitrină. Am reținut: Lucian Raicu: „Liviu Rebreanu” (Premiul Uniunii scriitorilor), Nicolae Breban: „Franciscă” (Premiul Ion Creangă al Academiei) Hans Schuller (Premiul U.T.C.), Al. Ivasiuc: „Vestibul” (Premiul Uniunii scriitorilor).

Deci o expoziție a cărții de valoare.

Contribuții de istorie

literară

La comemorarea unui sfert de veac de la moartea lui E. Lovinescu, personalitate care a dominat viața literară între cele două războaie mondiale, creator al stilului critic contemporan, Șerban Cioculescu încearcă o interesantă reconstituire a „fizionomiei” mentorului revistei Sburătorul, după o schiță biobibliografică scrisă înaintea morții la îndemnul prietenilor săi. În căutarea unor note comune ale liricii noastre prezente. B. Cioculescu remarcă în articolul său *Tendințe și caracteristici ale liricii actuale* fenomenul diversificării liricii militante, urmărind evoluția creației poetice și posibilitățile ei de cristalizare printr-o grupare a poezilor după criteriul apartenenței lor la un moment strict.

În articolul său M. Dragomirescu și „Critica științifică”, Vl. Streinu îl situează pe criticul român printre esteticienii europeni, prin modernitatea sigură a unui grup de idei, metoda de sistem și metoda care grevează gândirea sa estetică; în viitor o analiză obiectivă a esteticii sale va face posibilă reintegrarea sa printre marile valori ale culturii române.

Articolul Nicolae Iorga și literatura franceză de Angela Ioan este o sintetizare a lucrărilor și comentariilor savantului român pe marginea unor opere ale literaturii franceze, fiind scoase în evidență varietatea preocupărilor spiritului său universal, densitatea informației, onestitatea și sinceritatea cu care își apără ideile. Dinu Pillat (*Evoluția poeziei lui Ion Barbu*) analizează, urmărind cronologic, etapele creației lui Ion Barbu, contribuția capitală a poetului în procesul de evoluție a liricii dintre cele două războaie.

Semnalăm de asemenea rubrica *Texte și documente* care pune la dispoziția cercetătorului interesat o corespondență inedită Al. Odobescu — B. P. Hașdeu prezentată de D. Păcurariu.

„Familia”

Bogat în toate sensurile, ultimul număr (octombrie 1968) al revistei Familia publică recenzii la cartea „Echinocciul nebunilor” a lui A. E. Baconsky, „Franz Kafka” a lui Radu Enescu, un articol omagial vizînd relațiile literare dintre scriitorii români și austrieci (e vorba de Nicolaus Lenau, născut la noi în Banat), semnat de Gheorghe Pele, poezii de o factură nouă, mediativă, ale lui Ion Horea, un erudit și elegant studiu — „Jakob Burckhardt și istoria culturii” — semnat de Nicolae Bălotă; un eseu care îndreptățește căutarea specificului național al personalității artistice în temeiurile mai adînci ale operei, în ritmul ei interior, semnează Ovidiu Cotruș. Fragmentul de roman *Șatra* al lui Zaharia Stancu merge pe linia cunoscută a romancierului, cu fraze scurte, abrupte, cu un dialog extrem de viu. Aurel Dragoș Munteanu se ocupă în CRITERION de „Influența lui Hegel asupra lui Taine” și de „Bacovia în limba franceză”. Nu putem trece cu vederea „Cesul-vatră” a lui François Pami.

O plăcută surpriză ne produce piesa *INTIMPLĂRI OBIȘNUITE* de Petre Tutea și Gh. Lăpușneanu. Piesa propune un nou tip de teatru și anume teatrul seminar. Virtutea acestui teatru nu

trebuie să „deruteze” pe „specialiști” prin lipsa orinului mini-convențională acțiune. Prologul din numărul trecut al revistei justifică teoretic acest tip de teatru și așteptăm încrezători apariția celorlalte părți ale piesei cu portrete de mari culturi și civilizații. Această primă parte trebuie salutată mai ales pentru patosul ei patriotic.

O pagină din poeta americană Emily Dickinson traduce, cu eleganță caracteristică a versurilor sale, Ștefan Aug. Doinaș.

„Karpatenrundschaу”

Într-un context de diversificare și amplificare generală al sistemului de presă din țara noastră, la 1 martie anul acesta a apărut primul număr al săptăminalului social-cultural-politic german din Brașov. În prima pagină a numărului de debut, puteam citi: „În concertul presei de diverse limbi din țara noastră se poate auzi o nouă voce... Continuînd o îndelungată și bogată tradiție a sistemului de presă în limba germană din țara noastră, Karpatenrundschaу își propune datoria de onoare de a acționa în slujba ideii de înfrățire a oamenilor ce trăiesc aici — indiferent dacă ei vorbesc limba unui Eminescu, Goethe sau Petofi — pe un străvechi pămînt cultural, avuții spirituale progresiste”.

Numărul 33 cuprinde un amplu articol semnat de S. Frieder, despre deschiderea noii stațiuni a secției germane a teatrului de stat din Sibiu cu piesa lui August Strindberg — *Domnișoara Iulia*, articolul „Înțelepciune zimbătoare” semnat de Heinz Stănescu cu ocazia împlinirii a 35 de ani de la moartea lui Ernst Kuhlmann, poet satiric, pictor și cercetător istoric german din Brașov; versuri alese din ultimul volum al poetului Hans Schuller, *Cînd stau în fața ta*, distins anul acesta cu unul din premiile pentru literatură ale C.C. al U.T.C.

În numărul 34 al revistei, Franz Liebhard semnează o scurtă povestire. Versuri antologice din opera lui Johan-

nes R. Becher sînt prezentate cu ocazia împlinirii a zece ani de la moartea acestuia. Arhitectul V. Keintzel semnează o scurtă trecere în revistă a istoriei prestigiosului „Bauhaus” din Berlin, înființat în 1929 de Walter Gropius și la care au predat personalități marcante ale arhitecturii și picturii. cum ar fi Kandinsky, Klee, Miess van der Rohe. Demn de amintit ar mai fi articolul lui Alexander Hummel, despre copilul minune al muzicii transilvănean, Karl Filtsch (1830—1845), elev preferat al lui F. Liszt și F. Chopin.

Ambiție fără rost

Se știe că, în franțuzește, cărții i se spune le livre. Se mai știe că poezilor care pomenesc în versurile lor nume de autori sau de personaje

literare li se spune livres. E foarte rău să fii livresc — cine poate susține contrariul? — iar acei poezii care se ambiționează să scrie, de pildă, despre Hamlet, o fac pe riscul lor. Doar „inspirația” livrescă nu înseamnă și inspirație, cum judicios observă George Pruteanu, recenzînd în „Iașul literar” nr. 10 volumul de poezii al lui Marin Tarangul. Cînd dai de un asemenea autor, te cuprinde de lehamitea: „Ne pare rău pentru spațiul pe care trebuie să-l consumăm cu citatele”; cum să nu-ți pară rău de bunătate de spațiu?

Observațiile pe care cine știe cine le-ar putea face — că există și niște scriitori geniali care pornesc în operele lor fundamentale de la miturile unor personaje literare, ori că livrescul presupune o limitare fără har a unei cărți și nu utilizarea ei ca punct de pornire — sînt, hotărît, neglijabile. Legitim rămîne numai mirarea pe care ne-o provoacă încăpăținarea acestor poezii care continuă să scrie despre Oedip, Enkidu, Don Quijote, fără să dea seama, bieții, că devenind livresci, George Pruteanu va fi obligat și în legătură cu ei să exclame: „Nu ne putem scoate pătăria...” Dacă nu se poate, nu se poate!

Tribuna Unirii

Sub un titlu general, Tribuna Unirii, ce încadrează diverse contribuții la cunoașterea mai aprofundată, mai exactă și mai amănunțită a marelui act istoric de la 1 decembrie 1918 văzut deopotrivă în justificarea lui teoretică și în pregătirea practică, Tribuna din Cluj publică pe o pagină mare de revistă (vezi nr. 45 a.c.) articolele Unitatea națională și temeiurile ei raționale în gîndirea tran-

silvăneană modernă (Constantin Rusu și Vasile Olteanu), înființarea Consiliului Național Român Central (Liviu Maior) și Un luptător pentru Unitate: Octavian Goga (Nicolae Edroiu), interesante mai ales prin bogăția de date și informații ce după atîția ani se ridică din nou la suprafață. Din contextul acestor articole, merituose în primul rînd prin hărnicia arhivistă a autorilor lor, absorb imediat atenția splendidele extrase din operele, cuvîntările, manifestele unor militanți ardeleni pentru unire, istorici, oameni politici, scriitori. Vom cita de aceea din citate: „...fiecare om sau popor ca ființă cuvîntătoare (...) are drept de a trăi... și toți oamenii și toate popoarele în această privință sînt întocmai, și nici unul n-are privilegiu a ucide pe altul sau a-l împiedica în sloboda lucrare a fericirii sale.” (Simion Bărnuțiu); „Națiunea Română din Ardeal nu dorește să stăpînească asupra altor neamuri. Pe teritoriul său strămoșesc națiunea română este gata să asigure fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa în stat liber și independent o va asigura tocmai pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflați pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvîrșirii omenești.” (dintr-un manifest intitulat *Către popoarele lumii* lansat în toamna lui 1918 de către Consiliul Național Român).

Cum se face un manual de liceu

Se adună manuscrise de la un număr cit mai mare de colaboratori — cu care se comunică de obicei telefonic — se iau note foarfece de cele mari, se taie, se bagă totul într-un sac, se agită... Gluma dadaistă, răsuflată de 40 de ani, pare a fi luată în serios de către Editura didactică și pedagogică, dornică a pune la dispoziția tineretului ultimele noutăți literare. Cel puțin aceasta este impresia subsemnatului, în calitate de colaborator la manualul de clasa a XII-a, de curînd apărut, pe care abia acum am avut prilejul s-o răsfoiesc, grație tiparului și librăriei. Cu această ocazie am băgat de seamă că fragmente din materialele ce mi s-au cerut și pe care le-am predat editurii au apărut sub alte semnături: G. Ivașcu, Szász Iános, Dieter Schlesak etc. Personal n-aș avea nimic împotriva acestui procedeu, deși nu mi se pare destul de corect și indicat din punct de vedere didactic, pedagogic ș.c.l.. Mai grav este faptul că metoda foarfecilor a adus sub semnătura mea texte întregi la care n-am contribuit măcar cu o virgulă. De prisos să adaug că editura nu m-a invitat, măcar să asist la exercițiul acesta.

Acustic fiind zise, în să arăt aici că nu mă consider coautor la manualul de clasa a XII-a și, ca atare, declar nul și neavenite semnăturile mele care apar la tabla de materii a cărții.

Ion ROTARU

noutăți în librării

Emil Giurgiuca: POEZII (Editura tineretului), colecția „Cele mai frumoase poezii”

Culegerea cuprinde versuri selectate din volumele *Anotimpuri* (1938), *Dincolo de pădure* (1943), *Poemele verii* (1964), *Cîntece de țară* (1967), precum și poeme neincluse în volum. Un Cuvînt înainte semnează Dragoș Vrinceanu.

Miron Chiropol: SCHIMBAREA LA FAȚĂ (Editura tineretului).

Al doilea volum de versuri al unui poet singular care a debutat cu *Jocul lui Adam*.

Veronica Obogeanu: POEZII (Editura pentru literatură).

O imagine retrospectivă asupra unei activități poetice de cîteva decenii, remarcată de Nicolae Iorga.

Mioara Cremene: ORAȘUL DIRLIDONG (Editura tineretului).

Placheta conține — după cum precizează autoarea în subtitlu — „versuri pentru copii mai mici, mai mari sau foarte mari”.

Paul Drumaru: OCHII NECESARI (Editura pentru literatură).

Volumul de debut al unui tînr poet ieșean.

Doina Iordănescu: CINEVA CU VIETAȚILE (Editura pentru literatură).

Versuri

Alecu Ivan Ghilia: CUSCRII (Editura tineretului).

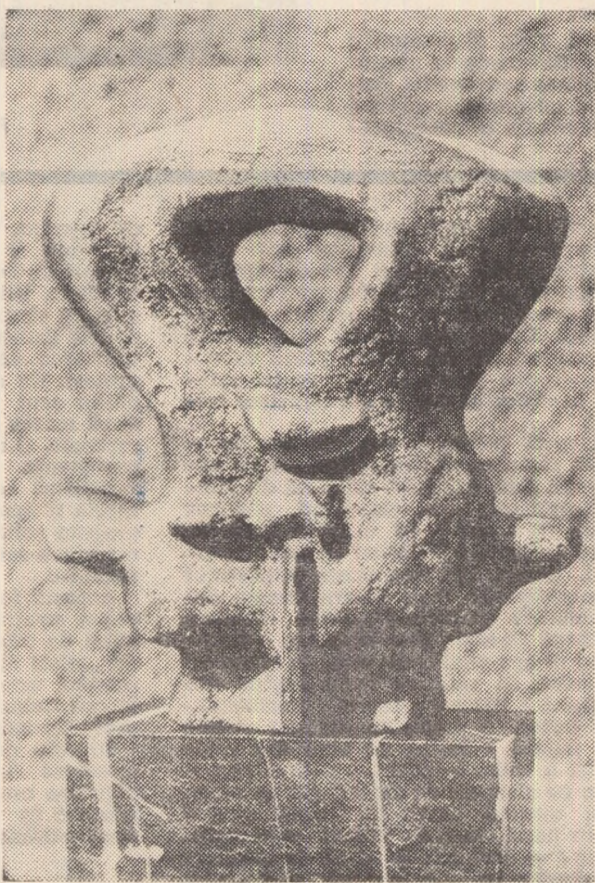
O nouă ediție „total revăzută și adăugită” a unui roman primit cu interes la apariție.

Victor Papilian: AMINTIRI DIN TEATRU (Editura tineretului).

O carte de veselă evocare a scenei și culiselor de altădată.

Ion Crețu: G. IBRAILEANU: RESTITUIRI LITERARE (Editura Academiei).

Pe lîngă publicarea unei corespondențe inedite, autorul lărgește bibliografia criticului de la Viața românească, încercînd să-l identifice sub alte pseudonime.

Peter Jacobi: Sculptură (bronz).

POEZIA:

Dumitru Micu

ION MAXIM:

„Însemnări pe scurt

Plămădite, cum aflăm din *Postfață*, în septembrie-decembrie 1944, pe frontul din Ungaria, unde autorul se găsea voluntar, aceste *Însemnări pe scurt* aduc mărturia unei experiențe — mai e nevoie de precizat? — dure, epuizante, cu „atacuri iuți, repplieri, contraatacuri masive”, cu „marsuri, deplasări aproape zilnice, peisaje noi, situații și stări sufletești deosebite”. Alcătuind un veritabil jurnal de campanie, ele sînt prin faptul însuși de a fi fost scrise, un document menit să ne transporte dincolo de literatură. Le vom privi, totuși, din unghi literar, altminteri menționarea lor într-o publicație de literatură neavind nici un sens, căutînd anume să stabilim cum ne conduc *Însemnările* lui Ion Maxim spre un spectacol lugubru și tragic din care autorul n-a voit „cu tot dinadinsul”, cum o spune în aceeași postfață, să facă literatură — prin literatură.

Notații, în bună parte, „însemnări” făcute în clipele de popas dintre lupte, versurile amintesc — precum judicios constată Aurel Martin, în succinta prezentare de pe copertă — de *Ciclu morții* al lui Camil Petrescu, mai puțin, ba, aș zice: de loc de *Scut și țargă* de Perpesicius, unde impresia e departe de a se comunica direct, învaluită fiind în reflecții livrești, proiectată în mitologie și nu rareori complicată printr-un umor intelectualizant ce reeditează într-un stil îndulcit grimasele lui Jules Laforgue. Dar, în fine! Ion Maxim fixează în ale sale *Însemnări* împrejurări diverse, de un tragic spectaculos sau banal, citeodată, oricît ar părea de paradoxal, de un idilic aparte — de ext. jocul rachetelor, închi-

puind o „nouă galaxie” — clipe de tensiune și de reculeasă destindere, toate trecute printr-o sensibilitate de visător care, în clocotele de iad ale cimpilor incendiate, întrevide „viață, vis și poezie” pentru umanitatea viitoare. Vibrația de umanitate e o constantă a cărții și, cînd nu se exprimă discursiv, ca în vreo două-trei bucăți de la început sau în cite una din cele următoare (*Speranță, Moment*), generează accente lirice vrednice de reținut, precum în *Apa*, de pildă, unde chinurile unui rănit mistuit de sete sînt consemnate cu o emoționantă participare. Delirînd, rănitul vede paradisiuri acvatice refuzate setei sale, care s-ar mișca și cu un strop de rouă: „Din ciuturi pline, grele revărsări / și-adună bogăția de izvoare; / vulesc cascade, se agită mări / și mii de evantaie țîșnitoare. / Pămîntu-ntreg e parc-un singur val / ce pustiește totul și înecă; / dar rana-i arde-n pieptul tinăr, mal / ce risipește unda și o seacă”.

Tonul general al volumului e unul elegiac și, fie că înseamnă momente de angrenare în hora morții sau de reverie sub clarul de lună, fie că meditează (cam prea abstract) sau se destăinuie nemijlocit, poetul rămîne același visător care își rostește solilocviul în pianissimo. Evocînd o luptă, el vorbește așa: „Măritul frate soare / privi îngîndurat peste ogoare; / iar buna soră lună / s-ascunse supărată că nu pot fi-mpreună.” Și: „Aici, în fund de groapă, / ne apără pămîntul, neagră pleoapă, / ne-adăpostește sinul sfînteii glii / și rările tăind în suflet, vii. / Războiu-i crud și grea e amin-tirea / ce arde-n noi, înlăcrîmînd privirea”. Cu atît mai spiritualizat, mai muzical va fi intimismul ceasurilor de liniștită contemplație: „Răsare luna... / Și-n război / răsare citeodată luna / cu-ace-lași farmec ne-ntrecut. / E noapte plină de mister, / iar cîmpul plin de umbre. / Pădurea cîntă / stele mirate / își desfășoară joaca lor: / albastrul / sporește taina nopții...” De prisos a demonstra cît de puțin convine unui asemenea temperament retorismul.

Rod al uneia din cele mai aspre experiențe ce se pot imagina, *Însemnările pe scurt* comunică pe undeva cu *Interferențe*, volumul precedent al autorului, o culegere de versuri de iubire, apărută acum cîteva luni. Ion Maxim este un poet ce și-ar fi găsit climatul cel mai propice în ambianța simbolismului de la *Viața nouă*, purificat, emancipat de „decadentism”, elevat și puțin cam prea reflexiv.

VIRGIL NISTOR:

Întoarcere în anotimp

Adversități ale sortii sau, poate, doar propria aspirație la perfecțiune, l-au făcut pe Virgil Nistor, poet din generația lui A. E. Baconsky și Victor Felea, să-și tipărească abia acum prima carte, care, în consecință, însumează versuri de vîrstă — probabil — diferite. Paginile de la început sînt dăruite unor tipice poezii de salon, cu oglinzi, covoare, fotolii, ceasornice, pisici, cărți, bibelouri, păpuși și alte suave inutilități, pentru ca în cele următoare să reușească vagi meditații („Orele, vai, orele / sînt șubrede lespezi pe-a vieții cărări”), parabole, fantazii romantice și reverii simboliste, decoruri citadine și campestre. Dar oricît de diferite le-ar fi cuprinsurile, bucățile din *Întoarcere în anotimp* izbesc atenția tocmai prin unitatea de ton, de factură, de atmosferă, toate emanînd dintr-un același principiu poetic. Virgil Nistor adoră vădit lucrurile gingașe, obiectele executate cu gust, po-doabele, adoră interioarele agreabile amenajate, odăile liniștite, în care umbrele execută jocuri fantastice pe pereți, și torsul pisicii acompaniază delicios tic-tactul ceasornicului. „Nu mă aștepta în paradis, / unde potecile sînt deșerte / și lumina se reflectă în roșu închis” — îl cere poetul iubitei. „...aș vrea să m-aș-tept / în odaia aceasta unde umbra / combină rumpuri lungi pe pereți. // Vino în fiecare după-amiază / și stai cu pisica pe-un taburet, / ai grijă de cărți și veghează / cînd vîntul se strecoară discret / să nu se joace prin manuscrise / uitate în mapele mele deschise”. Poetul *Întoarcerii în anotimp* își dorește, cu „te cuvinte, ca altădată Baudelaire, „luxe, calme et volupté”. Într-o asemenea ambianță, poezia devine ea însăși un foarte dragălaș obiect, un bibelou de lux, dacă nu un giuvaer... Poezia e scrisă spre a fi prefăcută în „carte”, iar cartea există spre a-și foșni paginile, mătăsoase, sub degetele delicate ale unei femei. Cînd toate aceste condiții sînt realizate, poetului nu-i

mai lipsește nimic spre a se simți într-un spațiu edenic: „Odala prinde-n colțuri lumină din amurg, / pe rafturi dormitează eroi de epopee / și împietrit în ramă pictat de o femeie / se profilează turnul de smalt, dintr-un foburg. // Pisica se alintă cu pași de balerină / dansînd în piruete pe monotonu-i tors / și moale se strecoară pe brat cînd ai întors / o pagină a cărții cu mîna ta blajină. // Cum stai într-un fotoliu cu capul în profil, / pe cîrlionții negri o rază-ncet se mută / și te înmoaie toată în aur prefăcut / lumina blîndeii toamne în dansul ei fragil”.

Spre a-și împlini menirea decorativă, poeziile sînt luate cu mîgală de bijutier, slefuite pînă la indecîntă, pînă la senzualitate. Conținutul emoțional contează puțin. Orice motiv ar trata, poetul își acordă voluptatea, nu de prea multă lume înțeleasă (de mine, doar la modul cerebral), de a dezmiarda cuvintele pentru virtuțile intrinsece, de a sculpta reliefuluri sonore, de a făuri forme. Preferințele personale mergînd către cu totul alte tipuri de lirism, nu pot să nu remarc, cu un sentiment de lămurită invidie, reala, obiectiva frumusețe a unduirilor și arcuirilor verbale înfăptuite de Virgil Nistor, ale cărui poezii trebuie citite cum ai privi un vas fin, căruii îi excedează cu înecetăleală voită fiecare detaliu și îi mingii delicat suprafețele. Nu e doar eleganța versului ceea ce te reține, e și suavitătea reprezentărilor, grația desenului. Mîna iubitei — „plantă ciudată în lujerul mat” — „abia se ghicește foșnind în mătase, / petalele albe cu virful de lac / un palid caliciu firav le-mbrăcase”. Năluca ploii „evoluează prin grădini”, „în pași de balerină”, în cîntecul de piculină al vitrinelor, pînă cînd „jucăuș apare vîntul / și cu sfială îi sfîșie veșmintul / privind la goliciunea ei candid”. Învaluite în „mări singurătății”, pădurile sînt, toamna, „ce-tăți hîlare care se destramă”, copacii goi „înscriu pe cer imense hieroglife” și „un singuratic cerb, cu desperare / încercuit de trunchiuri în armuri, / adulmecă solemna lunecare // cînd brumele acide pe pături / narcotizînd jilave capilare / adună timpul fraged în nervuri”. Inventarierea imaginilor grațioase poate continua pe pagini întregi. Dacă să face-o, ce le-ar rămîne de citat altor cronicari? Căci *Întoarcerea în anotimp* e, hotărît, o „carte a imaginilor”, Buch der Bilde, de loc rikleană însă. Cartea unui poet care a învățat meșteșugul giintarilor.

PROZA:

Magdalena Popescu

AL. STRUȚEANU:

Interludiul ingerilor

În această toamnă, numărul cărților de nivel mediu se arată mic în comparație cu cel al cărților foarte bune sau foarte slabe. Dar aparentele pot înșela uneori. Semnalînd aici cartea lui Al. Struțeanu facem un act de dreptate, deoarece zodia fastă pe-se i-a fost de la început interzisă. O copertă cenușie (semnată totuși de C. Piliuță), formatul meschin, tiparul îngheșuit îi dau un aer de improvizație grabită, sortită să se prăfuiască o vreme prin rafturi de librării. O carte cu înfățișare urîtă descurajează orice interes și prejudecăți formale ne-ar face s-o includem printre cele scoase de editură din cauza unor dezagreabile obligații de plan. Or, nu e așa. *Interludiul ingerilor* merită un moment de atenție și înțelegere. Volumul cuprinde patru nuvele mari scrise la intervale de 8—9 ani: ceea ce se pierde în continuitatea de creație se cîștigă în concentrare și autenticitate. Personajele sînt vizibilele aceleași, oricît ar truca autorul diversitatea lor și presupunem că literatura e, în acest caz, act de consemnare, în faze intens organizatoare de memorie și experiență, ale uneia și aceleiași naturi confesive. Cea mai bună recomandare e a încerca să reconstituim peisajul interior al acestor nuvele, în-cărcat de neguri calme asemenea unei perspective „canadiene”. *Interludiul ingerilor* e poate cea mai cuprinzătoare. Un bărbat trecut de prima tinerețe își petrece concediul în același orașel de munte unde se reîntoarce în fiecare vară. Orașul își are maniile lui, ticurile

și zgometele enervante, oamenii ciudați cu care nu te poți acomoda decît prin efort. Vecinul de cameră, un mic cocoșat, fără o mină, trădează gusturi exhibiționiste: în restaurant își scoate proteza și o etalează pe masă. Femei isterizate de plictiseală trag bărbații aproape cu forța pe ușa camerei lor, paznicul grădinii zoologice ar vrea să dea drumul tuturor animalelor ca să le impuște. Lumea aceasta nu e totuși nici absurdă, nici revoltătoare: ea există doar în acel aer de irealitate pe care vacanța o dă împrejurărilor în care nu ne angajăm. O lume acceptată pentru că e indiferentă și dincolo de noi. Irealitatea invadează însă și fenomenele legate de trecut, cu succesiune și importanță pentru viața individului. Bărbatul primește cu același calm vestea morții unei rude apropiate, asistă la un mic tablou de boemă stranie în casa unor actori de provincie, își face lungile plimbări alături de cei doi băiețandri, cărora le e mentor benevol, ascunzîndu-le imensa nevoie pe care o are de ei. Lucrurile nu se unesc într-un sens, trăiesc separat, fiecare cu prezentul său și numai atît cît durează acest prezent. Totuși în această existență fragmentară, întretăiată, explodează o amintire cu forță centrică: idila din adolescență. Obsesia atrage coincidențele și, în trenul de reîntoarcere, bărbatul o întîlnește pe femeia iubită cu douăzeci și cinci de ani în urmă. În orele petrecute împreună, tot efortul lor e însă de a păstra nealterate imaginile și gesturile iubirii neîmplinite. Nu numai teama de ridicol și de consecințe funcționează aici, nici ideea livrescă a imaginărilor mai bogat decît realitatea, ci refuzul de a începe să construiești original și chinuit o nouă realitate în prezent. Amîndoi vor să rămînă „în margine”.

La fel de ambiguă și delicată e povestea din *Zidul maimuțelor*. Pictorul trecut de 40 de ani se lasă impregnat de spiritualitatea pură și dezordonată a unei fete de 20. Atenția lui e de a culege sugestia esențială, unică, reprimînd tentațiile obscure, ale lui și ale ei, care ar fi putut complica niște relații, frumoase atîta vreme cît sînt incerte.

De fapt, în rezumat și comentariu se pierde printre degete materia subtilă care vîtăiește aceste nuvele, lăsînd în urmă faptele zgurînturoase, stricte, brutale unorii pentru bunul gust. Pentru că literatura aceasta e a unui diletant, ignorînd legile marii arte, dar timorant de prejudecăți cu privire la ele. Prozatorul crede în selecția subiectelor (iubire, război, moarte), în expresivitatea marcată a tipologiei (cocoșiți, prostituate, decavați sau inocenți), în compoziția contrastantă,

El își trăiește viața dincolo de literatură și în afara ei, și atunci cînd crede că a ajuns în puncte cruciale încredințează artel, ca unui recipient prețios și cu un ritual intimidat, evenimente și concluzii importante în primul rînd într-o ordine paraestetică.

Subiectele nuvelor și intențiile lor sînt discursive (pentru că se vor semnificative), iar valoarea lor nu coincide cu valoarea intrinsecă a literaturii. Aceasta se constituie fără știrea autorului, rezultantă directă însă a personalității lui totale. Proza lui Al. Struțeanu e literatură unei vîrste spirituale, care colorează consecvent în aceeași nuanță afectivă evenimentele. Unitatea acestui univers artistic e în primul rînd unitatea conștiinței care îl reflectă. Bărbatul maturității în declin trăiește în melancolia unui paradis așezat și amar, cînd nimic nu mai trebuie început și sfîrșit; are doar dreptul să continue a exista. Frenesia viitorului în adolescență, mirajele trecutului la bătrînețe sînt faze de dezechilibru; prezentul discontinue, deceptat fără justificări și pretenții, al maturității e poate soluția filozofică a unei fericiri oboșite. Această delicatețe, virilă totuși, pentru că e a unei forțe ce se cunoaște pe sine, dar nu-și mai impune obligații, dă tonul surdinizat nuvelor lui Al. Struțeanu, mascînd stingăciile și excesele.

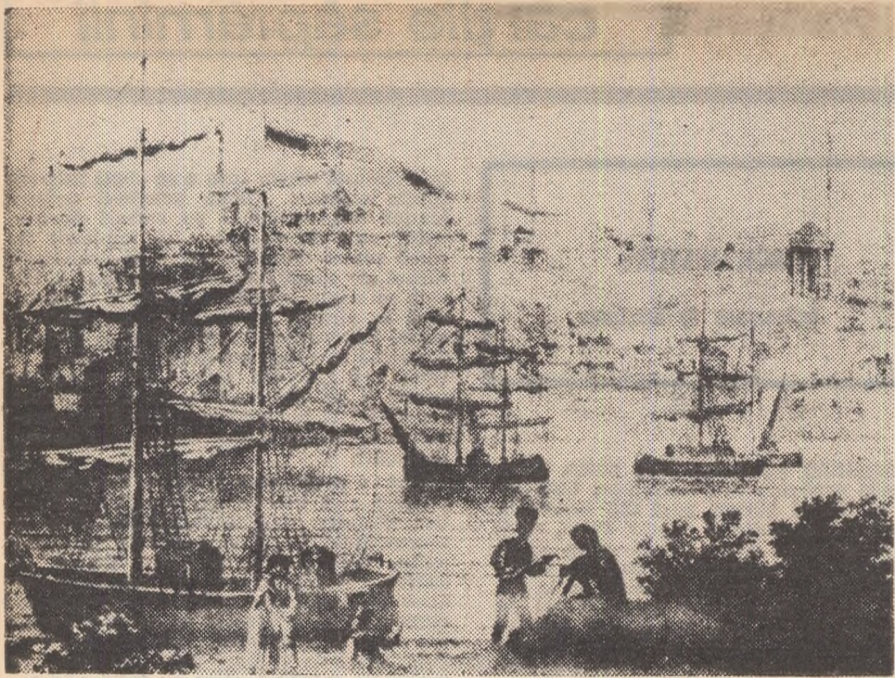
MIRCEA CONSTANTINESCU:

Ciudățeni de familie

După cîte se știe, colecția *Luceafărul* a fost creată pentru a cuprinde o literatură, literatura debutanților, fără indicații de formulă, metodă și conținut. Concepută pentru a răspunde unei realități existente, colecția a ajuns astăzi la situația „fericită” de a-și determina singură realitate. Se scrie proză scurtă (și un anume fel de proză scurtă) nu numai pentru că aceasta e mai adecvată posibilităților incipiente ale tinerilor, nu numai pentru că circula mai ușor în re-

vistele literare, dar, poate, mai ales pentru că ea intră repede în vederile colecției. Se lansează și se întrețin astfel valori discutabile, care în afara colecției nu ar avea șansă de durată minimă.

Și mai mult, *Luceafărul* a devenit o colecție de conținut impunînd o modă, o manieră. Volumul lui Mircea Constantinescu mimează aproape toate direcțiile canonizate prin repetiție de celelalte titluri ale *Luceafărului*. *Ciudățeni de familie* nu e totuși printre cele mai slabe: dar tocmai pentru că autorul arată aplicație și vioiciune, facem procesul ușurîntei de a ceda tentației comode. Mircea Constantinescu *metaforizează*: „Erau peste măsură de îndrăgostiți în toamna asta, peste ei planau frunzele galbene ca niște liniști de suflet, nimeni nu mai trecea pe alele tencuite cu liniște și aramă mișcătoare, maldăre gălbii roșiatice ca imense și vibratoare sofale, se lăsaseră pe-o bancă, aici doar citeva frunze, apoi mai multe, mai multe, mereu mai multe pentru căci vîntul se bucura, deodată înfricoșat de *telargii visătoare*” (s.n.) Mircea Constantinescu *infantiliză*: „Nu-mai să treacă odată paznicul asta... Ieri noapte ne-a făcut bufnițe și i-a spus Lunganului c-o să-i anunțe părinții dacă ne mai vede pe aici. De unde naiba cunoaște el pe părinții lui Tibi?! I-a și spus pe nume: Tibi! Tibi e mai mare, e la liceu, de ce ne dă exemplul ăru?... Chiar așa a spus: exemplu!” . Mircea Constantinescu *idilizează* adolescența la modul categorial: „Fetele nu mai citeau, se apropiu mai mult de cearșafuri și-și pierdeau pupilele în marea albastră de sus, încremenită, și se vedeau acolo înconjurare de necunoscuți... nu cu spade sau pistoale... Erau altfel de cavaleri, în straie obișnuite, sportive, atletice care vorbeau frumos și cîntau la chitară sau își fumau țigăretele lungi, egiptene, în timp ce benzile magnetofonelor uriau năstalgii crispate”. În sfîrșit, Mircea Constantinescu *erotizează*, folclorizează sau face caricatură tipologică. Aceste succedaneu cu pretenții intelectualiste (autorul nu are timpul sau ideea de a le pune măcar de acord cu banalitatea conținutului, stilizînd numele personajelor cu rezonanță de periferie) tin locul punctului de vedere personal estetic. Frînturi de existență sînt recuperate din memorie sau trăite dublu și fals pentru o finalizare literară. O literatură care alina viața formulelor, formule de construcție estetică, desigur, mai subtile ca altele, desigur, dar tot formule. Autorii selecționați de colecția *Luceafărul* (și Mircea Constantinescu nu e dintre cei netalentați) ar trebui să facă abstracție în primul rînd de existența colecției.

Brăila în sec. 17.

Lecturi intermitente

XXXVII

(Urmare din numărul trecut)

Însă, „Istoricul orașului Brăila” mai este, spuneam, și una dintre lecturile cele mai tulburătoare. Căci, pe vremea când, de o șchioapă și desculț, intram în împărăția muștelor de pe maldacul nostru, vestitul promontoriu de mai târziu, față în față cu Dunărea, cu balta și cu Măcinul, situat între promontoriul din dreapta al Grădinii Publice și cel din stînga al Penitenciarului, cu prelungile-i chemări în noapte sau cînd adolescent străbăteam bulevardele îmbătate de salcimi, în urmărirea vreunei eroine românești, m-abăteam pe la Brăila și în zori de zi, cînd diamantul luceafărului de dimineață mai stăruia înfipt în patrafirul de sofran revărsat peste dealul Pricopanului, porneam spre gară — nu știam nimic din toate firele cîte se adunaseră, la timpul acela, în horminitate sub malurile cetății, fie ele de natură războinică, eco-

nomică, culturală ș.a.m.d. Ceva mai mult, de bună seamă, știam despre cele șapte coline ale Romei sau despre dealul Acropolei din Atena, cu toate că nu le văzusem, nici pe unele nici pe alta. Începuturile Brăilei se pierd în negura timpului, spusele (dacă nu mă înșel), între alții și broșura lui Nae Vasilescu, ce-mi slujise de călăuză la dizertația de trecere în superior a vestitului examen de capacitate de pe vremuri și formula continuă să ne atragă, preocupat cum eram de propria noastră biocupație. Or, „Istoricul orașului Brăila” are darul tulburător să sfîșie aceste neguri ale trecutului, să le vînture măruntaiele și să le aducă la lumină, fie în ipoteze, fie în precizări de o strictă istoricitate. Săpăturile arheologice întreprinse de cercetătorii din partea locului au scos la iveală mărturia unor urme neolitice, geto-dacice, poate chiar romane și cetățeanul de obîrșie brăileană are toate motivele să fie mîndru. Pe la 1462, pe vremea lui Tepeș-Vodă, Brăila este teatru unei execuții singulare. Urmărit pentru neplăcerea tribului, de către în-

șurătorii, dimpreună cu suita sa, pe Hamza beg, șeful vinătorilor imperiali și detașatul acestora, mărturisesc a-l fi udat că s-a oprost în orașul nostru, cu toate că manualul de clase primare, din care aflam cele petrecute, poate că-l situa acolo, așa cum, în același timp, pe vremea cometei catastrofale (Halley sau cum?), ce puteam sfîșii pămîntului, nu ni-l puteam închipui, a-cest sfîrșit, decît sub forma unui potop diluvial, din care, odată apa ajunsă pînă la buza malului, ne-am fi salvat ca-n arca lui Noe, într-o lotcă oarecare pe unde revărsate. Cine, brăilean fiind, n-a simțit o mîndrie amestecată cu teamă cînd celebra filipică, cu care boierii brăileni, cu gîndul desigur și la prădarea și nimicirea cetății, de către Ștefan cel Mare, în 1470, înfruntau, pe Domnitorul Moldovei, în cuvinte nu numai violente, dar și, cum bine observă prof. Giurescu, de-a dreptul ofensatoare, și din care reproducem primele rînduri: „De la toți boierii brăileni și de la toți cneții și de la toți rumânii scriem ție, domnului moldovenesc, Ștefan voievod. Ai tu oare omenie, ai tu oare minte, ai tu oare creier de-ți prăpădește cerneala și hîrtia pentru un copil de curvă, pentru fiul Căltuneii, și zici că ție este fiu? Dacă ție-e fiu și zici că vrei să-ți faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mumă-sa Căltuna ia-o și ține-o să-ți fie doamnă, cum au ținut-o în țara noastră toți pescarii din Brăila, ține-o și tu să-ți fie doamnă” etc. etc. (pag. 66). Pe ulițele Brăilei, altele desigur decît largile bulevarde ale planului de pe la 1834, au trecut fulgerător sau pe îndelete, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Mihai Viteazul, Vasile Lupu și tot Brăila, cetate și raia, a fost loc de refugiu, cetate Doamne și Domni, pentru birnici, urmăriti pentru neplata dărilor. Învățămîntul brăilean începe, așa cum a început pretutindeni în țară, prin tînde de biserică și cu dascăli umili, precum reiese din însemnarea dascălului Vasile, pe un minei din 1817, aflărilor la biserica Sfîntilor arhangheli Mihail și Gavril, din mijlocul orașului, fostă geamie turcească, pe vremea cînd geamii parc nu se numea Tiriplic și nici bustul retezat al împăratului Traian nu se instalase încă: „Să se știe de cînd am venit aici, în tirgul Brăila, de am slujit la sfînta biserică... și învățam eu copii, 817, iunie 5. Eu Vasile dascăl”. El continuă, acest învățămînt, cu dascăli de personalitatea unui Ioan C. Lerescu, despre a căruia activitate ni se vorbește pe larg, heliudist prin excelență, spirit liberal, ușor antimonarhic, cum la aceeași vreme era și pamfletarul preminescian, autor al unor piteorești amintiri din 1848, din vremea studenției la Viena, cîmotie cu Titu Maiorescu și

corespondent al lui George Bariț pe pseudonumele său Delfinul, care-și tipărea în *Timpul*, trimise și de la Galați, numeroasele pamflete sociale și antimonarhice, și ațit de apreciat de Eminescu, ce-i asemuia scrisul cu al spanolului Baltazar Gracian. Schelă cu veche tradiție comercială, Brăila a fost, prin forța lucrurilor, un oraș levantin, de la porțile Răsăritului, cu populație, cosmopolită, organizată în comunități, una mai puternică decît alta, și durîndu-și printre altele falnice lăcașuri de credință. Așa e cazul comunității grecești, care, între 1863—1872, înaltă majestuoasă catedrală grecească de pe Călărași, la a cărei slujbă de Inviere, marcată prin răsunătoarele petarde ale tracatruclor, participam de pe treptele de piatră ale Băncii Naționale, de peste drum. Din actul fundării catedralei grecești nu lipsește nici încuviințarea lui Cuza, la înmormîntarea căruia o delegație brăileană, la care vor fi participat și membri ai comunității elene, asistă cu îndurerare. Pregătirile pentru războiul din 1877 pun în lumină personalitatea scriitorului bulgar Hristo Botev, trecut peste Dunăre, în 1876, și mort eroic lîngă Vrața, iar în 1877, pe a maiorului român Murgescu, comandant al unei canoniere, ce avea să scufunde, la Ghecet pe canalul Măcinului, elegantul monitor turcesc Lufti-Djeril, cunoscut în legendele copilăriei noastre sub numele fiores de barabăftă. Cum arăta Brăila în gravura lui Bouquet, de pe la începutul veacului al XIX-lea, de dinaintea cheiului, cu sacalele de apă, pe care le-am apucat și noi și cu Dunărea înlesată de ceamuri și caice și, după aceea, pe la 1901, cu întiile becuri electrice, iar ceva mai târziu cu întiile tramvaie belgiene — am pomenit și-n altă parte.

Cam așa se prezintă „Istoricul Brăilei”, al profesorului Constantin C. Giurescu, care, paralel cu eforturile de sărbătorire ale municipalității și cu bustul lui Panait Istrati, dăruit de sculptorul O. Han și instalat aproape de casa Thüringer, în grădina publică, i-a oferit, cu lucrarea sa, la al șaselea centenar al Brăilei, poate cel mai de preț dintre daruri. Și cum, între perspectivele ce schițează pentru viitorul Brăilei, alături de aceea a unui centru universitar pentru industria chimică, revindică și restaurarea vechiului prestigiu editorial al Brăilei, mă gîndesc că una din măsurile cele mai fericite, astăzi, cînd autonomia județeană a fost recucerită, ar fi reparații, într-o nouă serie, a meritosului periodic apărut mai bine de un deceniu, „Analele Brăilei”. Decizia ar fi nu numai justă, dar și întru totul sărbătorească.

PERPESSICIUS

TITU MAIORESCU

Însemnări zilnice

5.

Joi 7/19 Apr. 1894. Dimin. la 6 ore numai +4° R. Dar peste zi soare cald. Natura ceva înapoiată fiindcă n-a plouat. Ieri curs la Univ., sara serată literară-muzicală la Alex. Odobescu, Școala Normală Superioară (Confer. Lițica și Drăgănescu /.../).

Astăzi 4°40' plecăm în vacanță la Viena cu Brătescu și Rădulescu.

Tel. Hotel Ioseph Ungart Sinaia.

Rog rezervați astăzi joi seara două odăi, patru paturi.

Maiorescu.

Joi 28 Apr./10 Mai. Ieri și azi noaptea plouat. La 7 ore +9° R.

În drumul Viena de astă dată Brătescu și Rădulescu prea „sans-gene” în cît trebuie să modifice intimitatea din ultimul timp și să mențină distanțele. Rădulescu, ce e drept, a dat mai puțin ocazia la această necesitate. Dar totuși, de mai nainte, felul de a sparge 3 pahare de ceai ca să-și facă plăcerea copilărească de a arde romul peste pahar apoi /.../, cearta sans gene cu Brătescu la șah mai ales, nehotărît, bănuitor, parcă tremurînd, de ban și totuși cumpărînd neclădit de cîte ori

ceream noi ceva de mîncare, el „eu nu vreau asta, vreau asta”. Și acestea mi-l-au făcut mai puțin plăcut. Apoi cîrtind la toată lumea, vîzînd mai toate în rău, pe urmă: lipsă de politețe prevenitoare, cînd îi atinge lenea sau comoditatea (neajutînd în vagon să-mi dau geanta jos, etc.), mîna de la nas ca gest. Nici o zi n-a încercat de la sine să meargă la vreun muzeu sau la Universitate. Teatru și petreceri da; știință, artă mai serioasă nu. Eu le-am împins și i-am dus la „Albertina” (la Biblioteca Imperială) /.../.

Dormind prea mult, anemic, slăbănog, lucrînd prea puțin. Cu toate acestea băiat cînstit, om drept, cap foarte inteligent.

Brătescu e copil obraznic, obraznic din copilărie. Bun, moale /.../, dar fără margini și scrupul în momentele lui; de aceea, cu părere de rău, trebuie să-l țin la distanță. 1) Deja de 2 ani /.../ depeși din Tîrgoviște către mine pentru numirea lui în Magistr. de către Marghiloman. Era nerăbdător de a fi numit și atunci era și îndîrînit cu mine. 2) Apoi Dum. aceea din Martie, după manifestare a liberalilor, cînd în loc să vie la 7 ore la masă, a venit

la 8 1/4, a băut cu 2 tineri 12 pah. de bere și s-a cam îmbătat: eu /.../ pe ploaie, îl căutam cu Rădulescu la poliție, dacă nu e cumva arestat. 3) la Viena dormire prea multă, prea „sans-gene” umblă după Cafe-chantanturi, la Pesta în /.../, căscare bătărească înaintea noastră, neajutare nevesti-mi să mure lucrurile din odaia nr. 61 la nr. 60, glumă prea familiară la Viena cu ascunderea inelului nevesti-mi, nevoia de a se scula dimineața și hoinări noaptea 4) ne dăm rendez-vous după teatru la hotelul nostru la cină, și el ne lasă să-i așteptăm singuri și merge cu Rădulescu fără a-i spune /.../, etc. 5) sălbatic în mîncare, piper, ardei, castraveți, etc. 6) chelnerul chemat să-i ia paltonul. Dar impresionabil în gradul cel mai mare pentru teatru, talent novelistic și poetic adevărat, bun copil, inimă cînstită, talent pentru muzică și desen, plăcut și în înfățișare, ceva mai distins, deși îi mai trebuie pînă ce va ieși din mahală sau din Tîrgoviște. Cumpărături parte ridicule, parte de prisos la Viena. Bani împrumutați de la nevastă-mea. Ce generație curioasă neputînd rezista unei porniri, ca sălbaticii.

Vineri 12/24 Aug. Potresina. Soare încîntător, cald tot aerul, o splendoare! Aseară scurtă scenă neplăcută cu Brătescu, din cauza observărilor supărate ce vrea să facă nevesti-mi pentru jocul ei la Panzarolă. I-am spus că asta nu se cuvine, dar cu gesturi tranșante și foarte dur.

Luni 29 Aug./10 Sept. Viena. Aseară la „Tanhäuser”. Brătescu foarte cînstit, neplăcîndu-i opera în genere, în special contra Wagner, dar cum era cu falca umflată era și cam bătăreș.

Joi 29 Sept./11 Oct. 1894. Încep a se

trece frigurile. Afară tot cam cald, sara de 2 zile răcoare. Am terminat colecte și copleșitoare lucrări (expediția colecte) /.../ la Paris, numirea conferențiarilor Evolceanu și Dragomirescu la București, Negulescu și Theodor Antonescu la Iași, Anuarul, înfățișările în ediția 4 Logică, etc.)

Azi la noi la masă Marie Bengescu, Zizin Cantacuzin, /.../ Negruzești, Theod. Antonescu, Lili Floru, eu.

Vineri 14/26 Oct. S-a răcorit, iar timp frumos/tomnatic. Mult rectorat. Am terminat manuscriptul Anuarului, sînt în corectura tiparului lui și a ediției 4 a Logicii.

Duminecă 30 Oct/11 Nov. Timp frumos, nu cald. Am fost vineri la Christești în Moldova /.../, ieri Simbătă la primărie (căsătoria Berindei cu Dra. Costinescu), la Curte proces Sachs, la Universitate teza Longinescu, 5 examene Logică, sara Junimea la mine, terminat articolul Dragomirescu asupra lui Eminescu.

Miercuri 28 Dec./9 Ian. Viena. Ninge. Dimineața cu Sevești iar în Kunsthistorische Museum, dar nu la picturi, ci în sălile de jos, Egipt, Sculpturi, monede, portrete, vase și „Heroon” de la Trysa /.../ în Asia Mică (Lykia), descoperit 1842 de Schönborn, adus aici de /.../ Benndorf în 1882, 1883.

Ne-am întors în viscol de zăpadă, eu am mai luat și la operă o lojă pe mine la Manon, apoi am prînzit noi cu Coraliza la Sacher. Sara, prin viscol de zăpadă, la minunata reprezentare a „Somnachts Traum” de Shakespeare în Burghtheater...

Sevescu entuziasmat. Cină comună la Spatenbräu.

(Continuare în numărul viitor)

b. fundoianu, inedit

70 de ani

de la nașterea poetului

La 15 noiembrie se împlinesc șapte decenii de la nașterea lui B. Fundoianu, autorul celebrelor **PRIVELISTI**, care încă de foarte tânăr **ÎNPELAȘA** și se afirmă în conștiința cititorilor, ca una din mințile cele mai interesante, mai vii, mai lucide și mai combative din publicistica literară a vremii.

Născut la Iași la 15 (el spune că 14) noiembrie 1898, urmează cursurile Liceului internat, avându-l coleg și prieten pe Al. Philippide.

Tânărul poet se arată de la început un abord sprinten și deosebit de activ, abordând mai toate genurile literare: versuri, poeme în proză, epigrame, teatru, eseuri, cronici, portrete, pamflete etc., colaborând la **Flacăra**, **Revista noastră**, **Viața nouă**, **Umanitatea**, **Sburătorul literar**, **Adevărul literar și artistic**, **Contemporanul**, **Rampa** etc.

Spirit ascuțit și plin de neliniști, chinuit de mari întrebări, citește și se formează cu asiduitate, însușindu-și o cultură bogată și diversă. El se numără printre puținii intelectuali din acea vreme care cunoaște și a făcut cunoscute în țara noastră operele unor noi scriitori și gânditori de peste hotare ca: Proust, Huysmans, Charles Maurras, Paul Claudel, Jules de Gaulthier, Francis Jammes etc., publicând volumul **Imagini și cărți din Franța**.

Dar eseistul arată în același timp o deosebită prețuire și literaturii autohtone, comparându-l pe Arghezi cu Eminescu (**Chemarea**, 1918), iar mai târziu scriind: „Cu Eminescu începe poezia, proza, viața românească” (**Contemporanul**, 1923).

În 1923 pleacă la Paris, unde, după ani de mari greutăți și lipsuri materiale, lucrând ca funcționar la o societate de asigurare și la câteva case de filme, a reușit să se impună ca un valoros scriitor, colaborând cu cele mai prestigioase reviste de cultură din Europa și de peste ocean, printre care **Commerce**, condusă de Paul Valéry; apoi **Sur și Sintesă** din Argentina. La Paris leagă trainică prietenie cu Brăncuși pe care îl admira, pe care îl înțelegea și-l explica.

În anul 1930, 1 se publică în țară volumul **Priveliști**. Cartea stârnește un val de discuții și polemici, pentru forma originală și îndrăzneala imaginii și a expresiei.

În afara activității publicistice de prin diverse reviste străine, Fundoianu a publicat o seamă de volume de poeme și eseuri (**Ulysse**, **Titanic**, **Rimbaud le Voyou**, **La conscience malheureuse**, **Faux traité d'esthétique**), iar în manuscris au rămas de la el **Les festin de Balthazar**, **Philocôte**, **Lettre et la Connaissance**, **Sur les rives de l'Ilus**, **Le Puits de maule**, etc. Paginilor găsite la Paris și aflate în momentul de față în arhivele bibliotecii Doucet, li se adaugă altele, lăsate la Iași și la București, precum și o sumedenie de caiete cu versuri originale și traduceri, cu proză și piese de teatru, cu articole, cu scrisori, — material în cea mai mare parte inedit, file găsite, cercetate și păstrate cu pietate de sora sa Rodica Fundoianu-Daniel și de subsemnatul.

La 7 martie 1944, poetul care — înainte de a trece în zona liberă — trăia la Paris cu acte false, este prins de agenții Gestapoului, în urma unui denunț, este internat în lagărul de la Drancy și apoi transportat la Auschwitz, unde la 2 octombrie 1944 piere prin gazare.

Numele său se poate citi azi pe zidurile Pantheonului din Paris, alături de numele altor luptători în Rezistență, căzuți pentru libertate.

Publicăm aici câteva din poemele lui inedit, rămase din adolescență și câteva proze.

Paul DANIEL

Ulisse

Și noaptea se topi în auroră
Pe valurile-eterne ale mării,
Cînd se zări-n safirul depărtării
Dansînd pe val sirenele în hără.

Cîntarea-le-otrăvită și sonoră
Mai dulce-i decît mierea sărutării.
Și atunci Ulis de temerea pierzării,
Legă pe mateloși de-a năvăii proră.

Apoi legat și el, putu s-asculte
Divinul cînt al glasurilor multe
Dar nu putu s-oprească, să se piardă...

Și eu ascult divinele ispite
Ce sufletu-mi îl fură și-l dezmiardă —
Pin' lacomă prăpastia mă-nghite.

Iași, 17-18 sept. 1914.

strigoii

(după Charles Baudelaire)

Veni-voi cînd noaptea-i profundă
Încet în alcova ta scundă
Furiș, cu dorințe păgîne,
Ca umbrele nopții stăpine.

Și-atuncia frumoaso-ntr-una
Ți-oi da reci săruturi ca luna,
Și reci dezmiardări ce-o să-ți pară
Ca șerpi ce o groapă-mpresoară.

Iar cînd voi sosi dimineața
Va fi locu-mi rece ca ghiața
Pin' iar voi veni să-l gălesc.

Precum unii vreau prin iubire,
Pe viața și gingașa-ți fire
Prin spaimă eu vreau să domnesc.

Iași, 1914

parabole sociale

Un om pornise să caute
ametiștul rar, ametișt de
nimeni văzut, de toți vi-
sat, de care vorbiseră și
filozofii greci. (În unele
voiajuri ametiștul e în-
locuit cu alte scopuri, ca
de pildă piatra filozofa-
lă, fericirea etc.). Și
omul acela căuta a-
metiștul rar. Nu pentru
că pe deget îl poartă
papii, nici fiindcă focul
lui i-ar fi plăcut, ori apa
lui, ci fiindcă îi bănuia
cîteva virtuți mai mari;
el credea că ametiștul
rar tămăduiește bolile de
stomac și că tămăduiește
bolile de dragoste, căci
suferea de dragoste.

Omul nu se chema
Don Quichotte, căci era
un om pozitiv. Și de tea-
mă de a nu fi cu acesta
confundat, el ocolea mo-
rile unde se clocește pîi-
nea, și-și lepădase coiful
și-și lepădase sabia. Și
de cîte ori cineva îl în-
treba înca Paris merge —

rostea tare, ca să i se
vadă scopul pozitiv:
„Eu merg să caut ame-
tiștul rar...” Iar drumeșul
îl scuipa și-l bătea fără
frică. Căci omul își lepă-
dase sabia...

Omul acela nu se nu-
mea Socrate, fiindcă era
un om pozitiv. Și de tea-
mă de a nu fi cu acesta
confundat, el ocolea
munții prea înalți și oco-
lea cărțile cu voroavă și
disprețuia vorbele (ca
atîtea pietre pe drum, ori
ca atîtea lăscăie în buz-
nar) și gonise ieftina în-
țelepciune. Și de cîte
ori cineva îl întreba în-
cât merge, rostea tare
ca să i se vadă scopul
pozitiv: „Eu merg să cau-
t ametiștul rar”. Dar dru-
meșul se oprea din drum
și rîzînd îi arăta că dru-
mul e zadarnic, că totul
e van, că viața-i vană și
că ametiștul e tot van —
chiar cînd e rar. Dar el
pleca înainte. Căci goni-
se ieftina înțelepciune...

Omul nu se chema
Epicur, căci era un om
pozitiv. Și de teamă de
a nu fi cu acesta confun-
dat, el ocolea plăcerea
zilnică și fugea de vo-
luptate și ura femeia și
nu prețuia clipa și rîdea
de simțul comun. Și de
cîte ori cineva îl întreba
încotro merge, rostea
tare ca să i se vadă
scopul pozitiv: „Eu merg
să caut ametiștul rar”.
Dar drumeșul se oprea
din drum și, milos, îi ofe-
rea zadarnic să-i dă-
ruiască vila și să-i dă-
ruiască visteria lui și să-i
dăruiască fata lui neîn-
căpută încă și să-i dă-
ruiască voluptatea clipei
ca să nu-și piardă viața.
Dar nu era ascultat de
loc. Căci omul rîdea de
simțul comun.

Și într-o zi pe un
drum, printre rîme pe
care le vatamă lumina,
omul găsi o piatră care
era ametiștul rar. Piatra
nu era diamant, nici aur,

nici beryl, nici crizopraz,
nici safir și nici topaz
oriental, nici altă piatră
— căci era ametiștul rar.
Dar omul nu știa că era
ametiștul rar, căci nu-l
văzuse niciodată și-și nu-
măra toate pietrele ce
fințeau hotărît că piatra
ca toate pietrele avea un
nume.

Iar seara, la făclia ro-
șie, scrise ca în toate se-
rile în jurnalul lui: „În
căutarea ametiștului rar,
anul 2910, ziua 17. Sînt
pe drum unele pietre
care nu-s nici aur, nici
diamante, nici beryluri,
nici safire, nici crizopra-
zuri. Ar putea fi ametis-
tul rar, dacă mi-ar tîmă-
dui stomacul, căci sufăr
de stomac și dacă mi-ar
tîmădui dragostea, căci
sufăr de dragoste...”

Era pe vremea cînd oa-
menii erau pozitivi.

1918, II, Iași.

terține

Prin geam privesc afară cum joacă-n aer fulgi.
Zadarnic cați în urmă și vrei ca să te smulgi!
De inima-ți bolnavă făcut-au negru giulgiu.

E liniște-n odaie. La vechiu-i vis statornic
Îmi cadentează clipa cu limba-i bietul ornic;
Cî eu mă-ntorc, cu gîndul de alte țărături dornic.

Mi-i dor de lumi de visuri, de flori, de castelane,
De lumi trăite-aievea pe pagini de romane
Cu doruri neprecise și dezmiardări profane.

În juru-mi e-ntuneric; și ard lumini de baluri;
Ca la un semn în ritmul sonorelor semnaluri
Pornesc dănuitorii pe dale, operuri...

Eu stau pierdut în umbră; tu vii de mine-aprîpate
Cum insula-i încinsă de brațul unei ape
Așa te-am strîns la pieptu-mi; sub finele-ți
pleoape

Ardeau doi ochi ca focul; și trupul cald, reolatic,
Mi s-apăsă pe pieptu-mi sălbatic, mai sălbatic
Pin' ne-am pierdut în valul mulțimii furtunatic.

Un pas, te string aproape... Și mă avînt spre
soare...
— Tăcură deodată acorduri de vioare,
Și iar mă aflu-n taina smeritei chilioare.

E frig, și-i întuneric. Prin geamuri doar o rază
Pe haina ta zvîrlită pe-un scaun, luminează;
Pe haina care parcă parfumul ți-l păstrează.

E frig și-i întuneric. Afară ninge, ninge...
O moleșală dulce m-adoarme și mă-nvinge,
Și brațul meu, alene, te cată, și te-nvinge...

E frig și-i întuneric; și parcă-mi vine-a plinge.

Iași

o singură chemare

Vom birui că vrem și e de-ajuns!
Cu noi vom duce inimile brave.
Și vom prefăce-n roșie dumbrave
Orice ne-ar sta în cale neajuns.

Oricit ar fi vrăjmașul nepătruns,
Ori cuibărit în tainite grozave —
Buzdugăni-vom viețile — bolnave,
Căci nu ne mai jucăm de-a v-ați ascuns.

Vom merge toți cu spadele și pumnii.
Și-apoi, cîndva, pe capîștea columnii
Vom zugrăvi războiul de scăpare.

Căci prisosește-n noi atît curaj —
Și mi-e de-ajuns o singură chemare
Și un Bărnăușu-n cîmpul de la Blaj.

Ba nu

„Înimei ba să-i poți porunci”, spune înțelepciunea noastră. E prea puțin să-i spui *nu*, când ea se smintește, cum are prea des ispita să facă. „Nu” este un simplu refuz, care poate fi tăios, dar și amabil în definitiv, neavând în orice caz nimic dojenitor în el: nu, mulțumesc, mă scuzați. „Nu” este rece și sumar. Ca să-l faci expresiv trebuie adesea să spui „nuuu”: ca să-l întărești, trebuie să spui: „nu... nu”, sau: „hotărât nu!”.

„Ba” este scurt, dar își este suficient sieși (și totdeauna) grozav de necesar altora. Inklusiv lui „nu”. El spune, firește, și *nu*, dar mai spune vreo trei-patru lucruri dincolo de acesta. Exprimă din plin și o împotrivire, care sună uneori ca o îndreptare sau o punere la punct, alteori ca o dezaprobare; și dezaprobarea poate merge până la condamnare, când nu-i place să ajungă la ironie.

Pe toate acestea le simți de-a dreptul în *ba* și nu le găsești decât pe ocolite în *nu*. De aceea Eminescu n-a folosit pe „nu”, ci a scris:

„Nu zi ba de te-oi cuprinde”,

el simțind mai bine decât oricine câtă împotrivire, punere la punct, dezaprobare, condamnare și poate ironie sînt în „ba”. De *acest* cuvînt se temea el în gura iubitei sale, nicidecum de „nu”.

Dacă ar fi să credem, de altfel, pe cunoscători și pe romancieri, „nu” nici măcar nu înseamnă *nu*, în această materie, ca și în limbajul diplomaților, pare-se. Cînd o femeie sau un diplomat spun „nu” — sîntem instruiți de experți — aceasta înseamnă „poate”, sau, la ultimul, o împolitete. Fetele noastre din Ardeal, însă, spun mai simplu *ba*iu (variantă a lui *ba*, „negație mai puternică decât „nu”, cu care răspundem la o invitație ce voim a respinge”, scrie dicționarul) și ele știu astfel să curme și speranțele și diplomația.

Intrucît *ba* e mai tare, în primul moment, decât *nu*, îl putem folosi oricînd în acest sens; dar cînd ne place, putem să-l folosim și în alte sensuri. Limba noastră a știut să se joace frumos cu negația (sau dacă se preferă: a transformat într-o joacă frumoasă mizeria negativului). Însă făcînd așa, deși acest „ba” e mai tare decât „nu”, la început, el devine, pînă la urmă, totmai prin bogăția lui, mai slab decât acesta. El era mai puternic, pentru că exprima negația cu mai multă energie, ca și pentru că avea mai multe posibilități și nuanțe. Dar bogăția reprezintă totdeauna puterea și slăbiciunea cuvintelor.

De aceea, cuvîntul nostru a pus în perplexitate pe lingviști: el este o negație atît de tare încît sare din matca simplei negații. Sau: e atît de tare încît se neagă și pe sine ca negație. Cînd filologul are spirit filozofic, cum se întîmplă în cazul lui Hasdeu, abia atunci el ne poate descrie ceva mai cu înțeles lucrurile.

În dicționarul latinist al lui Laurianu și Massimu din 1871, — cel în care cuvîntul vagabond, de pildă, era redat ca „bacabundu” („care se află în furie de Baccanthe”) — ni se spune că „ba” vine de la latinul *baha*=*bah*, sau de la italianul ori francezul *bah*, și că particula „în fapta, este numai negativă, sau mai bine contradictorie”. Dar dacă este contradictorie, e mai mult decât negativă, într-un sens, și poate să nu mai fie negativă, într-altul.

Tocmai așa o descrie Dicționarul cel mare al limbii române, ca nefiind negativă. Deși *ba* vine limpede dintr-un negativ slavon, autorul articolului despre această particulă scrie: „*Ba*, la origine, nu este o particulă

negativă; intenția celui ce răspunde *ba* nu e de a nega ceva, ci numai de a arăta că el are altă părere. De aceea, *ba* poate tot atît de bine să stea în legătură și cu da și cu nu”. Firește, adaugă autorul, respingerea unei afirmații presupune poate fi și o negare a ei: „astfel *ba* a ajuns să aibă sensul lui nu”.

Ca exemplu că sensul originar al lui *ba* ar fi dimpotrivă, „din contra”, dicționarul ne dă încintătoare versuri populare:

Frunză verde ș'un bănuț,
Nu stă lumea într'un drăguț!
— Ba stă, zău, dacă-i mindruț!

Și totuși, te întrebi: nu este aci și o negație? Cînd fata aceea din Ardeal — căci tot despre una din acele mocăncuțe pe care s-a sprijinit poporul nostru, de pe la Daci pînă mai ieri, trebuie să fie vorba — se înverșunează să spună că mindruțul ei face cît lumea, ea neagă ceva la început, în speță neagă un gînd istreg. Ea spune: *Nu e adevărat* că lumea nu poate sta într-un drăguț. Dacă e unul ca al meu...

Hasdeu spune limpede — cum trebuie s-o admită toți filologii, cu excepția latinistilor — că *ba* al nostru este „*ba* de la ruteni, bohemi și poloni”, care la ultimele două popoare, scrie el, funcționează ca la noi. Rămîne să ne-o arate în continuare specialiștii; dar Hasdeu nu șovăie să dea ca sens originar tocmai negația și să explice pe *ba* din perspectiva ei.

Pentru nuanțele, încă nedeșăsurate aci, ale lui *ba*, Hasdeu găsește o întemeiere numai în două înțelesuri originare: întîi, în înțelesul de *nu*, de *fel*, și în al doilea rînd în înțelesul de *dar*, cu atît mai mult. Iar el adaugă: „în ambele sensuri *ba* exprimă o opozițiune, dar în primul sens opozițiunea este negativă, în sensul al doilea restricțiune, iar o restricțiune este și o afirmațiune tot-o-dată”.

Peste ce minune de gînd dă Hasdeu, cu instinctul său filozofic și filologic, aci! Dintr-odată te poți ridica în tăriile speculației, spre a te gîndi la acel „*omnis determinatio est negatio*”, prin care Spinoza uimea și încremenea gîndirea filozofiei. Din perspectiva vieții lui *ba* în limba noastră, unde el devine din negativ un întăritor și poate intensifica atît pe *nu* (*ba nu*), cît și pe *da* (*ba da*), Hasdeu te autoriză să spui, dimpotrivă, că „*omnis determinatio est affirmatio*”.

Sînt aci două lumi și două mentalități; nu numai două metafizici, dar și două feluri de a ataca viața și realitatea istorică — iar lumea lui *ba* se trage una din ele, ca înspre cea adevărată și insufletită.

Dacă spui că restricția neagă, sărăcești lumea și — sub nostalgia cine știe cărei afirmări totale și supreme — te înstrăinezi de bogăția fenomenelor ei, de fenomenologia ei. Dacă în schimb înțelegi că restricția afirmă, că *ba* nu rămîne un simplu *nu*, ci devine un fel de „*nu e adevărat* acest lucru, dar...” — atunci consimți întruchipărilor reale și ieși lumea în brațe. Așa a făcut Hegel, care s-a chinuit atît de mult și atît de glorios, pînă la urmă, să explice, pe limba sa, că *nu* înseamnă *ba*. Așa face viața, care știe tot atît de puțin românește cît Hegel.

Nu stă lumea într-un drăguț. *Ba* stă, zice fata. Nu stă speculația filozofică în graiul românesc. *Ba* stă, zice cite un cuvîntel.

Constantin NOICA

Literatură
și limbaj

„Acum ceva mai bine de zece ani s-a desfășurat în publicațiile noastre de lingvistică și de literatură o discuție neobișnuit de vie cu privire la „limba literară”, etichetă sub care mulți înțelegeau de fapt limba operelor beletristice. Timpul a creat perspectiva necesară ca să se poată formula o părere de ansamblu asupra problemei și mi se pare că Adunarea generală a scriitorilor este o ocazie nimerită pentru aceasta.

S-a răspindit obiceiul de a se folosi titlul „Limba și stilul” cutărui scriitor. Însăși această expresie prezintă o eroare de concepție: scriitorul folosește limba vorbită de cititorii săi, prin urmare nu se poate vorbi de o „limbă” a lui, decît dacă prin aceasta înțelegem felul personal în care folosește idiomul comun, particularitățile de exprimare, figurile de care se servește etc. Dar aceasta este tocmai stilul, prin urmare unul din cele două substantive puse alături este de prisos.

S-au făcut în pomenit de sece decenii numeroase studii de felul lui Eminescu: de numărătoare regionalismelor, neologismelor întîlnite în opera (sau într-una din operele) scriitorului, poate și unele particularități gramaticale, și cu aceasta studiul se consideră terminat. Există epoci și limbi pentru care nu avem alte documente decît opere literare sau pentru care materialul beletristic constituie esențialul. Acolo sîntem obligați să facem inventare lexicale și gramaticale ale textelor artistice și să ne limităm la aceasta înțelegerea. Se înțelege că româna din ultimele două secole nu este în această situație nefericită. În afară de operele scriitorilor, dispunem de zădărnice, de documente administrative și chiar de glosare și culegeri de texte populare, ca să nu mai vorbesc de faptul că fiecare din noi are în mintea sa esențialul în materie de limbă română. De aceea nu ne vom mira că studiile de care vorbesc nu au fost decît rareori utilizate în lucrările ulterioare și, mai mult, nici unul din ele nu le citează pe celelalte.

În operele scriitorilor găsim două feluri de abateri de la uzajul comun. Primele sînt dictate de nevoia de a exprima realitatea în chip artistic și original, deci de obligația de a găsi formule mai expresive, mai plastice, mai sugestive decît cele curente. Aceste formule sînt creația autorului, constituie în bună parte meritul operei și în general nu pot fi redate de alți autori, decît cu riscul de a fi clasati ca imitatori. În anumite cazuri ele intră în limbajul obișnuit, dar cel puțin în primele timpuri cel care le rostesc știu că prin ele evocă opera cărui autor.

Al doilea tip de abateri pot fi considerate greșeli și ele se datorează uneori cunoașterii insuficiente a limbii (bineînțeles e vorba atunci de scriitori de mică valoare), alteori necesităților rimei, ritmului etc. Și acestea sînt, fără îndoială, greșeli. Îmi aduc aminte că în Micul tratat de poezie franceză al lui Théodore de Banville capitolul intitulat „Licențe poetice” cuprinde numai cuvintele „Nu există”.

Trebuie să adaug imediat că, dacă opera e valoroasă, acceptăm fără discuție aceste abateri, poate nici nu le băgăm de seamă. Eminescu scrie:

Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dînsul gura.

Viitorul oi desface nu este admis în limba literară actuală; contragerea de-aur nu este lăcită, căci vocala prepoziției se contopește cu cea următoare numai cînd inițiala cuvîntului al doilea e neaccentuată (totuși Eminescu mai scrie și zilele de-aur și alte la fel); lucru și mai grav, plasarea atributului cu prepoziție înaintea substantivului pe care-l determină (de-aur părul) este orice afară de românească. În sfîrșit, dînsul cu referire la un obiect neînsușit este un regionalism. Vom condamna oare toate aceste abateri? Cîtuși de puțin. Poezia Floare albastră este una din cele mai bune ale lui Eminescu și ale literaturii noastre pe le lăudăm așa cum o găsim, cu abaterile pe care le cuprinde.

Deci esențialul rămîne valoarea artistică a producției și după această valoare judecăm „limba” scriitorului; de-aur, dar, evident, acceptat, pentru că poezia e bună, dar, evident, acceptat, dintre noi nu va relua formula, nici măcar în poezie.

Cine este în măsură să judece cel mai bine acest fel de fapte? Am scris, și îmi mențin ideea, că nu lingviștii, ci criticii literari. Pe aceștia din urmă nu-i privește nici originea cuvintelor, nici istoria limbii în general, ci ei judecă opera folosind criteriile artistice. Printre acestea se găsește și aprecierea felului în care creatorul a folosit în scopuri estetice materialul limbii, așa cum era de mai înainte, sau modificat pentru circumstanță. Majoritatea lingviștilor nu sînt capabili să o facă și de aceea lucrările la care m-am referit mai sus au eșuat.

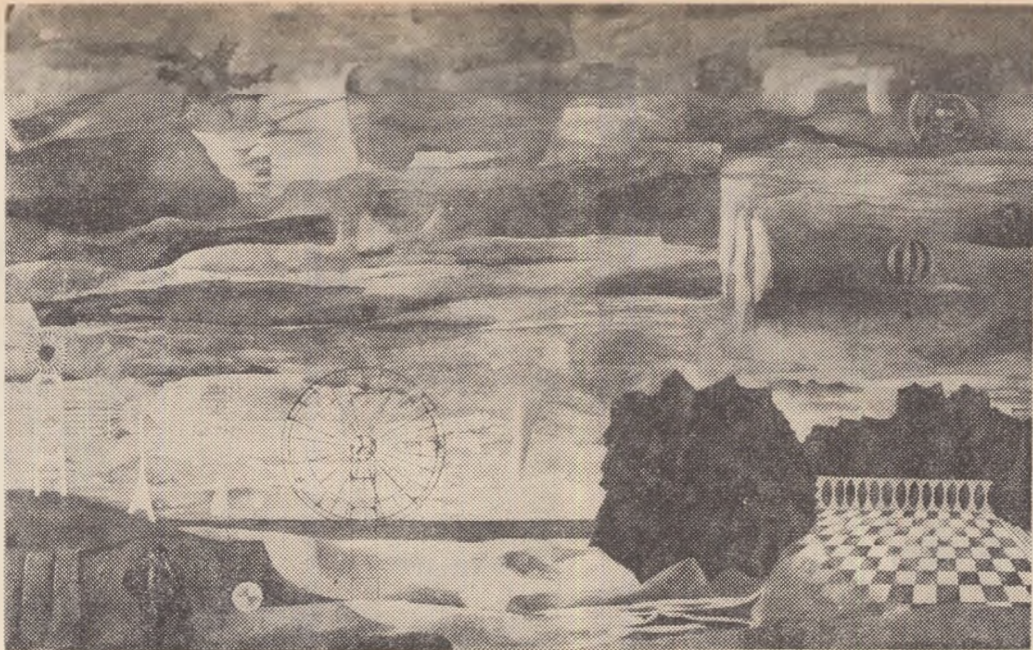
S-a spus, și din cînd în cînd se repetă, că eu „interzic” lingviștilor să studieze limba scriitorilor. Nu am și nu doresc să am dreptul de a interzice cuiva să studieze ceva. Dar pot da sfatul să nu se facă lucrări lipsite de valoare. Cercetarea limbii scriitorilor aparține criticii literare, cel mult este, cum se zice azi, un domeniu de graniță. Cine-l poate explora cu succes, să o facă. Că este posibil, o arată cîteva lucrări de valoare realizate de curînd. Sper să am peste puțin timp ocazia să vorbesc de una din ele.

AL GRAUR

Piatră de rîu, de la Măldărești

Fotografie de Dan Romașo

Florin Niculin. Intervale. Din Bienala de pictură și sculptură care se va deschide la sala Dalles.

Literatura fantastică

Superioară e **La țigănci**, scrisă la Paris în iunie 1959, proză fantastică în cel mai autentic spirit romantic, punctată de witz-uri hoffmannești.

Un modest profesor de pian, Gavrilescu, fire de artist, iubitor de artă pură, însurat cu o femeie care l-a cucerit pe vremuri la Charlottenburg, îndepărtându-l de adevărata sa dragoste pentru Hildegard, e atras de casa suspectă, ocolită de omenii serioși, zisă „La țigănci” unde, plecând la o lecție, nimereste aproape involuntar. De parte de a fi obscen, localul e mai degrabă vrăjitoresc. Tratat cu băuturi soporifice, Gavrilescu e luat în primire de trei grații, o țigăncă, o grecoaică și o evreică și pus în situația dificilă de a le identifica, lucru presupus de el ușor, dat fiind înfățișarea lor distinctă: „...Cea care făcuse un pas spre el, pe de-a-ntregul goală, foarte neagră, cu părul și ochii negri, era fără îndoială țigăncă. A doua și ea goală, dar acoperită cu un voal verde-pal, avea un trup nefiresc de alb și strălucitor ca sidereal, iar în picioare purta papuci aurii. Asta nu putea fi decât grecoaică. A treia, fără îndoială, era evreică: avea o fustă lungă de catifea vișinie, care-i strângea trupul pînă la mijloc, lăsându-i pieptul și umerii goi, iar părul bogat, roșu aprins, era adunat și împletit savant în creștetul capului.

Faptele se petrec într-o încăpădere descrisă cu aceeași culoare și relief al detaliului (fotolii, divane, paravane multicolore, luminate sau acoperite cu șaluri, broderii sau perdele, căzînd în falduri pe covoare, și alcătuiind false alcovuri reflectate în oglinzi). Cu toate protestele lui de intelectual rafinat, dornic a gusta plăcerile mai mult vizual și spiritual, pianistul e prins ca într-o horă de ieie și în loc să ghicească partenerile, adoarme, și visează că aleargă prin coridoare pe jumătate gol, într-un adevărat coșmar.

Peripețiile cele mai curioase îl întâmpină însă după ce părăsește localul neobișnuit. Întors să-și ia servieta cu partituri uitată în aceeași zi la o elevă, află că aceasta nu mai stătea acolo de opt ani. În tramvai i se refuză o bancnotă scoasă din circulație, după cum i se declară, de un an, și constată că biletul s-a scumpit, după cum i se spune, de 3—4 ani. Acasă nu găsește pe Elsa, ci altă familie, iar o vecină nu mai e în viață de cinci ani. Un circumar îl înștiințează că Elsa Gavrilescu și-a vîndut lucrurile, dispărîndu-i soțul, și a plecat în Germania de 12 ani. Pianistul se întoarce în casa în care pierduse noțiunea timpului, „La țigănci”, și de data aceasta e îndreptat către o nemțoaică, nu alta decât Hildegard, căreia se vede nevoit să-i explice că a întârziat fiindcă s-a întîlnit cu Elsa, ca și cum totul s-ar petrece ca înainte la Charlottenburg. Din ceea ce urmează s-ar înțelege că eroul este iarăși pradă visului sau

chiar moare, căci pleacă împreună cu fantoma iubitei sale, într-o trăsură, pe un drum lung, înspre o pădure, în timp ce Hildegard îi spune zîmbind: „Toți visăm... Așa începe. Ca într-un vis...” Începe dragostea, veghea sau somnul, viața sau moartea, care, dacă suprimăm ideea de timp, se confundă.

Mai complicată sub raport epic și filozofic e nuvela **Podul**, unde patru naratori expun întâmplări despre viață și moarte, stranii din cauza confuziei celor două planuri, a „coincidenței contrariilor”, în termeni teologici.

Întîmplările sînt povestite dialogic, treptat, fără a fi lămurite la sfîrșit, ca niște enigme sortite să rămînă doar sugerate, imposibil de dezlegat.

Astfel, Vladimir are impresia că motociclistul Emanuel, salvat de el dintr-un accident, a suferit o amnezie, fiind incapabil să realizeze ce se petrecuse cu el. În realitate, nu Emanuel uitase jocul în care se angajase („moara la losafat”), ci Vladimir era amnezic și nu înțelegea că Emanuel murise, trecuse podul spre Valea losafatului.

Onofrei a cunoscut un ofițer de roșiori ce practica în casa sa un ritual ciudat. El locuia împreună cu doi studenți. Cînd, la cină, unul din studenți desfunda a doua sticlă, din salonul despărțit printr-o perdea apăreau douăsprezece tinere fete. Atunci ofițerul, evirat ca un alt Adonis și redevenit bărbat doar în spirit, căuta pe marea zeiță ascunsă de vălul Mayei. Problema lui era cum să facă misterul recunoscutibil, să convertească neființa în ființă, să concretizeze abstractul, să deamuffleze taina.

Gologan, al treilea interlocutor, e prietenul negustorului de coloniale Stavroghin. A luat parte la o petrecere în apartamentul acestuia de la etaj, dar nu-și aduce aminte pe unde a urcat acolo, știe numai că a coborît. Același lucru s-a întîmplat și a doua oară, cînd a revăzut pe unul din oaspeții anteriori.

În fine, Zamfirescu a văzut cîndva o fetiță conducînd de mină o bătrînă oarbă ce voia să se întoarcă în locurile natale. Fetița citea bătrînei dintr-o carte. A revăzut-o cu ocazia punerii pietrei de temelie la primăria de verde, cînd un personaj oficial i-a sărutat mîna și într-o vie, mereu citînd, îndreptîndu-se către un pod.

Toți reflectează la aceste întâmplări. De ce peregrinează oamenii? — se întreabă Onofrei. Ce simbolizează viața de vie? Vladimir își aduce aminte de o vie din apropierea mării la care ajungi, trecînd peste un pod. Vinul înseamnă (conform spuselor lui Gologan) prezența zeiței, el face posibilă evadarea din simbol, din abstract, viața. Podul nu-i altceva decât o trecere dintr-o lume într-alta. Totul e să găsești soluția, ieșirea.

Călătorii se află în tren în

apropiere de podul de la Cernavoda. Fără să știe de mai înainte că îndată după pod era o gară, Onofrei coboară, într-adevăr, nerecunoscînd stația, lumea nouă în care a trecut. Dar misterul trecerii a fost efectuat.

De conținut mai mult eseu-istic decît epic este nuvela **Adio !...** scrisă prin 1964 (data acțiunii sugerată și de o referință la una din operele lui Nietzsche, probabil *Also sprach Zarathustra*).

Autorul imaginează reprezentarea unei piese care ar debuta prin simpla rostire de trei ori a cuvîntului adio de către un actor apărut în fața cortinei. În continuare, un alt actor explică dificultățile rolului său din piesa care se joacă în spatele cortinei, publicul nepercepînd decît zgomote indistincte. Numai pentru o clipă cortina e trasă deoparte spre a se vedea fugitiv un bărbat în vîrstă și o femeie legată în lanțuri, înfățișînd, după unii spectatori, „misterul Tatălui” din religia indiană. Apare, apoi, interpreta femeii care susține a fi dansatoare, nu actriță, apoi directorul teatrului spre a explica cum că piesa aparține unui istoric al religiilor și că nu-i decît un rezumat al istoriei religiilor compus din meditații exprimate prin „tăceri lungi, apăsătoare, întrerupte de monologuri”. Singurul tablou vizibil exprimat „misterul descoperirii spiritului, al Ființei, misterul descoperirii lui **atman**”. Cortina există numai pentru public, nu și pentru actori, pentru că publicul trăiește în prezent, pe cînd actorii, participînd la mister, îl re trăiesc de-a lungul istoriei. Cortina a fost lăsată înainte ca publicul să intre în sală, pentru că istoria religiilor a încetat o dată cu moartea lui Dumnezeu, proclamată de Nietzsche cu opt decenii în urmă. De aceea piesa începe cu cuvîntul adio, adresat de un exponent al lumii moderne, de Nietzsche, divinității. Faptul că actorul a spus adio de trei ori corespunde desigur unui simbol, dar autorul, îndemnat de director să lămurească publicul, renunță să mai scrie piesa: „...Eu sînt timid, nu știu să vorbesc în public. Publicul mă intimidă. Publicul savant, mai ales, publicul din zilele noastre, cunoaște atîtea lucruri, studiază, meditează. Simbolurile, sensurile profunde... Știm de ce nu voiam să scriu piesa asta...”

Fantasticul e convertit, de data aceasta în umor, nuvela **Adio !...** putînd fi interpretată ca o parodie a teatrului de idei, făcută cu nostalgia pentru teatrul mai vechi, medieval, de mistere, pe care publicul de astăzi nu-l mai poate înțelege și deci gusta.

În concluzie, nuvelele lui Mircea Eliade se alimentează din fantazie și filozofie, fiind de ce mai multe ori niște comentarii ale miturilor și evenimentelor stranie, ieșite din comun.

AI. PIRU

Cezar Ivănescu

La Baaad

Așteptînd să vină moartea, treaz, lucrez pentru gloria ei : ori cel ce nu și-a înflorit carnea pentru prețul timpului și-al ei e nedem de glorie ; aici, la Baaad, Mil, nu te pot lua părtașul morții mele ; poate voi mai umbla cu fața de untdelemn pîndînd prin deschizătura ochilor forme vagi numai carnale, pe care le-am iubit atît, pdate-mi va fi dat să descopăr cîteva zile din viața mea, pudice și negrăit de senine în care să scriu acea operă ce mie nu-mi mai poate schimba viața, ori ție-ți poate fi încredințarea prieteniei ! ce-mi poate schimba mie viața, Mil ? Aici, la Baaad aștept să vină noaptea asemeni sufletului să coboare-n trupul meu cel păcătos, aștept să vină noaptea spre-a trimite fumul țigării-n petalele de trandafiri din cameră, spre a-mi fierbe-ncet cafeaua și-a o sorbi lacom spre a-mi da răgaz meditației spre a cugeta la trupul mort al mamei și la moarte — cele două buze date fiecărui om spre-a avea o gură care să rămîie mută.

Emilia Căldăraru

Diamant

Cînd gleznele încep să mă doară
Înlănțuite de prea statornice priveliști
Cînd cerul gurii îmi mustește
Gustul stătut al obișnuințelor.
Sar peste tot ce sînt
Ca să ajung la tine, meștere bijutier.
Dragul meu,
Rogu-mă ție, spală-mi obrazul de săruri,
Dăltuiește-mă iarăși
Diamant rotitor,
Captînd cu toate fațetele
Lumină nouă, încă nevăzută,
Lumină-prunc, lumină neincepută :
Arcuri de curcubeu
Abia adunîndu-se din oglinzi oceanice
Îmbobdici solare
Abia ridicîndu-se din somn infinit,
Coloane de fulgere
Abia desprinzîndu-se din scînteie
Gheme de foc — universuri
Abia alăturîndu-se la sînul materiei.
Zorește, dragul meu bijutier
Zua-i mai scurtă acum,
Ne vine iarna.
Eu n-o țin,
De-ar fi să-mi sfarmi cu dinții
Stînsul, încăruntitul diamant.
Supusă îți voi sta în podul palmei
Gata să mor a mia oară,
Gata să strig „osana !”
Degetelor ce știu să mă nască din nou.
Și iarăși o vreme, focarele mele
Vă sorbi frumusețe.

Lucia Frențiu. Floare roșie

Duiliu Zamfirescu, la o întâlnire tradițională a vânătorilor, în apropiere de Roma, la 28 februarie 1901. (Fotografie comunicată de Al. Duiliu Zamfirescu).

Duiliu Zamfirescu la Roma, cu copiii, Alexandru și Henrieta. Copiii mai mici sînt un nepot și o nepoată, dinspre partea soției sale. (Fotografie comunicată de Al. Duiliu Zamfirescu)

Duiliu Zamfirescu

Drama de la Veneția

...La Legațiunea de la Roma fusese numit de curînd d-l Ion Văcărescu, ministru la Bruxelles, despre care nu se știa nimic, decît că era părintele Elenei Văcărescu, domnișoară de onoare la palat și preferita reginei.

Prima cunoștință cu familia noului ministru s-a făcut printr-un mic scandal. Socrul meu, Allievi, fiind președintele Consiliului de administrație al Căilor ferate italiene, a făcut toate intervențiile putincioase, pentru ca să se permită unui cîine al d-nei Văcărescu a călători în compartimentul stăpînei sale; ceea ce s-a putut numai în parte, deoarece șefii de tren nu erau toți în curent cu permisiunea acordată cîinului, de unde telegrame și scandal.

Cînd am făcut cunoștință cu nimitul animal, am găsit că pielea lui nu merita atîta zdruncin, deoarece era o javră bătrînă și răgușită, care murdărea toate canapelele apartamentului Roccagiovine, unde era instalată pe atunci Legațiunea, în fața Forului Trajan.

Familia noului ministru se compunea din d-na Văcărescu, recte „Coana Frosa”; din fiică-sa, d-ra Zoe — recte Joe, din cauza pronunției sale defectuoase — și din sus-pomenitului cîine, care era o cățea.

Din familia ministrului rămînea la București d-ra Elena Văcărescu — recte „Elencuța” — mîrgăritarul familiei.

O scurtă descriere a persoanelor:

D-l Jean Văcărescu — „Conu Enăchiță” — era un bărbat foarte miop, cu o musteață trasă la fier, cu dinții negri, cu o incapacitate de a pronunța pe r foarte accentuată și pururea cu o țigare de foi în gură. „Incapacitatea” constituia caracteristica sa, lucru foarte regretabil cînd te gîndești că omul acesta cobora din una din cele mai nobile și autentice familii românești, cu reprezentanți iluștri, ca Ion Văcărescu, poetul.

Coana Frosa, născută Fălcoyanu semăna la miopie cu soțul său, era grasă și scurtă, plină de fumuri și încă amoretată de „Enăchiță”, care o înșela, cu atîta nelegiuire, încît scandalul a durat pînă în preziua morții eroului. Din relațiile vinovate ale acestuia cu una din femeile cele mai frumoase de acum 30 de ani, a rămas un copil (astăzi căpitan), care atît de mult semăna cu tatăl său, încît denunța pe maică-sa.

Domnișoara Zoe, astăzi d-na Caribol, soția unui inocent, era victima aceleiași infirmități de vedere, exagerată pînă a duce cartea la ureche cînd cetea.

În afară de cîinele de sex femeiesc, care înfesta casa, mai era o guvernantă engleză, chemată de Domnul la sine, care scotea sufletul slugilor.

Familia aceasta, de-abia sosită la Roma, trăia într-o agitație continuă. Se simțea că așteaptă ceva, sau se teme de ceva. Și, în adevăr, acest **ceva** se întîmplă.

Prețuit mai ales ca romancier și ca teoretician al romanului, Duiliu Zamfirescu este aproape ignorat ca memorialist, calitate pe care și-a dovedit-o și în bogata și revelatoarea lui corespondență literară, dar și în „Amintirile din cariera diplomatică” redactate în ultimii ani ai vieții. O asemenea amintire este și cea de mai jos, extrasă dintr-un șir de însemnări inedite, în care alături de cîteva portrete ale unor fruntași politici scriitorul dezvăluie „secretele” faimoasei „drame de la Veneția”, sau „afacerea Văcărescu”, după cum o numeau ziarele vremii. Fiind secretar de legație la Roma (faptul se petrece în 1891), Duiliu Zamfirescu a urmărit de aproape desfășurarea acestui episod amoros care depășea marginile așa-zisei „la petite histoire”, afectînd interesele partidelor liberal și conservator și provocînd un adevărat scandal public.

Relatarea se remarcă prin arta portretizării succinte, printr-un umor discret, ca și prin descrierea cu o peniță fină a Veneției și palatele și gondolele ei fantomatice... Il reîntîlnim aici pe scriitorul patriot și totodată pe omul de lume, care, dincolo de o atitudine protocolară, ascunde un spirit artist și epicureic, vibrînd mereu în fața frumuseții.

AL. SÂNDULESCU

Într-o bună dimineață se zvoni că principele moștenitor, Ferdinand, era înamorat de d-ra Văcărescu și că vrea s-o ia de soție, cu consimțămîntul și sub îndemnul reginei, și, ceea ce era mai grav, cu consimțămîntul regelui.

O campanie violentă începu în presă. Nu erau invective, trivialități și minciuni cu care să nu fie acoperită această familie. Este adevărat că în reprezentațiunea sa actuală nu era atrăgătoare. Viitoarea regină ar fi avut de unchi pe ilustrul Claymoor, cronicarul lumesc de la ziarul francez „L'Indépendance roumaine”, un personaj incredibil, care purta brațele ca femeile, unghii roze, un zmc de păr menit să-i astupe chelia de pe virful capului, și despre care unchiu se zicea că se gîdila. Un alt unchi al ex-viitoarei regine era căpitanul Văcărescu, un scandalagiu înfumurat, chemat de Domnul la sine. Nu mai vorbesc de rudele colaterale de sex femeiesc.

Dar, în fine, aceștia erau români, aveau adică marea calitate de a fi produsul pămîntului nostru. În copiii Elencuței Văcărescu ar fi putut să reinvieze calitățile strămoșesti, iar familia noastră domnitoare ar fi devenit, cu timpul, Hohenzolern-români.

Orcum ar fi, la București, toată lumea era de acord pentru a striga împotriva Văcăreștilor. Regele, care la început fusese „pentru”, de îndată ce prinse de veste de curentul ostil ce se forma în clasele noastre dominante, cu intuiția simțului său practic, schimbă cirna și se declară cu hotărîre „contra”.

Voi povesti mai departe sosirea sa la Veneția.

Deocamdată, la București, toate partidele se rosteau în contra căsătoriei românești, prin șefii lor, Carp, Cantacuzino, Sturdza, Florescu, etc.; toate ziarele tălmăceau cu răutate gîndurile reginei; toți folicularii și toți oratorii de cafenea invocau, ca niște inconștienți, „Divanul ad-hoc”, „Soarta Poloniei” și alte asemenea ineptii, fără să priceapă că buba trecutului, **năzuința la tron**, era tîmăduită cu desăvîrșire, și că, astăzi, era de o importanță capitală de a strecura sînge românesc în vinele unei dinastii străine destul de mediocră prin însușirile sale proprii.

În aceste împrejurări, regina, părăsită de toată lumea, plecă din țară. Nervii săi zdruncinați îi produceau o bizară **paralizie infantilă**, împiedicînd-o de a umbla; de aceea, ceru să meargă la Veneția, unde gondola permite tuturor schiopilor să creadă că nimeni nu se servește de picioarele sale.

Noi, cei de la Legațiunea de la Roma, primîrăm ordin să ne punem la dispoziția Majestății Sale.

Trebuie să explic că în intervalul acesta, D-l Ion Văcărescu părăsise palatul Roccagiovine, ducîndu-se la București, în concediu, unde mai mult sau mai puțin fusese rugat să-și dea demisia. Însărcinat cu Afaceri

rămăsese D-l Edgard Mavrocordat, atunci Prim Secretar de legațiune, acum ministru la Viena!). Acest bogat, zgîrcit și prost, bărbat, era ceea ce se cheamă „un bon garçon”. Prin nașterea și legăturile sale de familie ar fi înclinat către o hotărîtă opoziție în contra Văcăreștilor; găsindu-se însă la fața locului, o scălda.

Cînd ajunseserăm noi la Veneția, regina era deja instalată la Otelul Danielli. Curtea sa se compunea din Doctorul Theodori și D-ra Theodori, fără aghiotanți. Un personaj sinistru fusese dezgropat de la Florența, unde mucegăia de mulți ani, prințul Mișu Ghica, fratele D-nei de Montesq Fezansac. Acesta trăia dintr-o mică pensie ce i-o serveau surorile sale și din legenda fastului său de odinioară, cînd, tînăr, mîna patru cai, la Turin, cu atîta îndemînare, încît era cunoscut de toată lumea sub numele de „molodo-valacco”, — ceea ce făcu pe o femeie din popor să strige, plină de admirație: „cosi Giovane, e già moldo-valacco”. Acest personaj plicticos făcea cite o scenă pe fiecare zi, ba că nu i se da locul de onoare la masă, ba că nu i se zicea „mon prince” cu gura destul de plină, pînă ce, în fine, fu trimis de unde venise. Nu mult după plecarea acestuia, sosi într-o zi un alt personaj, care se da drept amic al reginei și respectuos al reginei și care era secretarul și casierul său, sub numele de „chef des commandements”, d-l Scheffer. Acesta pretindea că fugise din țară, strecurîndu-se peste munți ca un contrabandist și sosise la Veneția înfruntînd cele mai mari greutăți. Particularitatea sa sta în faptul că rîdea vecinic, probabil ca să-și arate dinții. Obiceiul acesta îi da un aer de intimitate cu Suverana țării, care nu putea să convingă unui român. Regina gusta veselia zgomotoasă a acestui elvețian, ce părea a fi sincer, deși prost crescut. S-a văzut mai tîrziu că era, cu adevărat, prost crescut, dar nu era sincer. După cîteva timp, cînd lucrurile s-au liniștit și regina s-a întors în țară, domnul acesta, trimis la primblare, și-a răzbunat, publicînd un roman mizerabil, în care Regina era prezentată ca prăpădită de dragoste, iar el, eroul, ca un estetic decadent. În cercul intim al Curții, i se zicea în glumă „dicadent”.

Viața pe care o duceam la început, înainte de sosirea Elencuței Văcărescu și de sosirea regelui, era încîntătoare.

Dimineața, cînd regina nu-mi da vreo poruncă de

1) Omul acesta, absolut insuficient, s-a menținut în carieră prin influența cumnatului său, D-l Nicu Filipescu și prin vioiciunea de spirit a soției sale, D-na Irena Mavrocordat, născută Blarenberg, care în tinerete s-a lăcomit la dulciurile vieții peste măsură. În timpul destul de scurt al șederii sale la Roma, a dat loc la un mic scandal, apărînd într-o loje, la teatru, cu D-l Henri Cartier, pe cînd bărbatul era expedit în concediu la București. Regina Margareta, care era de față, a strîmbat din nas.

Duiliu Zamfirescu (primul din dreapta) împreună cu personalul Legației române de la Roma, în 1899. (Fotografie comunicată de Al. Duiliu Zamfirescu)

re Canal Grande. (Din colecția de ilustrare a raminei Duiliu Zamfirescu).

Îndeplinit, eram liber. Fusesem la Veneția de mai multe ori, dar tot pe fugă, alergând prin galerii și biserici, fără belșugul de timp de care dispuneam acum și fără înlesnirile ce mi se făceau astăzi de către Administrația italiană, în hatirul Suveranei noastre.

Prin urmare, dimineața mă duceam la Lido, unde Marea Adriatică părea a se împodobi cu strălucirea luminei celei mai candidă, pe fondul diafan al apelor sale. O madonnă de Carlo Dolci, cu vălul albastru pe fruntea virgină. Nevoia sulească de idealitate, în care lumea reală intra ca o pasăre venită de departe, mă sufoca. Nu puteam să definesc ce era, dar erau toate la un loc: femei în haine albe, cu ochii nelegiuiți; flori aninate de balcoane; pinze portocalii de pescari, ce fluturau pe azurul cerului; tinerețea mea cea puternică, a cărei vecinică dorință de frumos ar fi voit să cucerească aerul, apa, trecutul, prezentul și viitorul, rezumate în Veneția adorabilă.

La orele 2 ne regăseam împrejurul mesei. Regina minca numai lăpturi și fructe, întinsă pe o canapea strălucită, cu o măsută înaltă alături. Doctorul Theodori ciugulea, ca un cal bătrîn ce trage din iesle numai ghizdeiul; d-ra Theodori nu vedea ce înghite, gata să sară la cel mai mic gest al reginei; „prințul Mișu” clămpănea a pustiu; Edgard Mavrocordat vorbea gîjîit și bea cu plăcere. Așa că, un singur om minca: eu. De la 8 dimineața pînă la 2 după prînz, cu o baie de mare la mijloc și cu zimbire după toate femeile cu nuri, mă bîntuia o poftă de mîncare formidabilă. Să vede că împlineam această funcțiune animală cu sinceritatea omului sănătos, care nu se strîmbă, nici nu glumește cu cele sfînte. Fapt este, că atunci cînd nu eram eu la masă, regina minca fără poftă. De unde, un Decret Regal, pe care-l păstrez și acum, iscălit „Elisaveta”, prin care mi se revoca dreptul de a primi invitații la dejun, „pentru cauză de utilitate dinastică”. D-rul Theodori, „medicul nostru în cap” era însărcinat cu aducerea la îndeplinire a „prezentului decret”.

După masă și după odihnă, venea ceasul încîntător al primblării. Coborînd scările în portantină, Regina se instală în gondola sa elegantă, al cărei valtrap, tivit cu purpură, plutea pe apă ca o mantie. Umblam departe, pe canalele della Giudecca sau pe lagune, pînă la satele de prin prejur, și adesea întîlneam nunți, înmormîntări, serenade, tot felul de saltanaturi, pline de culoare și de originalitate. Cîteodată, seara, în lumina crepusculară cea mai străvezie, ne oream să ascultăm pescarii pe ambele maluri ale canalului della Giudecca care rosteau în cor stanțele lui Torquato Tasso din *Gerusalemme liberata*. Lucrul acesta de necrezut, este adevărat și real. Simpli pescari, neștiutori de carte, moștenesc din tată în fiu poezia „scrisă” a unui om, pe care au învățat-o pe de-a rostul, tocmai fiindcă răspunde mai mult decît toate geniului lor național: bravură medievală, amoruri eroice,

sculptura lumină a orientului către care Veneția a năzuit pururea.

Regina asculta, încrămîntă, cum corul pescarilor de pe malul stîng răspundea cu o strofă întreagă pescarilor de pe malul drept, care urmau mai departe, cu strofa următoare, pînă la terminarea Cîntului.

— Omul trebuie să aducă pururea laude lui Dumnezeu, că chiar în nenorocire îl mîngîie cu cîte ceva. Am fost de mai multe ori în Italia, dar niciodată nu am înțeles, ca acum, farmecul acestei țări, precum și marile daruri sufletești ale poporului său.

Cînd se întuneca bine, alunecam către San Giorgio Maggiore, de unde mergeam la Riva dei Schiavoni și intram în Canal Grande, să ascultăm serenadele de pe la oteluri. Minunea aerului înstelat răsărea în fundul apelor, iar pe suprafața lor pluteau lămpioanele de la bărcile muzicanților.

Pînă la sosirea Elencuței Văcărescu, niciodată nu se pomeni numele său. O conspirație a tăcerii părea statornicită între noi toți, pentru a nu reaminti Suveranei cauza exilului.

Într-o zi, intrînd în salonul reginei, o găsim veselă:

— Știi ceva interesant... Mîine vine Pierre Loti. Eu mă închinai pînă la pămînt. Regina cîntă în tirambe talentul acestui mare scriitor, a cărui limbă dă senzații vizuale atît de puternice etc. etc.

Eu iar mă închinai pînă la pămînt.

— Ce-ți place mai mult din Pierre Loti?

— Tot ce a scris.

— Îmi pare bine... Fiindcă, nu știu cum, parcă nu ești sincer.

— Majestatea Voastră are dreptate. Nu sînt sincer.

Dar la ce servește sinceritatea unui cititor cînd toată lumea are altă părere.

Regina făcu ochii mici și înclină capul pe o parte, cu o nespusă grație:

— O să te rog să fii gentil cu dînsul. Face sacrificii ca să vină să mă vadă... Este pe bordul unui vas de război, ca al 2-lea comandant...

— Sînt cu totul la ordinele Majestații Voastre... Voi învăța pînă diseară pagini întregi din *Pêcheurs d'Islande* și vom deveni buni prieteni.

— Te rog să nu rîzi de dînsul.

— Niciodată nu aș îndrăzni...

— E un foarte mare talent.

Pe la vremea mesei, se răspîndi vestea că mama Reginei, Principesa de Wied, va veni în curînd la Veneția, pentru a hotărî pe fiică-sa să cedeze și să se întoarcă în țară. Scheffer se deda la glume nesărate.

B.C.S. Ms. 10. 533

Adrian Păunescu

Ieșirea din sobă

Noi, care ca lemne, fusesem aruncați în sobă,
noi, care ca vreascări, ca așchii și ca butuci,
noi, care ca flacăra,
noi, care ca scrum și cenușă,
noi, care încălzeam întreg acest acordeon
al dumnevoastră,
noi, care ne vedeam liniștiți de treabă
în soba cuvenită fiecăruia sau unora dintre noi,
noi, care n-am protestat niciodată
(da, erau prea mulți oameni, trebuia
să fie cineva și lemn și vreasce și așchii
și butuc)

noi care — teracotă sau nu — soba o
respectam

noi care — țanțos sau prăvălit — hornul îl
suiam cu funul fibrei noastre,
noi care știam

că nu sîntem lemne, vreascuri, nici așchii
nici butuci

dar acceptăm să ne facem că sîntem,
noi care ne născusem la fel
ca și gospodarii presupuselor odăi cu sobe,

deodată am înțeles că e vară
și că își bate cineva joc de noi,
cheltuindu-ne în plină caniculă.

Atunci, cu scăfirliile pe jumătate arse,
văduvi și turbulenți, cîeate înăbușite,
arătîndu-ne dinții spărți de jăratec,
am izbucnit din sobă,
afară, afară,
în presupusele dumnevoastră odăi.
Unde sînteți, friguroșilor? Nici urmă
de iarnă, țurture lingă țurture negru
crengile adevăraților copaci,
copaci, da, foarte mulți copaci.
Ardeam în sobe batjocoritoare
noi, oameni în totă firea,
noi, oameni care, într-un moment istoric,
creduli și gingavi, credeam că n-are cine
încălzi aceste sobe de pripas.
Într-o pădure, vara, cînd păsările
lumii se rostogolesc pe broboanele de sudoare
ale lui Dumnezeu,
într-o pădure, în canicula apăsătoare —
troznea în sobe, în ridicole sobe,
șalele noastre aprindeau focul
unei farse groase, unei umilințe.

Unde sînteți voi, friguroșilor? Mai auzim
hohote de rîs
îngropate în răcoarea poienilor.
Și cu scăfirliile pe jumătate arzînd,
cu picioarele arzînd, semnalizînd din mîinile
acestea pline de cenușă,
o luăm după voi prin pădure
arzînd, flacăra lingă flacăra,
prin pădurea ce-ncepe și ea
să ardă pe ruinele
sobelor batjocoritoare, în care fusesem închiși,
într-un moment istoric.

Vasile Celmare, *Unire*. Din Bienala de pictură și sculptură care se va des chide la sala Dalles.

L-am auzit urcând tiptil scara în mela. M-a luat de mână.

— Hai să vedem casa pentru ca tu minți. O astfel de casă nu există.

Noapte pe străzi cu glicină și clematide, ca-n Bucureștiul de Curtea Veche, ca-n Bucureștiul Ottiliei în care Felix eram eu și un motan târcot de crengi și lună plină.

Un București de care ți se face cînd odată dor și-l cauți, fugind de blocuri drepte și utile, București greu de regina nopții și petunii, cu marchize de sticle colorate și case pușin obosite, patinate și calde pe care-ți poți odihni privirea, ca pe chipul unei femei de patruzeci de ani, un București pe care-l cauți că nu l-ai cunoscut decât din cărți și nu-l arăți turiștilor că nu-l pricepi, ce-ar putea pricepe din inima lui George Călinescu, scrieră, trasă pe calceio vecchio, pe fiecare perete, pe fiecare poartă ferecată, pe după fiecare fereastră cu perdele grele, unde-și usucă fetele părul, ca vanilia. Îl căutam din strada Arionoaiei cu casa care sta cu burta la gură gata să-și zvicnească în stradă rodul lungilor gestații, împrăștiat în lut galben și zăpezi topite, cu scări în pământ înspre grădini fără grădini și o vilă tăcută cu placă pe zid din care privea grav un prinț nefericit al scenei și soața lui de piatră; în dealul Patriarhiei din care amurgurile pîdesc cu mișcătoarele turbane otomane care vor năvăli la noapte peste cetate; în piață, printre țigănci uricioase, hrăpărești pentru că nu mai sint mușterii darnici care să cumpere brațe de flori iubitelor, să ncarce trăsura fără să se tocmească și să lipească bani pe fruntea lăutarilor; pe Smîrdan și pe Lipsani, unde Bucureștiul nu se mai prefăce în contrariul său, e ceea ce e, și acolo-și stă bine să fie așa, cu kebab imputit, mititei pe stradă și cu gogoși fierbinți; ...pînă-n grădina Darvari cu florile ei amestecate, învălmășite ca-n păduri nedespicate! zecile de papagali parohiali se trezesc în colivile cit casa și fac un vacarm ca la bufetul Dorului, a orele „de teren”. Sfinția sa, șeriat, a ieșit să-i bombăne, să le citească o moliftă de liniștirea duhurilor necurate și pentru că nici noi nu eram cine stie ce duhuri preacurate am luat-o la goană și somnul s-a așternut peste ei.

— Cîntă liniște, zise el! pentru că văzuse doar filfiul multicolor. Pe ulița cu coviltir de tei e noapte. — Unde ni-i casa iubito, mi se pare că tu minți! O astfel de casă nu există. Și o sfeclii. Dar uite-o! peste drum de schitul Darvari și stăm muji în fața porților spaniole cu grila spre terasa deschisă. Ne așezăm în genunchi pe trepte, ca la un rogatoriu. El spune încet: „era vai de tine dacă mă mințea”. — Te-am mințit. Casa am inventat-o eu și am înălțat-o chiar acum de frica ta. Pentru că nu avem luminări aprindem două țigări uitate printr-un buzunar și noaptea ne privește cu ochi de balaur răscut în fum.

Ne ducem tiptil după colțul casei și dăm de scara de piatră. Urcăm treptele: un ciine mare, culcat, deschide un ochi. Se face dromader și dă din coadă, schiaună și se bucură de parcă i s-ar fi întors acasă stăpîni după multă vreme. Ne așezăm pe trepte. Ciinele, un setter irlandez roșu cu urechi-ciucuri desprînși dintr-un șal indian, ne împinge cu botul. Apoi ni se întinde la picioare. Obraz lingă obraz vorbim, îmi lipeș gura de urechea lui—să-i scurg vorbele direct în creier. O pală de vînt înfioară glicine, leagănă, line, lungi, luminoase. Vînt blînd și ticălos, o tuse-l înecă și-si recăpătă suflul cu greu.

— Ce-i cu tine? — N-am timp să zăc, asta e. Am fugit din spital. Am zăcut aproape doi ani. Doi ani în care viața s-a trăit fără mine, iar eu mă îndopam cu antibiotice. Mă alungă timpul din urmă, pricepi?

— Bine, dar cui îi trebuie acest... — Sacrificiu? — Nu-i trebuie nimănui tocmai de aceea ne purtăm parcă n-am fi lăsat nimic din noi. Altfel nu ne cred și o iau razna.

— Ce-i foarte tineri? — Am fost o generație de stingaci. Am pornit-o piepș! Ni s-a băgat în cap că vom fi pierduți epocii noastre. Nu ne-am cruțat. Nu de asta era nevoie. De teamă că nu vom fi suficient de convingători nu ne-am dozat respirația. — Acum n-aveți decît să culegeți roadă? ca toată lumea.

— Roadele le culeg întotdeauna alții. Le vor culege cei care vor veni după noi. Trebuie să semănăm în continuare. Noi am crezut... — Nu aveți încredere în tinăra generație. — Ei nu au încredere în noi. Și-au pierdut-o au creștă, am dat din colț în colț. Am scrijelit mesele dentine, scriindu-ne nopțile în fibrele lor, le-am șters patina, călcîndu-le — transformate în tribune — cu botinele noastre neascuțite. Mulți dintre noi nu știm

frânzuște și n-am învățat cum se răsucește spanacul pe furculiță. Poare că e drept să cedăm locul. Dar rămînem în continuare în dublură ca niște stand-up care rezistă la noroi, la praf, la lumina crudă, mai pușin talentați decît vedetele, mai rezistenți, pentru că ei s-au obosească, să ne știe acolo.

— Vai de rezistența voastră. Faceți pe grozavii și cădeți ca muștele. Nu cumva e numai o vanitate, o justificare ca să nu fiți și doar la o parte? Poate că eroismul vostru li se pare desuet. Poate că nu v-ați mai găsit locul.

— Locul meu e într-un spital, știi? Ei bine, cedează acest loc cu plăcere chiulangilor și neputincioșilor. Cît mai am suflat în mine, trăiesc. Cu sau fără drept la acest circuit spațial care se încheie, de fiecare dată, definitiv.

— Ei... te-arie! Dacă ar fi? — Ce prostie! Pentru toate există mii de explicații. Nu m-ar certa. Ar fi, pur și simplu, îndurerați. Ca în fața lucrurilor fără viață, sortite să nu trăiască, să nu se împlinescă.

— Cred că dacă ai cunoaște-o pe fata mea ți-ai schimba părerea despre tineri. — M-aș îndrăgosti de ea, sint sigur, dar părerea nu mi-aș schimba-o. Li s-a dat totul de-a gata și se sint neînsemnaji. Asta le jignește dreptul la bărbăție.

— Le rămîn destule de spus și de făcut. — Profesează un eroism senin și fără dramă.

Nopti de Curtea Veche

— Nu există eroism senin și fără dramă. Ei sint mai generosi ca noi, chiar dacă, mai cruzi, despică totul și alungă umbrele de prin cotloane.

— Și noi le risipim. Sau încercăm, ca-n farul dumitale, să luminăm departe, noapte de noapte, fără drept de răgaz. Se chinuia să-și înăbușe tusea și nu mai respira, șuiera.

— Crezi că dacă te înăbuși să nu tușești, tusea nu există?

— Dacă acea doamnă frumoasă, frumoasă ca dumnea, care-mi pune seara mîna pe frunte și înnebunește de furie cînd o simte răcoroasă, pe care o întrezăresc în fiecare dimineață printre gene și o alung, ori o amin, va veni totuși spre mine, vreau să mă surprindă viu cum a surprins-o lava la Pompei pe femeia contorsionată din racla dumitale de sticlă.

Își aplecă nefiresc ceafa, căutîndu-mi ceafa și mîngîindu-mi-o îndelung.

★ ★

Miracolul petalelor ce se dezvăluie cîte puțin în fiecare zi; ...impudică și suavă, fiecare foaie se răsucește în afară și celelalte, ghemuite, își așteaptă, vibrînd, rîndul;

...Undeva, în mijloc, neexplorată și fierbinte, boaba groasă de sevă concentrată și sămînjă, se-nfioară; tensiunea se scurge de la ultima petală, fionul răzbat din ultima stamină. Ciclul se încheie cînd nodul de viață s'înfiră se va cuprinde, supus, în îmbrățișarea ocrotitoare a petalelor care se închid peste taina cunoașterii;

...ori dacă suflul limpede și imponderabil al plenitudinii îl învăluie, ciclul nu se încheie, se deplasează în perenitate, urmărindu-se într-un circuit interior perpetuu și ireversibil...

★ ★

Niciodată nu mi-am închipuit că orașul acesta pe care nu-l iubesc — pentru ce legăm orașele de trăirile și neîmplinirile noastre, le stigmatizăm cu neputința noastră de a ne detașa din nodurile în care ne-am înedat, sintem veseli ori triști după cum plouă sau e soare, jigniți, contrariați de șorțul maculat al cîrnătarului, de fluxul pietii, de pomu' cu vrăbii — mă va „lua” în vraja lui ascunsă, cum iub scări, pe sub portaluri, învăluindu-le cu graba lor nerăbdătoare și sfîngace.

— Ai început să-mi reabilitezi orașul. Aproape că doresc să-mi arăți unde

stai, să te pot plasa într-o casă, printre cei care te iubesc, să știu ce culoare de ochi te întîmpină seara, ce desen are covorul pe care calci dimineața.

Curtea vechiului han, plină cu care, căruțe, poie și dobitoace blazate, aștepta comanda: „motor”. Ne-am așezat printre sutele de figuranți și am intrat într-un fel de bufet, ne-am așezat la o masă. Nu eram decît noi înăuntrul și, într-un colț îndepărtat, un înăzburit, cu capul pe masă. Din cînd în cînd spinarea i se ridica suspect, sughița sau ofta. Părea beat.

— Mi-e groază de ziua în care ți se va vorbi despre mine ca despre o doamnă X.

— Crezi că voi lua referințe? nu te cunoaste nimeni ca mine.

— Dacă ți s-ar pune lucruri urite?

— Să-mi spună cineva că nu ești fierbinte și bună? Să găsesc trei bărbați umiliți că nu te-ai culcat cu ei? Sau trei femei cărora le-ai pedepsit nopțile creindu-le complexe. Pot să-ți vorbesc despre mine? Atunci, în prima seară n-am apucat...

— Sintem în prima seară, „după care nu va mai urma o alta”... Va fi singura noastră seară. În rest, furăm ca din avut obștesc. Să-mi strici iar o sută de pagini cu sinceritățile tale? Hai, spune. Spune ce se poate spune.

— Ar fi cam multe. În prima seară aveam o singură antenă, eram concentrați amîndoi pe un singur gînd. Acum avem o mie. De cînd te cunosc cobor

Maia Belciu

mai adînc în inima lucrurilor.

— Eu izbucnesc în sus. Poate asta ne deosebește.

— Ne întîlnim pe verticală.

— Mi-am adus aminte de Aspasia: „Verticala e o utopie”.

— Totuși, Pena-Mirena ar mai fi ceva...

Observam că tînrul vorbea singur. Deodată se ridică și ne văzu. Era un băiat blond, frumos, cu privirea rătăcită. Izbi cu pumnul în masă:

— N-aveți casă? duse un deget la frunte, un soi de salut schițat: — Stanislas, numele meu. O frumusețe strălucitoare îl nimba, sfînjindu-i beția. Nu era incoerent.

— Vă plimbați pe străzi, vă astăzi pe parcuri, vă rezemați de garduri ca să vă sărutați în voie.

Eram din ce în ce mai uimiți.

Tînrul izbucni, împleticindu-se printre neșe și se înfipse în fața noastră.

...și seara te duci la bărbat să-i dai șnițel pană ce și cum nimic nu s-ar fi înîmplat.

— Eu nu am bărbat.

Tînrul se scandaliză: — Ți-ai lăsat bărbatul? Ți-ai lăsat bărbatul! Ceva din tonul lui îl arăta nu scandalagiu, ci „tezist”.

— El m-a „lăsat”. Nu știam ce se va întîmpla.

Stanislas, polonez desigur și nu tocmai „onorabil”, cum îl arătau ochii și minocile sumese, schimbă tonul. Nu era chiar atît de beat. Se „doza”. — Rău a făcut. Nevasta nu se lasă. Niciun bărbat nu-și lasă nevasta. Și ce dacă nevastă-mea e cu altul? S-o las? rise scurt. De ce s-o las? Nevastă-mea e sora-mea și dacă soră-mea e curvă nu mai mi-e soră? Nevasta e mama mea (se înduioșă) eu n-am avut altă mamă că mama a fugit cu unu și m-a lăsat aici și dacă mama are un iubit, s-o las? Ne-am luat de 12 ani, eram copii, optsprezece ani, de la orfelinat și am crescut unul în carnea celuilalt. Și eu am avut o iubită. La poștă. Și cînd eram cu ea mă gîndeam tot timpul acasă. Să mînnîc împreună, să dormi împreună... doisprezece ani, o viață.

Se apropie de Aldea — Știi ce înseamnă să dormi cu nevasta ta? Te leagă, te înoadă, te poșta culca cu o mie, de dormit, dormi numai cu nevasta. Dar el își potolea gîndul.

— Dacă eu aș lega-o de mine și i-aș spune: Tu, nu te duce cu... (făcu un gest

de dispreț) ea ar sta și ar plînge și s-ar gîndi tot timpul la celălalt. Așa, e liberă. Pleacă unde pofteste, vine cînd pofteste (începu să se retragă printre mese de parcă se retrăgea pe o sfoară, cu prăjina în balans). Eu beau. Și ea tot timpul numai la mine se gîndește. Ți pare rău. De dimineață pînă seara și de seara pînă dimineață. Ți pare rău (ridică iar tonul). E cu celălalt și se gîndește acasă. Și casa sint eu. Eu, aliatul ei în fața vieții. Dacă m-ar calca pe mine tramvaiul acum... ar muri. Coborîse stîngîndu-se. Apoi zvîcni iar în sus, tragînd:

— Căsnicia-i o reduță, Madam! Își luă pălăria de paie, și-o turnă ștergărește pe părul vilvoi, și-o îndesă caraghios și din ușa se mai întoarse odată: — Un front comun! Scuzați dacă v-am supărat cu ceva!

Ne priveam în ochi.

Multă vreme ne-am privit în ochi, nemîșcați.

Pe străzile umede venea dimineața, înghesuindu-se printre tarabe, coșuri, saci, muști de rogojini, vrafuri de linguri, grămezi de salată, ridichi, ceapă, lume înfilită în somn și ceață pufoasă. Un oltean striga cînt îl ținea gura spinetînd zorile ca un cocoș:

— Cireșe, ia cireșe! S-a eftenit cireșele și lumea doarme! Doarme lumea, domnule, și cireșele se efteniră!

Îmi cumpăram cireșe, îmi puse cercei, se porni să mi-i mînnince din urechi, o luai la goană prin piață. Mă ajunse în fața treptelor palatului de justiție.

Era încă prea devreme, oameni necăjiți cu legături, cu copii tăcuți, gravi, aduși ca martori sau doar așa, la oraș, femei cu ochi prună, colo o ceartă gata să scape-n bătaie.

Ne-am apovit nedumeriți. Două femei vorbeau tare, pe trepte; o a treia, legată la falcă și toată lovită le privea obraznic, mai de sus.

— pe urmă i-am pus zdrențele în stradă și m-a snopit în bătaie. la uită-te! — trăzne-i-ari Dumnezeu, că i-am fost bună zeci ani și acum s-a luat cu asta tînră, nu i-ar mai răbda! Amîndoi m-au bătut.

Cu solitudinea omului necăjit pentru cei de-o ființă și-un of, prima femeie se-ntoarse către cea de sus:

— da'cu tine ce-i? Ai un ochi verde și unu vinăt? Ceaciro!

iar femeia lovită rinji, înfiptă:

— Ba am căzut din pat, așa să știți! și riseră toate cu poftă.

Ne îndepărtam tăcuți, cu gîndurile noastre.

— Astora ce le-o fi venit — auzirăm în urma noastră.

— Le-o fi prea bine, nu vezi?

Ne îndepărtam tot mai mult. L-am rugat să ia tramvaiul și să mă lase să-mi fac cumpărăturile. Intrai într-o cotetărie și cerui o cafea. Chelnerița se așeză la mine la masă fără s-o poftesc.

— Eu pe dumneavoastră v-am mai văzut. Sînteți avocată?

— Nu. De ce, ai vreun necaz?

— Să mă ferească Dumnezeu. Ziceam așa că mi se pare că v-am văzut. Eu merg des la tribunal.

Apoi mă întorsei în sala pașilor pierduți.

Un bărbat explica într-o coadă cuiva: — Și să nu te lași deloc intimidată. O să-ți ceară să te-mpaci, să te întorci. Așa e judecătoria. Treaba lor. Tu nu te-mpaci și gata. Să-mi dumneavoastră ce-aveți, că vă văd dărioasă.

Se întoarse către o femeie de la țară, muncită, aspră, înfiptă. — Să-mi dea dreptul meu, casa mea și vitele. — Păi, dacă douzeci de ani necununați. — Păi, dacă nu-i cu cununie, nu-i cu supărare. — Cum să nu fie cu supărare dacă-n două de ani am lucrat la el mai rău ca la stat. Să-mi dea barem o penzie. Să hotărască domnia judecătoria ce penzie mi se cuvine: și la vite și la porci și la casă și la pămînt și la pat și la părinți. Tot eu, tot eu. Acuma stăm toți și mie nu-mi dă penzie. Să-mi dea penzie și nu-i cu supărare. Mă trag.

O văzui pe fata de la cofetărie. Își puse un trenchi peste șorțul de subretă, avea sandale cu pută și șosete-n dublă, privea cu gura întredeschisă, sorbind fiecare cuvînt. O față gălbuie, întinsă, fără nici o linie, numai ochii îngustați de curiozitate se prelungneau într-o dungă pe timpplă.

— Ați văzut, zice. Ați văzut cîte se înîmplă pe lume? Eu vin aproape zilnic. — Ai și dumneața ceva pe suflet? că prea te vîd des pe aici — zise cel care dădea sfaturi. — Te-a lăsat, s-a luat cu alta?

— Cine să mă lase?

— N-ai familie?

— N-am și nu-mi trebuie. Uite ce se înîmplă cînd ai. Eu vin aici să văd ce se înîmplă în fața ei. Că eu duc vîd că se înîmplă lui Dumnezeu că mi-a dat putere să mă apăr. Mie nu mi se poate înîmpla nimic. Pe mine nu pun ei mîna.

— Cine, ei? întrebă eu.

— Aștia. Oamenii.

Ochii îi sticliră înguști, ca două spinări de mela.

Fișier

● Kalevala, epopeea populară finlandeză culeasă și publicată pentru prima oară în anul 1835 de Elias Lönnrot, e însăși Finlanda cu străvechile ei mituri și tradiții. Traducere, prefață și note de Iulian Vesper (reeditare, în B.P.T.)

● Cu săniile spre polul nord, cartea exploratorului Fridtjof Nansen, mistuit de fascinația imensităților albe, oferă cititorului o confruntare cu necunoscutul, în care visul îndrăzneț al explorării Saharei arctice, viața eschimoșilor sau extraordinara aventură a traversării platoului Groenlandei captivează prin forța de expresie a realității trăite. Prezentare: Rodica Pandelescu (Editura tineretului).

● În colecția Meridiane, Scandalagiul sau Scriile pe Vasilievski Ostrov un roman de Veniamin Kaverin. Traducerea de Teodor Pică și Suzi Reveski.

● În Editura muzicală, Viața intimă a lui Schubert, de Robert Pitrou; la data apariției sale (1928); cea mai bună biografie a compozitorului german, folosind în mare măsură cartea lui Walther Dahms — Franz Schubert. Traducerea din franceză: Constanța Stănescu.

Prezențe românești

● După Poemele desăvârșirii noastre de Mariana Costescu, apărute (în nr. 7—8, 1968) cu subtitlul Poezia noului curs, revista italiană „Breve” publică (în nr. 9, 1968) un interviu cu poetul Marin Sorescu. În cursul lunilor viitoare vor fi prezentați în paginile revistei poezii Geo Dumitrescu și Virgil Teodorescu. În cadrul conferințelor grupului Realită Umana criticul și scriitorul Ettore Capuano va face la Napoli o prezentare publică a revistei „România literară”.

● De curind a avut loc la Belgrad o întâlnire internațională a scriitorilor, având ca obiect al discuției „Literatura și viața contemporană”. Unu-ne Scriitorilor din țara noastră a fost reprezentată prin Silviu Iosifescu, Mircea Tomuș, Anghel Dumbrăveanu, Petru Vinilă și Ovidiu Cotruș. Acesta din urmă a prezentat în cadrul dezbaterilor o comunicare pe tema „Literatura și specificul național”.

Întâlnirea internațională de la Belgrad a devenit deja tradițională, ea fiind organizată în mod regulat de cinci ani încoace, bucurându-se de un frumos și binemeritat ecou.

Programul dezbaterilor a fost îmbogățit în acest an și prin călătorii documentare: prima, la Kragujevac, iar a doua la Novi Sad.

În această din urmă localitate, scriitorii invitați la conferință au vizitat sediul „Matifei Sprska”, cea mai veche societate culturală sârbă, editoarea celei mai vechi reviste literare din Europa, care apare și azi, fără întrerupere, de peste două sute de ani.

DOUĂ CĂRȚI DESPRE ROMAN

R.-M. ALBÈRES

Foarte complicată și acum patru decenii, cînd E. M. Forster își ținea, la Trinity College, Cambridge, prelegerile adunate în *Aspects of the Novel* (1927)¹, problema definirii romanului n-a încetat să devină tot mai dificilă de atunci încoace; atît de dificilă încît, pînă la urmă, trebuie să ne mulțumim tot cu definiția izbitor de simplă pe care-o propunea (plecînd de la un crîic francez, Abel Chevalley) E. M. Forster: „...orice operă de ficțiune în proză care depășește 50 000 de cuvînte va fi un roman...”, — și, într-adevăr, nici măcar experiențele cele mai noi și mai radicale ale unor Nathalie Sarraute, Michel Butor, Claude Simon, Robert Pinget sau Alain Robbe-Grillet nu impun vreo modificare a ei. Dar cartea lui Forster, — în ciuda numeroaselor metamorfoze prin care a trecut în ultimele decenii romanul, acest teritoriu atît de accidentat și de derutant — rămîne actuală, surprinzător de actuală, și prin multe alte observații și judecăți, mai puțin generale, pe care le formulează autorul ei. Foarte modernă se dovedește mai întîi perspectiva *sincronică* pe care-o adoptă, sintetizată într-o imagine: „...aceea a tuturor romancierilor scriindu-și romanele în același timp. Ei descind din epoci și ranguri diferite, la fel de felurite sînt temperamentele și scopurile, dar toți țin tocul în mînă, uniți prin creație. Să ne uităm o clipă peste umărul lor, să vedem ce scriu; poate că efectul va fi un exorcism pentru demonul cronologiei”. E un exorcism ale cărui avantaaje apar din plin în însuși stilul critic al lui Forster, lipsit de ticurile obositoare ale istorismului, proaspăt, plin de umor și totuși atît de penetrant în desfășurarea vocației lui eseistice. Fără îndoială, nu-i vorba de negare, ci doar de un protest (care ar fi astăzi și mai justificat) împotriva unei viziuni unilaterale *diacronice* asupra fenomenului romanesc, viziune care a dus la considerarea romanului (și nu numai a lui, de altfel) sub specia „metamorfozelor”, dominată de simbolul lui Proteu (capitolul final al *Istoriei romanului modern* de R.-M. Albères²) se intitulează semnificativ: *Romanul — un gen proteic*). Unghiului „transformist”, — moștenire, oricît de ciudat ar părea, a unui transfer de metode din științele naturii în istoria literară, caracteristic celei de-a doua jumătăți a veacului trecut, — unghiului care favorizează descoperirea — cit de iluzorie și de arbitrară adeseori! — a tot felul de „metamorfoze”, „evoluzii”, „dezvoltări” etc., i se poate opune și i se opune, în mod fecund și din ce în ce mai insistent în vremea mai nouă, datorită în special eforturilor analitice ale structuralismului (luat în înțelesul cel mai larg), *unghiul sincronismului*. Față de metafora banalizată a lui Proteu ca zeu al romanului, prefer, în ceea ce mă privește, metafora spațială pe care-o propune Forster: romanul e un *teritoriu*, un vast teritoriu „pe care-l străjuiesc două lanțuri de munți, nici unul prea abrupt — Poezia și Istoria...” Astfel încît, poate că

romanul nu se transformă ci, explorîndu-se, își descoperă și-și anexează mereu noi ținuturi, temporalitatea lui fiind de fapt de ordin *extensiv* și nu *evolutiv* (evoluția presupune înlocuirea formelor vechi, moarte, cu altele noi și vii, schemă care nu poate fi aplicată atunci cînd avem de-a face cu *valori*, căci valorile, deși nu se repetă în procesul creației, nu se anulează una pe cealaltă, nici nu sînt în vreun fel fungibile). Fără să fie cituși de puțin „structuralist”, E. M. Forster încearcă să ajungă la o înțelegere *sincronic-structurală* a „aspectelor romanului” și rezultatele pe care le obține sînt pe deplin răsplătitoare. Afinități ascunse, pe care un istorism abuziv le face și mai greu accesibile, se revelă, la o astfel de cercetare, între scriitorii aparținînd unor momente și unor culturi nu o dată extrem de diferite. Pe această linie, deosebit de stimulatoare mi se par capitolele despre *Fantezie* și despre *Profeție*, în care se discută despre posibilitățile opuse de tratare romanescă a mitologicului. Să luăm, spre exemplu, observațiile despre *Profeție*. „Profeția”, scrie E. M. Forster, — în sensul pe care i-l dăm noi — e un ton anumit al vocii. Ea poate implica oricare din credințele care au tulburat umanitatea — creștinismul, budhismul, dualismul, satanismul, sau pura ridicare a iubirii și urii umane la o asemenea putere, încît receptacolele normale să nu le mai poată conține...” Dintr-un astfel de punct de vedere, autorul analizează, cu o desăvîrșită finețe față de nuanța sau implicația secretă, pe Dostoievski, Melville, Emily Brontë, D. H. Lawrence, scriitorii atît de deosebiți unul de altul, dar pe care simpla situație într-un context comun îi îmbogățește cu sensuri noi, nebanuite și revelatorii.

Ar fi, desigur, absurd să respingem posibilitatea și legitimitatea unei istorii a romanului; nu-i însă mai puțin adevărat că o istorie literară *exclusiv diacronică* (fie ea pozitivă, fie liber eseistică) apare astăzi din ce în ce mai contestabilă; cu atît mai mult cu cît și în ce privește literatura și în ce privește alte discipline (mă gîndesc, de pildă, la *Traité d'histoire des religions* de Mircea Eliade, reeditată recent la „Payot” și care ar merita să stea în atenția editurilor noastre) unghiul *sincronic* își cere și-și primește drepturile lui, chiar în cuprinsul unei expuneri primordial preocupată de latura istorică a fenomenelor. În acest sens nu pot fi decît de acord cu prefațatorul *Istoriei romanului modern* a lui Albères, Nicolae Balotă (*Marginalii la o Istorie a romanului modern*), care observă la un moment dat: „Desigur, alura eseistică a cărții, preocuparea de a stabili o perspectivă diacronică-istorică, face ca analizele sincronic-structurale ale genului romanesc să fie neglijate. Din datele pe care le oferă însă o asemenea panoramă à vol d'oiseau a romanului, putem stabili cîteva coordonate privind, dincolo de istoria însăși a genului, destinul său esențial. Dacă

Proust nu poate fi înțeles de noi decît prin Balzac, în aceeași măsură e justificat să afirmăm că Balzac nu poate fi înțeles de noi, cei de azi, decît prin Proust”. Și aș merge chiar mai departe, spunînd că tot așa cum Balzac l-a influențat pe Proust, Proust are o certă influență asupra lui Balzac. Paradoxul e doar aparent căci, spre deosebire de linearitatea timpului istoric, timpul lecturii e circular, cum remarcă odată Roland Barthes. Or, o adevărată istorie literară modernă trebuie să țină neapărat seama de circularitatea timpului estetic.

E poate o pretenție prea mare în ceea ce-l privește pe R.-M. Albères, care practică mai degrabă o critică alertă, de popularizare, în formule superioare gazetărești, dar niciodată mai mult decît atît. Scrisă cu oarecare nerv, spirituală sau ingenioasă pe alocuri, *Istoria romanului modern* poate fi, la un anumit nivel, o carte utilă; superficialitatea plină de dezinvoltură a autorului sfîrșește însă prin a irita pe cel cît de cît familiarizat cu romanele și cu problemele în discuție. Să nu ne mai mire deci — cum îl miră pe N. Balotă — faptul că Albères, făcînd de bună seamă un mic paradox, elogiază *arta* unor mărunti „postrealiști”, punînd în contrast subtilitatea și perfecțiunea ei (fie ele „sterile”) cu stingăciile implicite ale unor mari reformatori ai genului („Arta lui Jacques de Lacretelle și a lui Gaston Cherau e infinit mai subtilă și mai perfectă decît cea a lui Proust, Musil, Joyce, Michel Butor”); să nu ne mai mire că un romancier de statura lui D. H. Lawrence e expedit în cîteva rînduri nesemnificative, că Faulkner, obiect al unui singur paragraf, „Fiindcă renunță la analiză... e mai stufoș și mai arid...” (decît Proust), că o serie de romancieri de primă însemnătate, precum Scott-Fitzgerald, Thomas Wolfe sau Gertrude Stein, nici nu sînt amintiți etc. Toate aceste scăderi sau lacune ar putea fi, la urma urmelor, trecute cu vederea dacă, în ansamblu, *Istoria...* lui Albères ar aduce vreo perspectivă într-adevăr nouă asupra romanului; din păcate însă, latura cea mai rezistentă o constituie — și în primul rînd pentru domeniul francez — tot informația, grăbit și agreabil distribuită în capitolele și subcapitolele cărții; aparent spumos, comentariul rămîne, în fond, în limitele convenționalului. Traducerea este totuși binevenită: pentru că, față de convențiile care se vehiculează la noi, acelea pe care le aflăm în lucrarea lui Albères au totuși un aer de prospețime și chiar de curaj. E o problemă de context: platitudinile pot exercita uneori o reală seducție...

Matei CALINESCU

¹ E.M. Forster: *Aspecte ale romanului*, Traducere și postfață de Petru Popescu, E.L.U., 1968.

² R.-M. Albères: *Istoria romanului modern*. În românește de Leonid Dimov. Prefață de Nicolae Balotă. Atît traducerile, cît și prezentările critice, sînt în ambele cazuri de o ținută intelectuală incontestabilă.

jurnalul lui Turgheniev

file din ultimele luni ale vieții

Paris, 50, rue de Douai
Sâmbătă 27 nov./9 dec. (18) 32

În ciuda presimțirilor, încep, totuși, un nou caiet de însemnări. Iată care sînt împrejurările :

Acum vreo două săptămîni m-am întors de la Baugival și m-am instalat în rue de Douai. În ce privește starea sănătății mele același statu quo. Cîteva zile m-am simțit chiar mai rău. Acum același lucru : nu pot nici sta în picioare, nici umbla etc. Ai mei sînt toți sănătoși și o duc bine. Viardot a fost puțin bolnav și bineînțeles s-a speriat rău... ce să-i faci, are 82 de ani. Duminică, acum o săptămîină, s-a jucat în sfîrșit **Sardanapal** cu f. mult succes. Muzica e mediocră, dar **distinguee et bien faite** (în fr. în text). Mă bucur foarte mult pentru Mariana și soțul ei.

50, rue de Douai
17/5 dec. Duminică

În ultimele zile o nouă bucurie. **Neurom-ful** care s-a format pe pîntece în urma operației de uruncal din 1856 și care timp de 25 de ani, deși mă dureau, nu creștea, a început, pe neașteptate să se umfle îngrozitor. Dacă lucrurile vor continua tot așa va trebui să suport o operație, ca să mi se scoată porcăria asta... (I. Samarin a murit de pe urma unei chestii similare). Zilele astea trebuie să se hotărască... Plăcută distracție, n-am ce zice! Nu mai vorbesc că vechea mea boală continuă să prospere.

Sardanapal s-a mai jucat de acum ori cu același succes. Am primit nr. 2 al revistei **Vestnik Evropi** unde s-au publicat **Poemele în proză**. Nu cunosc încă opinia cititorilor și a criticii. Grigorovici i-a spus lui Polonski că nu a înțeles nimic, cu alte cuvinte poemele nu-i plac. Probabil că același lucru va spune și publicul.

Unele dintre aceste „poeme”, traduse în limba franceză (cu ajutorul Polinei) au fost publicate în numărul de ieri din **Revue politique et littéraire**.

Stau tot timpul acasă și văd puțină lume. Pe Stecikina (pe moartea) am ajutat-o să plece în Italia. Au mai fost pe la mine alți ruși : Meier, Pavlovski, Takni, pe jumătate morți și ei. O singură seară am petrecut-o la clubul nostru artistic. Am fost primit cu bucurie, cu aplauze, șampanie, chiar un mic discurs (rostit de Oneghin). Seara ascult muzică (Sonatele lui Beethoven, simfoniile lui Haydn), joc cărți.

Din cînd în cînd stau de vorbă cu Marianna, cu Didi, A fost pe la mine Emile Augier. A trecut Maupassant și mi-a citit din minunile lui roman. M-a vizitat un american foarte interesant Mr. John Hay, fost secretar de stat al președintelui Hayes. Pohitonov, care a pictat un tablou admirabil (o turmă de vaci, iarna) a venit la mine cu nevastă-sa, studentă în medicină, cu un năsuc ascuțit și foarte frumuseț. Prostul de Pojaltin s-a înșurat cu caraghioasa lui. L-am vizitat pe poetul A. Gorceakov, care e pe trei sferturi mort. Totuși mi-a declarat că s-a îndrăgostit! Dar după pînea lui mărturisire n-a fost niciodată bărbat. Acum ție-i frică să te uiți la el. A fost pe la mine Cneghina Urusova cu fiica ei, amîndouă interesante. Asta-i tot deocamdată.

Am auzit că Savina ar fi bolnavă și ar avea neplăceri cu direcția. I-am scris de două ori. Elevele Polinei — Mlle Rolland și Mme Birr de Marion au avut mult succes. Paul s-a zăpăcit complet. Pleacă cu un șmecher, un cîntăreț **Miranda** (?) într-un tournee (fr. în text). Lipsește nopțile de acasă, e grosolan, miroase a vin... Eu i-am pus de mult cruce.

N.B. A murit Mr. Clark, beau-frère (fr. în text) al doamnei Bogomoleț. A murit Louis Blanc, i s-a făcut o înmormîntare impresionantă. A murit bietul doctor Foissom... Polina a pierdut în el un prieten devotat... În Rusia scade comerțul (mai ales cu grîne), scăderi la bursa financiară, mișcări studențești. Am primit o scrisoare de la studentele ce urmează cursurile medicale. Le-am răspuns. Probabil că scrisoarea va fi publicată.

50, rue de Douai
Vineri, 12 ian./31 dec. 1882—1883

Poimîine, duminică, la orele 11 voi fi operat. Se va extirpa neuromul. Operația va fi un chin, pentru că nu pot suporta cloroformul. După aceea trebuie să zac nemîșcat zece zile. Dacă fac erizipel am să mor. Dar le vin est tire il faut le boire (fr. în text). Boala de piept în aceeași situație.

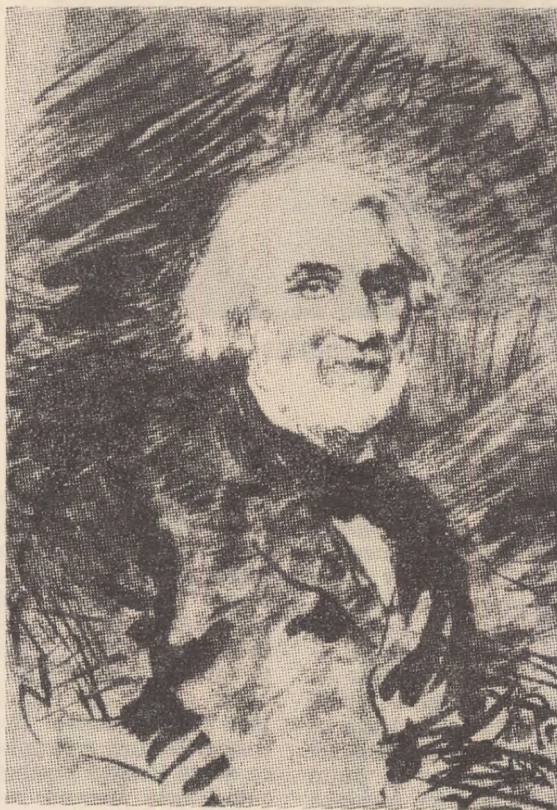
Ce s-a petrecut în decursul acestor trei săptămîni? În primul rînd : Gambetta a murit! (cu 5 minute înainte de anul nou!) E o lovitură groznică pentru Franța și pentru republică. Am fost să văd înmormîntarea... De cînd sînt n-am văzut ceva asemănător... Poporul întreg participă la înmormîntarea conducătorului său... Eu am trimis din partea rușilor o telegramă la „Republique Française” și o cunună.

La noi în Rusia atmosfera e din ce în ce mai sumbră. Feoktistov (acest ultraticălos) a fost făcut șef peste presă... Mihailovski și Șelgunov cu fost exilați... Kabelnic iar bolnav, Gonciarov nu e nici el bine...

Scrisoarea mea adresată studentelor de la cursurile medicale a fost publicată... Cred că acum soarta lor e asigurată...

Fata mea s-a umplut de datorii și a trebuit să-i trimt un supliment de bani pe lingă pensie... Aici toți sînt bine ; Paul își face de cap la Weimar... Liphart mi-a făcut portretul (în peniță) pentru ediția lui Glazunov. Pohitonov îmi face și el portretul — seamănă grozav și e foarte reușit. E un maestru! Ne-a arătat Polinei și mie tablourile pictate astavară : splendide!

Literatură. Poemele în proză au avut mai mult succes

Turgheniev (desen în tuș de Repin, 1884).
La 9 noiembrie 1968 s-au împlinit
150 de ani de la nașterea marelui scriitor.

Turgheniev a fost, dintre scriitorii ruși din sec. XIX, cel care a avut cele mai strînse legături cu mișcarea literară europeană a vremii sale. Printre prietenii săi cei mai buni se numărau Gustave Flaubert, Georges Sand, Maupassant, frații Goncourt, Alphonse Daudet, Thackeray, Prosper Merimee etc.

După moartea scriitorului, multe din hîrtiile sale au rămas în arhiva prietenilor săi din străinătate, cele mai multe la Pauline Viardot de care-l lega un sentiment de veche și puternică afecțiune și în casa căreia s-a și stîns. În cursul anilor o parte din aceste arhive au fost găsite și publicate. Dintre aparițiile cele mai recente, și mai valoroase menționăm volumele *Din arhiva pariziană a lui I. S. Turgheniev* (Moscova, 1964) apărute în binecunoscuta colecție „Mosteniri literare” (Literaturnoe nasledstvo). Aici, între altele documente, găsim și însemnările făcute de romancierul rus în ultimele luni ale vieții sale. Se repune astfel problema jurnalului lui Turgheniev : aflăm în aceste puține pagini confirmarea ipotezei că și Turgheniev a ținut, ca și Tolstoi, de-a lungul vieții, un jurnal, lucru de altfel atestat în oitvea rînduri de autorul însuși și de unii contemporani. Din păcate, pînă acum, acest jurnal a rămas nedescoperit.

Însemnările pe care le publicăm aproape în totalitate ne îngăduie să cunoaștem cercul de preocupări ale scriitorului în aceste din urmă luni, foarte grele, ale vieții sale. Suferința fizică, gîndurile de moarte nu-l fac totuși pe Turgheniev să se închidă în sine ; el rămîne același om sociabil, receptiv, dovedind încă o dată aceea „înimă de aur” pe care o prețuise la el G. Ibrăileanu.

decît mă așteptam — dacă nu chiar la publicul larg, cel puțin în cercurile de *lettres*. (M-a bucurat foarte mult aprecierea pozitivă a lui Lev Tolstoi). Și aici tîlmăcirea lor a plăcut. Nuvela mea trebuie să apară în **Vestnik Evropi**, iar la 15 în **Nouvelle Revue** cu titlul **Après la mort**. Numai să nu cumva să fie într-adevăr : după la moarte. Poate că și rîndurile acestea le scriu cu cîteva zile înaintea morții. Triste reflecții. Mă înspăimîntă dispariția și de altfel simt dorința să trăiesc... deși...

Dar fie ce-o fi !

Ce istorie plicticoasă s-a întîmplat cu romanul lui Maupassant, pe care voiam să-l public în **Vestnik Evropi**. Nu știu ce mi-a venit să-l dau la tradus lui Takni. E un tînar foarte simpatice, dar știe prost limba rusă și traducerea a ieșit imposibilă. Am încercat s-o îndrept, dar m-am lăsat pînă la urmă măgubaș și **Vestnik Evropi** a rămas fără romanul lui Maupassant. Povestea m-a costat 1 200 de franci. 1 000 de franci i-am dat lui Maupassant, 200 lui Takni. Dar pînă la urmă totul n-are nici o importanță !

Didi mi-a mărturisit că simte oarecare simpatie pentru Maurice Paleologue, îndrăgostit nebunește de ea, care a plecat în Maroc, într-o măsură din porunca ei.

În legătură cu această problemă am avut cu ea o discuție destul de ciudată... Eu, așa cum îi șade bine unui om pe jumătate mort, i-am dat sfaturi înțelepte și bune. Dar de fapt nu e nimic important în toate acestea. Orice viață de femeie se petrec lucruri ca acestea...

Astăseară (e revelionul nostru) am să mă duc pentru o jumătate de oră la clubul nostru, are să fie brad, muzică, etc. Am să citesc ceva. Are să fie și Marele cneaz Konstantin Nikolaevici, care a sosit ieri la Paris și tot ieri a venit să ne vadă, pe Polina și pe mine. A fost excesiv de amabil, i-a sărutat Polinei mina. Nenorocirea prin care a trecut l-a imblinzit. Dar, de fapt, ce om de nimic !

Au mai fost pe la mine : Taine, G. de Paris (care a făcut îndreptări stilistice în traducerea mea) o fată foarte interesantă, doctorița Skvorțova, Paevski... a scris o nuvelă bună... Pavlovski are mereu necazuri cu nevastă și copii. Mi-a trimis o scrisoare... Stecikina e la **Torre del Greco**, nu scrie, dar cel puțin nu mai trage să moară... A mai fost pe la mine și vestitul călător Mikluho Maklai. Nu știu de ce dar am impresia că nu e nimic de kapul acestui domn și că n-are să rămînă nici un fel de lucrare de pe urma lui. A venit cu el și Meșcerski... Natalia Herzen... Asta-i tot parcă.

Am să mai notez cîteva cuvinte înainte de operație. Iar după aceea...

Duminică 14/2 ian. 1883, orele 10 1/2 dimineața.

Aștept doctorii, care mă vor opera (au venit chiar acum). Deocamdată nu mi-e frică. Ce va fi mai departe — nu știu. La începutul paginii următoare voi nota rezultatul.

50 rue de Danai
Sîmbătă 27/15 ian. 1883

Duminică trecută la 2/14 ian. mi-a fost extirpat neuromul... M-a durut foarte tare, dar urmînd sfatul lui Kant, am căutat să-mi dau mereu seama de senzațiile mele și — spre propria-mi uimire — n-am scos nici un geamăt și nici nu m-am mișcat. Operația a durat cam 12 minute. Neurom-ul era mare, cît o alună. După aceea am stat în pat 14 zile. N-am avut febră și nici un fel de alte complicații. Rana, lungă de vreo 15 cm, s-a închis repede. În schimb vechea mea boală — durerea de piept, m-a chinuit cumplit. Am stat întins pe spate și asta mi-a adus suferințe deosebite. A trebuit să recurg la morfina. Boala asta deosebită să-i bată joc de mine, dar nu pot în nici un fel scăpa de ea...

Cu o zi înainte de operație am fost la pomul de Crăciun la clubul nostru, am citit cîteva **Poeme în proză**, am lăsat-o să urlă... atmosfera a fost veselă... dar eu, am stat puțin.

Nuvela mea a apărut și la Petersburg și la Moscova și pare-se a plăcut într-un loc și în altul ! Ce să fie oare, pînă a Pluvorin a lădat-o în **Novae Vremia**.

Zilele acestea bietul Georges a avut neplăceri : l-a descoperit că principalul său om de afaceri, Dufort — acest puritan cinstit ! — l-a furat timp de 10 ani în chipul cel mai nerușinat, — l-a șterpelit pînă acum 3 000 de franci ! Georges nu știe ce să facă : nu ar vrea să-l bage la închisoare ca să nu iasă scandal, căci atunci toți ar zice că : prost își conduce Georges tipografia dacă n-a observat un furt ca acesta, dar nici nu-i convine să piardă suma ! Dar cine ar fi pîit crede una ca asta despre Dufort, acest om calm, pedant și prieten devotat (!) al casei... Pe cine te mai poți bizui după una ca asta ? De voie de nevoie ajuși să zici ca mama Polinei „piensa mal — y acertaras” * (în spaniolă în text).

Potîrnicea mea a fost publicată într-un volum splendid **Povestiri pentru copii editate de L. N. Tolstoi** (vecinătatea e primejdioasă pentru ea !) cu ilustrații foarte bune de Vasnețov și Surikov. Prea multă cinste pentru un fleac ca acesta !

Bunul Gaston de Paris m-a vizitat de două ori. Henry Martin o singură dată.

N.B. A venit pe la mine Plavako, patriot și revoluționar bulgar. Ce om interesant !

Multă zărvă a stîrnit pe aici manifestul ridicol al prințului Jérôme Napoleon. L-au băgat la răcoare și pare-se e vorba să-i alunge pe toți prinții.

Bursa în scădere, etc. Se simte că nu mai e Gambetta.

A fost pe la mine o oarecare Lazareva, o fetiță pură ca o porumbiță. Și ea vrea să se consacre medicinel. Iată ce înseamnă să ai voință, o voință mai puternică decît cea individuală, personală ! E un fenomen tipic pentru vremea noastră.

Poemele în proză se traduc în limbile italiană, cehă, germană etc.

La Petersburg a murit M. I. Iazikov. Cu el dispar atîtea amintiri din tinerețe !

Luni 29/17 ian. 1883

Rana s-a închis complet, dar vechea mea nevralgie a luat niște proporții îngrozitoare ! Niciodată nu m-am simțit atît de rău ! Sînt disperat, vreau să încerc homeopatia !

Scandalul cu Dufort s-a aranjat. L-a implorat pe Georges în genunchi, a dat tot felul de chitanțe pe care acesta i le-a cerut. Georges l-a gonit. Acum se pune problema : cu cine să-l înlocuiască ?

În românește de Tatiana NICOLESCU

*) „Dacă te gîndești rău la bine, nu greșești”.

concentrație

O cît de mică experiență literară te învață să te ferești de impresiile proaspete ca material pentru scris.

Prospețimea scrisului vine din nostalgia lucrurilor și stărilor trecute sau din rămînerea lor obsesivă în spirit atunci cînd obiectiv au încetat să mai existe. De aceea, te apropii cu rezervă de foaia albă, chiar dacă știi că nu urmează să faci propriu-zis literatură și chiar dacă aceste prime impresii sînt departe de a fi medii obișnuite, călduțe. Îmi pot împăca rezerva doar declarînd că de fapt n-am avut ce înțelege din New York în cinci zile, că sînt aproape doar niște invenții ale mele, și apoi pot să continui.

Imensitatea orașului nu te sperie cînd te strecoari pe lîngă buildinguri, nici cînd îl străbați ore în șir cu mașina sau autobuzul. Fraționarea îl face suportabil, îți confirmă ce știai de pe băncile școlii primare, că e un oraș foarte mare, cu o populație cît a unei țări, că e clădit în înălțime. Orice turist în New York însă va fi tentat să se urce pe platforma dela etajul 86 a lui Empire State Building, cea mai înaltă clădire din lume (102 etaje), și atunci, privirea sintetică asupra orașului, mai ales noaptea, îți va răsturna noțiunile cunoscute și suportabile ale manualului de școală. Brusca, mai mult pierzi din vedere, uiți fără să vrei că vezi un oraș, construit de oamenii de pe stradă, le cei din metrou, de părinții sau bunicii lor, într-un ritm, adevărat, rapid, însă care se întinde pe două secole. Zecile de mii de clădiri inundate în lumină atît cît să-și deseneze

siluetele negre, mușcate de ferestre, imensa cantitate de construcție, concentrarea de oameni, mugetul furios al circulației de jos care s-a topit și ea sintetic într-un singur sunet, ignorat, mă rog, ceva sonor dar fără nume precis, senzația, noțională aproape, de mare, plasează metropola dincolo de zona umanului. New York este străin, fenomen al naturii, nu-i poți stabili relația cu eforturile furnicare ale oamenilor. Cantitatea se transformă în calitate și noua ființă născută astfel te îngrozește nu puțin. Produsul oamenilor se plasează în afara putinței lor de înțelegere și acțiune, devine acum și aici, definit aproape anistoric. Poate să fie și o obsesie personală, o umbră a unor preocupări ce mă urmăresc oriunde m-aș duce, însă am avut net senzația fenomenului de alienare, văzut într-o lumină nouă, dincolo de cunoscutele determinări economice. Era, cum ar spune Nichita Stănescu, „O privire a omului din afara lui”, sau dacă nu a omului, atunci a oamenilor. Ceea ce visează poetul poate fi înspăimîntător prin autonomie, prin existență separată dublată de sentimentul obscur că totuși s-a născut prin, pentru și de către om.

Dubla natură îl face mai străniu și mai străin decît munții, decît oceanul, pentru că ne face străini nouă înșine.

Senzația copleșitoare rămîne conturată ca fapt emotiv și transcede afirmația rațională și exactă, liniștitoare prin natura ei, că desigur New York-ul e cel mai mare oraș din lume, are fără suburbii cam 8 milioane de locuitori, iar cu

ele vreo 14. Nu ajută să-ți repeți datele, și după un timp părăsești platforma acestui palat al trufiei, născut să fie mare, monument al unui zeu ne-transcendent (basm economic), și te pierzi prin Fifth Avenue, aproape pustiu noaptea, cel puțin pe trotuare. Balena e confortabil de privit doar dinăuntru pintecului său. Plimbîndu-te pe străzi, cîscînd ochii la vitrine, manechine, pietoni rari (timp îndelungat mergam doar alături de un domn elegant care împingea o doamnă încă tînără într-un cărucior pentru infirmi), te împaci cu tine și cu orașul, și poți să-ți sistematizezi impresiile într-un raționament. Efortul omenesc care a construit orașul nu s-a alcătuit într-o sumă, ci într-o structură nouă, și-a inventat niște legi noi ca să poată să dăinuie, își domini constructorii sau pe urmașii lor, se supune în felul său propriu legilor de conservare a energiei materiei, tentației de a fi; mai mult ca oricînd, am avut certitudinea că omul e un demiurg, făcător de existențe, la fel de legate și de separate de tot, ca și el însuși. Atunci a intervenit puțină mîndrie luciferică, temperată doar de amintirea spaimei de pe platformă. Alienarea, dedublarea și caracterul demiurgic sînt noțiuni corelate, contradictorii, și, uneori, fenomene asigurînd o continuă dialectică.

Mi-a venit în minte titlul unei cărți „The Lonely Crowd” (Mulțimea singuratică), despre care vom vorbi.

AI. IVASIUC

cartea

străină

„Slavă și glorie”

de Jaroslaw Iwaszkiewicz

Dintre scriitorii polonezi din generația viistnică, J. Iwaszkiewicz (n. 1894), actualul preedinte al Uniunii scriitorilor polonezi, se bucură, incontestabil, de cel mai mare prestigiu în lumea literară. Particularitățile fizionomiei sale artistice se conturează în intervalul dintre cele două războaie. Privită în ansamblul ei, tematica poeziilor, romanelor, romanțelor și creațiilor dramatice scrise în această perioadă este dominată de câteva elemente fundamentale: singurătatea, iubirea, arta, moartea, curgerea timpului — care reîn obsesiv, surprinse din unghiuri diverse de autorul care încearcă să pătrundă sensurile adînci ale vieții. Aceste preocupări, intențional filozofice, se vor păstra și în operele apărute după ultimul cataclism mondial, e astăzi dată însă îmbogățite de experiențele triste încercate de opoarele antrenate în iureșul războiului. În volumele de poezii: „Sosița toamnei” (1954), „Cărări înunecate” (1957) etc. sau de nuvele: „Iubire nouă și alte povești” (1946), „Speteaza și alte povești” (1960) ș.a., în care autorul își îndreaptă atenția repetată pînă în straturile obscure ale subconștientului, meditația demonstrează luciditate și — în ele din urmă — optimism.

Opera cu cea mai amplă structură compozițională este trilogia „Slavă și glorie”. Conceput monumental ca o frescă-fluviu, romanul prezintă o imagine condensată a istoriei, începînd din

1914 pînă în prezent; destinele personajelor, care provin mai ales din aristocrația funciară, dar și din celelalte straturi sociale, încheagă o vastă panoramă a societății în acest răstimp. Primele două volume ale trilogiei cuprind intervalul 1914—1939, ultimul volum aducînd fabulația pînă în momentul eliberării. În această sinteză istorică, Iwaszkiewicz s-a străduit să încifreze în soarta personajului principal, un intelectual, semnele scurgerii ireversibile a timpului, încercînd în același timp să descopere, să intuiască sensul istoriei și, în acest cadru evolutiv, rosturile existenței umane. Așadar, și aici aceleași repetați și înfrigurate căutări ale cunoașterii, căutări presărate cu poticniri dureroase, dar și cu smulgeri temerare și impresionante.

Episodica romanului se desfășoară pe mai multe registre geografice și temporale. Stepa nesfîrșită și conacele idilice ale aristocrației din Ucraina de alădată, Odesa învîlvorată de revoluție, Varșovia din timpul Sanației, și Spania pustiită de vîlvătaia războiului civil, localurile de petrecere din Roma, Paris și Coasta de Azur, Brazilia și... înșiruirea ar putea continua — iată în mare filmul imens pe care scriitorul îl perindă cu dezvoltură prin fața cititorului, subjugîndu-i atenția. Acțiunea se consumă în curgeri domoale cu insistențe analitice de psihologii și cadru, în ritmul vremii

lor de pace, prăbușindu-se însă cu rostogoliri bolovănoase, brutale, în avalanșa războaielor, tăvălug ce nimicește la întîmplare oameni și lucruri. Pe acest fundal vast, individualitatea eroilor se manifestă complex și contradictoriu ca însăși viața, rațională abia în retrospectiva desfășurării ei. Devenirea lor, a personajelor, este însoțită în permanență de tragismul morții și de dramatismul despărțirilor, de amărăciunea singurătății și de spulberarea nădejților, dar impulsurile optimiste ale vieții sînt mai puternice, țînesc impetuoz din profunzimii necercetate. Este deosebit de ilustrativă, de pildă, scena aratului sub ploaia de bombe. Tabloul împlineste și expresivitatea unui simbol pe linia unor vechi tradiții ale literaturii poloneze, care exalta statornicia țărănimii, legătura ei cu pămîntul, dragostea ei de țară.

Calitățile epice ale romanului, structura încheagată, dramatismul episoadelor, unitatea și, în același timp, complexitatea construcției personajelor, ca să nu mai vorbim de importanța problemelor și de vastitatea tabloului social — sînt cîteva din însușirile care fac din trilogia „Slavă și glorie” una din cele mai bune creații ale lui Iwaszkiewicz. Apariția ei a constituit un adevărat eveniment literar.

Stan VELEA

atlas liric

POEZII ÎNCHINATE ROMÂNIEI

Bahjat Fanca (Siria)

Urare de prieten

Măsură-n tot și sie-și, lumină între steme,
Potrivnică pornirii barbare, anateme,
Și infruntînd trecutul și marii lui seniori.
O, iată România, cum 'naltă-n viitor
Un far peste tenebrele lumii care pare
S-o-năbușe vulturii războiului în gheare.
Căci drept prin evi, prin secolii și ani străbătător
Călit în suferințe magnificu-i popor
Din lacrimi și martirii, din chin și-ncrîncenare,
Își urcă azi triumful zidirii largi în soare
A unui edificiu trecînd peste vecii
De fericiri curate, de simple bucurii...
Ce cale minunată visată de milenii
Desferecă enigma vrăjitelor domenii.
Din care înflorește în fericit mănunchi
Al Artei, al Științei și-al Vieții pur triunghi.
Ce magică putere și ce avînt de forțe
Înaltă-n cerul țării ale culturii torțe.
Din ce adînc de taină, din ce latențe stranii
Duc ochii traiectorii spre-albastrele Uranii.
Ce vis, ce-nsîngerare brăncușiana poartă
O-atîrnă în pridvoare de-a cosmosului toartă?
Un nume! Ceausescu pe buze-aici tresare...
Și frații lui: o vie a țării-ntruchipare,
Și iată ce e suflet pe acest frumos pămînt,
Și ce e datorie și ce e jurămint,
De-a duce nava țării în portul liniștit,
Mi-arată aici răspunsul fierbinte presimțit:
Acestor brațe aspre și-acestor minți subtile
Acestui zbor de ample și vii aripi agile
Ce pașnic își înaltă săgeata-n viitor, —
Le este cheazășie conducătorul lor.

Aș fi voit a-i spune acestei stirpe-alese
Că-n cronicile sale privirea-mi înțelese
Ce file glorioase peste durată trec
O pildă-a vitejiei pămîntului întreg
Și o statornicie și-ndemnul pururi cald
Al unui steag cu semnul columbelor în fald.

Un simțămînt — o roză de visuri și de sînge
Din suflet, Românie, pînă la tine-ajunge,
Arabii, buni prieteni, te-admiră în avînt
Tu dăruie-le prețul frățescului cuvînt.

Și mină-n mină, oameni și inimi solidare
Purcede-vor durată gîndirii temerare
Scut pașnic, leagăn tînăr, norod lîngă norod
Zvîrlind în timp, mirific, al înfrățirii pod.

Pe lira mea arabă cu coarde vechi de-aramă,
În aerul albastru, vibrînd adînc, rechemă,
Pe strune noi, urarea un alt mai amplu cînt
Cu-un vis ce-n fruntea țării e-al obștilor avînt.

București, 16 X 1968.

În românește de
Tașcu GHEORGHIU

Bahjat Fanca: poet și publicist. Traducătorul lui Caragiale în limba arabă. Autorul unei cărți despre România, recent apărută în Siria.

Samuel Feijoo (Cuba)

In pădurea singuratică

Țăranul înfășurat
în straietele sale de lînă de oaie
care ne-a răspuns în pădure:
„adun vreascuri
căzute”, are tot atîtea
mii de ani ca și
trunchiurile ce-i dau
lemn de foc.

Asemeni lor

se repetă secol de secol.
Se repetă chipul ca și trunchiul,
vocea ca și culoarea,
ochiul ca și frunza.
Așa este de cînd lumea, și așa l-o fi văzut
Ștefan cel Mare în 1490,
sau stîncă muntelui albastru,
grav.

Dar ochiul meu nu aparține
lumii unei generații;
ochiul meu care-l privește este norul,
și vocea mea care-l cîntă este vîntul,
fără chip, fără culoare, fără patrie.

Pădurea Ilîșești, 21 X, 1968.

În românește de
F. BONIFACIU și A. IONESCU

Samuel Feijoo: poet, romancier, folclorist și eseist. Dintre volumele publicate, menționăm: Lecturi critice, Sonetul în Cuba, Tumbaza, Juan Quinquin.

Dialog la Palermo cu

LEONARDO SCIASCIA

- Sicilia : o „colonie a Nordului” ?
- Realitatea, morala și fantezia
- Mitul Americii
- Mafia
- „Cine n-a avut un premiu în Italia ?”
- Traumatismele literaturii

La Palermo primăvara trandafirilor urcă scara, spunea Duiliu Zamfirescu. Dar vara ? Vara, brizele celor trei mări care îmbrățișează insula Sicilia pătrund de parte în capitala despuțată de petalele rozelor pentru a stîrni pretutindeni parfum adînc de iasomie și pentru a legăna altitudinea verde a chiparoșilor, a palmierilor, care aici se integrează unei istorii, unei geografii, unor monumente de străvechi existențe și civilizații. Din valea Scoicii de Aur (Conca d'Oro), se vede, unindu-se cu mările, un orizont de înalte zăpezi muntoase sclipind în soarele etern al tuturor anotimpurilor siciliene.

De-a lungul unui itinerar palermitan, ospitalierul scriitor Leonardo Sciascia mi-a evocat strălucirea istorică a capitalei în care straturile civilizației grecești, romane, arabo-normande și spaniole au concurat la crearea unei amprente indelebile și inconfundabile în raport cu partea continentală a Italiei. Variate aspecte ale acestui specific au pătruns într-o orbită amplă a istoriei literare prin marea triadă care a deschis narativă siciliană : Capuana, Verga, De Roberto, prin Emanuele Navaro Della Miranda din Agrigento, a cărui literatură propunea teme reluate mai tirziu de Pirandello (alt mare sicilian), prin mulți alții, prin Elio Vittorini, prin Giuseppe Tomasi, Prinț de Lampedusa cu faimosul Ghepard tradus în peste 42 de limbi ale lumii.

— În literatura italiană — fundamental alcătuită din literatură regională, — proza definitională, și îndeosebi cea siciliană, comportă o definiție și o componență care o diversifică mai profund, o separă mai net de cultura literară a regiunilor continentale italiene și îndeosebi a celor din Nord ? Condiția scriitorului sicilian este alta decît a celorlalți scriitori italieni ?

L.S. : Condiția scriitorilor sicilienii este foarte diferită ; dacă unul dintre ei atinge alte teme, dacă iese din Sicilia, — moare. Acesta este cazul romanelor milaneze ale lui Verga, al celei de a doua perioade a lui Elio Vittorini, perioada industrială etc. Pentru că este o regiune de o asemenea complexitate umană încît în comparație cu ea, orice altă realitate apare ștersă, palidă. Deși literatura italiană este regionalistă, nu la fel stau lucrurile pentru scriitorul piemontez sau venetian și pentru scriitorul sicilian. Sicilia e ceva mai puțin, și ceva mai mult decît o națiune și decît o regiune.

— Națiune în ce sens ? Vă gândiți la evoluția istorică diferită ? Dialectul este totuși al limbii italiene.

L.S. : Națiune în sensul că reprezintă un corpus de tradiții juridice și populare cu totul diferit de cel italian, întrucît istoria siciliană nu coincide cu cea italiană decît în ultimii o sută de ani, întrucît Sicilia a fost mereu un regat aparte și și-a păstrat independența și, înșirînd, întrucît are caracteristici culturale proprii — chiar dacă nu le includ și pe cele lingvistice — care se identifică în cele ale istoriei, sub toate aspectele și în toate formele : juridică, istorică, poetică, literară, chiar atunci cînd acestea se exprimă în limba italiană.

— Faceți un distinguo net între meridionalism și sicilianism ?

L.S. : Da, socotesc că trebuie făcut. Și Gramsci remarcă un „socialism sicilian” cu componente specifice proprii, deosebite de cele ale socialismului care se răspîndeau în alte părți ale Italiei.

— Problema contrastelor în termeni atît de tăioși încît sudul fusese numit de Gramsci „o colonie a nordului”, creînd sugestia unor raporturi ca între albi și negri, este întru totul diferită de cea din Nord ?

L.S. : Da. Eu socotesc că Nordul are față de Sud o comportare rasistă, fără să știe. Un torinez care pune la fereastră anunț : „De închiriat, cu condiția să nu fie meridional”, se prea poate să considere că e de partea negrilor din America, nu se va considera rasist. Și de fapt este !

— În Nord se ventilează ideea că sicilianul este lenes : că dacă azi a găsit de lucru și are două mii de lire, nu mai muncește pînă-i termină, pe băut și pe mîncat ; mi s-a părut revoltător mai ales cînd, în afara piemontezului de rînd, i-am auzit spunînd același lucru pe unii intelectuali. Iar ultimul și cel mai mare care a acreditat-o a fost Lampedusa, introducînd „lenea” și „imobilismul” sicilian ca o amprentă a peisajului însuși.

L.S. : Evident că nimic din toate acestea nu-i adevărat ! Cîtuși de puțin adevărat ! Același lucru s-a spus întotdeauna despre arabi. Toate popoarele sărace sînt lenese în concepția popoarelor bogate. Există multe cauze pentru care un popor este sărac, dar nu lipsa voinței de a munci. Ba chiar, sicilienii lucrează prea mult față de salariile lor și față de ceea ce au de la viață. Mîna de lucru siciliană — care s-a risipit în Belgia, în America, în Franța — trudește din greu ca să trimită acasă o sumă neînsemnată ; și lucrează și la Torino și la Milano ! Dacă n-ar fi muncit, i-ar fi alunecat de mult ! E clar, nu ?

— Evident ; sînt aspecte cutremurătoare ; și cred că urgența cu care se impune soluționarea problemelor în Sud, în general, a impus, printre altele, în literatura siciliană și meridională prezența eseului înserat în țesutul narativ. E aceasta o explicație ?

L.S. : Cred că da. Instanța eseistică ne este comună ; într-adevăr, trebuind să abordeze o realitate care are rădăcini istorice, articulații sociologice, scriitorul examinează această realitate și într-un sens eseistic, exprimînd-o în forme narative impure. Nuvelistica mea, de pildă, este foarte pură, și include constant eseul, ori este chiar eseul pur și simplu.

— Dacă trăsătura de bază a literaturii siciliene este REALISMUL, așa cum ați arătat în unele eseuri ale Dv., punîndu-vă de acord cu o definiție a lui Gentile, — cum vedeți Dv. raportul dintre arta de fantezie și

arta morală, angajînd răspunderea scriitorului în toate fibrele țesăturii narrative ?

L.S. : Acum douăzeci de ani era la modă angajarea. Astăzi e la modă neangajarea. Eu îmi fac meseria mea de scriitor ; spun meserie, pentru că e literalmente o meserie. Lucrurile făcute cu seriozitate sînt meserie. Și o exercit la fel ca atunci cînd am început să scriu. Trăiesc în mijlocul unei realități care are probleme incomedurabile : eu dau de vedere uman, din punct de vedere politic ; eu pun o reprezentare acestei realități, căutînd o linie pe care nodurile ei să fie desfăcute, tăiate, prin care să ajut la rezolvarea acestor probleme. Și tocmai de aceea concep literatura într-un mod moralist, termen cu desăvîrșire repudiat în sferele literare, azi.

— Ideile lui Marcuse, care au avut o anumită pondere în orientarea mișcărilor studențești — desfășurate în vara acestui an, în Italia — pornind de la revolta împotriva autoritarismului academic pînă la contestația globală — au, după părerea Dv. un viitor ?

L.S. : Acești studenți, la un moment dat, vor termina de studiat, nu vor mai fi studenți : vor deveni clasă conducătoare ; ceea ce, de fapt, ei și știu deja. Dezafectul puterii minuite de studenți este, într-un fel, graba fiilor care rivnesc puterea părinților.

— Mitul Americii, prezent în volumul Dv., Unchiul din Mitula, se va transforma o dată cu evoluția Siciliei sau e oricum pe cale de a se stinge ?

L.S. : Mitul Americii a apus în mod iremediabil în Europa, inclusiv în Sicilia, în ciuda unchilor și nepoților... Vietnamul a fost punctul de declin al acestui mit ; iar la nivel popular, drama familiei Kennedy. Ceea ce s-a făcut în America pentru a nega complotul, de pildă — raportul Warren, etc., vreau să spun că o țară care a încercat ițele în așa fel încît să nu se știe cine și pentru ce a asasinat, nu mai apare ca o țară democratică, nu mai încarnază mitul libertății, ci o țară care dinaintea venirii lui Christos, cum ar spune Chesterton.

— Din 1961, data publicării romanului Dv., Cînd se arată cucuveaua, în care reprezentarea artistică și umană a felului în care se desfășoară fenomenul MA-FIA în rețeaua lui încurcată, de jos pînă sus, la prim ministru, a iscat controverse și adeziuni și a generat filmul cu același titlu, în regia unui mare artist (și cu concursul Claudiei Cardinale) — vă întreb, așadar, de atunci, — din 1961 și pînă în 1968 — ținînd seama de măsurile luate pe plan parlamentar, s-a urînt ceva în mod efectiv, în problema Mafiei ? Se poate spune că acest roman al Dv. a avut vreo influență asupra mersului politic al lucrurilor și că a determinat schimbări ?

L.S. : Nu, nu cred. Din păcate nu cred că în Italia, literatura, cultura în general, au vreo influență. Poate că a influențat asupra conștiinței publice în general, asta da, dar asupra clasei guvernante, nu. S-au produs însă fapte care au determinat constituirea comisiei anti-mafia, la care v-ați referit ; erau fapte care deveniseră excesive : a avut loc atentatul lui Ciapulle, aici la Palermo, cînd au murit șapte carabinieri în explozia unei „giulietta”, un automobil încărcat cu dinamită sau nitroglicerină ; faptul a șocat puternic opinia publică și a provocat accelerarea aceluși proces de „descotorosire”. Pe care clasa conducătoare avea interes să-l realizeze. La un moment dat, fenomenul Mafia de tip vechi, al Mafiei rurale, nu-i mai era de folos și atunci, politicienii legați de Mafia au încheiat socotelile cu ea ; s-au descotorosit de franjurile crimelor Mafiei, de

ciucurii ei de pe margini, rămînînd în forul lor interior tot „mafioși”.

— Dar, practic vorbind, mai există azi Mafia aici ?

L.S. : În Sicilia, Mafia este la ora actuală identificabilă cu „guvernul de dedesubt” (il sottogoverno), cu acea rețea guvernativă aproape clandestină care distribuie slujbe sau pur și simplu sinecure, favoruri, și își asigură o acoperire reciprocă, — rețea al cărei mecanism se declanșează în momentele electorale, slujind diferite partide. În acest sens, identificată cu „guvernul de dedesubt”, acest tip de Mafia s-a întins în toată Italia.

— Sînteți deținătorul mai multor premii literare și tocmai de aceea aș vrea să mă lămuriți asupra adevăratelor resorturi ale sistemului premial (premiile sînt o afacere editorială, sînt o sinecură fără nici o legătură cu valoarea operei ? cum și-a îngăduit de curînd Calvino luxul de a refuza premiul Viareggio ?). Așadar, știu că dețineți premiul Crotona pentru Cînd se arată cucuveaua, premiul Savarese pentru Codicele egiptean, premiul Prato pentru Unchiul din Sicilia, premiul Grudescio pentru Fiecărui ce i se cuvine... (sînt brusc întrerupt de Sciascia).

L.S. : Dar cine n-a avut un premiu în Italia ? Dacă ai publicat o carte care a avut cît de cît succes, poți fi sigur că în decurs de un an te cîștești cu un premiu.

— Dar influențează el opinia publicului, dorința de lectură și, deci, cumpărarea cărții ? Este premiul o afacere editorială, un mijloc de reclamă, cui folosește ?

L.S. : Editorii poartă un mare interes deosebit, dar nu pricep de ce. Pentru că este lucrul dovedit că ele nu influențează vînzarea. Poate, cel mult, premiul Strega. Cu aceasta excepție (nici ea foarte sigură) premiile nu folosesc pentru că numărul cititorilor nu sporește. Eu m-am prezentat să le ridic de cîte ori mi s-au atribuit, nu zic ba. Premiul servește numai aceluia căruia i se dă : în acest sens, ca să răspund împiedecă intrării Dv., este o operă de binefacere, o lîmpedă de asistență în folosul scriitorilor. Dacă ne-am pune în față cărțile incununate în ultimii ani, am vedea că din ele prea puține au rămas valabile.

— Explicați prin vreun subtext de ordin editorial victoria necondiționată a Ghepardului lui Lampedusa, — roman strălucit dar al cărui succes marchează un prea mare și nedrept decalaj în comparație cu, de exemplu, Vicerăgii lui De Roberto, în literatura Dv. siciliană, și italiană chiar ?

L.S. : Eu consider că cel mai mare scriitor din a doua jumătate a secolului XIX, așadar din literatura italiană modernă, este De Roberto. Un roman ca Vicerăgii, prin amplexarea reprezentării și vitalității ei, este efectiv cea mai importantă carte care s-a scris în Italia după Logodnicii lui Manzoni. Dar, din păcate, italienii nu știu acest lucru. Succesul Ghepardului s-a datorat ignoranței criticilor noștri. Nu că n-ar fi o carte frumoasă. Este o carte frumoasă ! Mai ales prin acel personaj, în parte autobiografic, în parte hagiografic, care este principele Salina ; dar trebuie pusă în relație cu alte opere anterioare. Avem în acest roman o proză „rondistă”, o scriitură „caligrafică”, o pagină „foarte scrisă”. Fapt este că asupra Vicerăgilor apăsă afecțiunea lui Croce, care lichidase într-o pagină și jumătate acest roman. Dar Croce lichidase în același fel și opera lui Pirandello. Croce n-a priceput cine știe ce din literatura italiană modernă și contemporană și și-a permis să se lanseze în aprecieri pripite. Această eroare a fost reluată acum de Contini în Antologia sa ; el pretinde că-l include pe Pirandello dintr-o datorie culturală ; o asemenea afirmație ar putea face să ridă o lume și un pămînt !

— Dintre contemporanii Dv., pe cine preferați ?

L.S. : Îmi place mult de tot Italo Calvino. Îi admir pe Pasolini cu toate că n-aș fi în stare să aleg o carte a lui. În el, iubesc mai mult un protagonist decît un scriitor de cărți : îmi plac poeziile din Cenușa lui Gramsci și ultima poezie despre mișcarea studențească, deși nu-i împărtășesc întru totul concepția.

— Mișcările de neoavangardă le urmăriți ?

L.S. : În speranță că sînt de avangardă. Dar cum sînt de ariergardă, la ora actuală le mai urmăresc doar din vreme în vreme.

— Contestarea globală, adusă pînă la contestarea propriilor opere (scrise cu elemente de limbaj muzeistic — relicve ale unor limbi : franceza veche, latina medievală — menite să demonstreze mumificarea și muzeificarea artei, a contextului ei istoric-cultural) vi se pare că n-a realizat absolut nimic, că n-a tulburat apele stătute ale literaturii, într-un anumit moment ?

L.S. : După mine, astfel de scrieri au produs doar multă confuzie : într-un moment în care poporul italian începea să se apropie de carte, li s-a năzărit lor să vină cu niște cărți care nu se înțeleg și cărora, dealtmîneri, lumea nu le mai acordă încredere. Începînd cu „Ghepardul”, itala'nul simplu a început să citească cărți ; acesta a fost meritul Ghepardului ; și, imediat, cititorul s-a pomenit în fața unor cărți ilizibile. Și s-a creat o dezordine, o neorînduială, din pricina căreia industria editorială este din nou în criză. Nemaivorbind că, în domeniul creației, nimeni nu mai înțelege nimic.

— Nici criticii și literații ?

L.S. : Nici ei. Sînt traumatizați.

— De fapt, este, poate, ceea ce au urmărit avangardele, refuzînd printr-o literatură de neînțeles, o societate de neînțeles : o literatură căreia i-au creat acest limbaj nou, al „incomunicării”.

L.S. : Cu traumatizat a ni fi scriitorii care se puteau citi ; și care, pentru a nu fi „depășiiți”, pentru a fi „la page”, încearcă să se facă neînțeleși la lectură. Asta a fost o nenorocire. După mine, trebuie ca fiecare artist să-și urmeze drumul lui, fără să tragă cu ochiul la vecin : să fie atent la ceea ce are de spus ; oltmînter la ce folosesc „noutatea limbajului”, „ruptura de limbaj” ? Cînd cu noul limbaj n-ai nimic de spus, atunci totul e... nimic.

Despina MLADOVEANU

Destrămarea imperiului austro-ungar - condiție a Unirii

Istoria Transilvaniei a cunoscut o lungă perioadă, de aproape un sfert de mileniu, petrecută sub pajura monarhiei imperiale habsburgice, perioadă deosebit de frământată, marcată de o continuă și accentuată luptă de rezistență a maselor largi ale întregii populații din Transilvania.

Lupta românilor din Transilvania, pentru eliberare și unire, dusă de-a lungul veacurilor, s-a împletit cu lupta oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, împotriva asupritorilor străini și a exploatarelor.

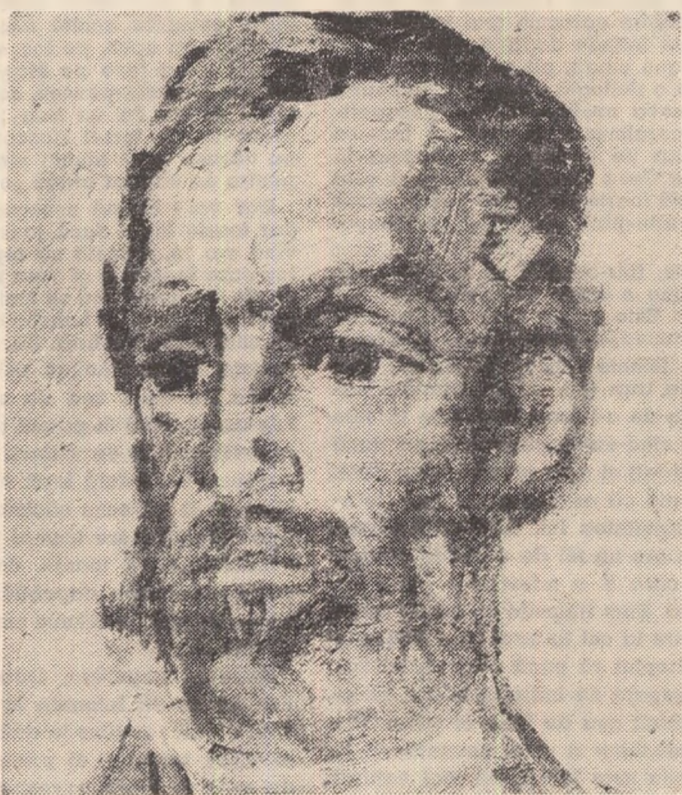
Lanțul acestor împotriviri antihabsburgice din secolul al XVIII-lea culminează cu marea răscoală condusă de Horia, Cloșca și Crișan, care a zguduit întregul edificiu social și politic al principatului și la care au participat și iobagii maghiari din județele Turda și Cluj.

Lupta țărănilor din tot întinsul Transilvaniei și, mai ales, lupta minerilor iobagi din satele domeniului fiscal împărătesc din Munții Apuseni n-a încetat nici o clipă. În anii de după 1840, în fruntea lor o găsim pe luptătoarea maghiară V. a. Katalin „Caterina, doamna noastră” — cum îi spun țărăni.

Camarila din Viena, trăgând foloase din poziția conservatoare a aristocrației maghiare privitoare la vechile instituții feudale, din tendințele nobilimii mijlocii de maghiarizare forțată a populației românești, din localismul patricienilor sași față de casa habsburgică, precum și din iluziile unor pătri burghieze române față de bunele intenții ale Curții împărătești, a ușurat politica de dezbinare în principatul Transilvaniei, atât pe plan social cât și pe plan național.

Pe acest fundal s-au desfășurat evenimentele complexe ale revoluției din 1848—1849 în Ungaria și în Transilvania, care în afara obiectivelor de eliberare socială, ca înlăturarea relațiilor feudale și desființarea privilegiilor nobiliare, a avut și sarcini naționale: răsturnarea absolutismului habsburgic și eliberarea popoarelor asuprite.

Curtea imperială de la Viena a încercat să manevreze cu promisiuni de reforme, pentru ca apoi să înăbușe forțele revoluționare, reinstaurând puterea absolutistă. În cursul acestei revoluții, însă, pe pământul Transilvaniei au fost nenumărate momente când s-a ajuns la o unitate a mișcărilor revoluționare, îmbogățindu-se tradițiile colaborării frățești a popoarelor împotriva exploatareii feudale și a tiraniei habsburgice. Cele mai semnificative exemple sînt legate de numele unor revoluționari

LUCIA PISO: „PAPIU ILARIAN”

transilvăneni strîns legați de aspirațiile maselor populare, ca Avram Iancu, Eftimie Murgu, Gabor Aron etc.

N. Bălcescu a dat dovadă de o adîncă înțelegere a necesității relațiilor frățești dintre români și unguri. Adresîndu-se guvernului revoluționar ungar, care a refuzat să acorde drepturi naționale celorlalte popoare, Bălcescu a arătat că ideea democrației nu se poate împăca cu cea a supremației naționale, că nu ajunge garantarea libertății individuale, este necesar să se acorde și libertatea colectivă națională. Totodată el a combătut și iluziile unor fruntași români în promisiunile deșarte ale Curții din Viena.

Pronunțîndu-se pentru unirea tuturor românilor de pe cele două versante ale Carpaților, Bălcescu condamna, totodată, orice șovinism, orice exclusivism național. El declara: „Nu este nici drept, nici folositor, nici cu putință a curăți țara Ardealului de toate populațiile străine, care fac mai a treia parte din totalul populației ei... O naționalitate, oricît de mică va fi, trebuie respectată, căci sfînt e dreptul ce are ea de a trăi pe pământul ce ocupă...”

Înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a fost urmată de o teroare sîngeroasă împotriva revoluționarilor și de reîntronarea pentru o lungă perioadă a unei negre reacțiuni absolutiste, menite să consoli-

deze puterea habsburgilor. Concesiile făcute în timpul revoluției, de teama maselor, au fost revocate de către împăratul Frantz Iosif.

Autoritățile civile și militare austriece erau îngrijorate de frământările, agitațiile populației românești din Transilvania față de lupta pentru unire a moldovenilor și muntenilor, văzînd în ele manifestări ale spiritului antihabsburgic și socotindu-le primejdioase, subversive. Nu numai românii, ci și maghiarii manifestau simpatie față de Unirea Principatelor. Domnitorul A. I. Cuza a sprijinit pe emigranții revoluționari unguri, ceea ce i-a asigurat o popularitate și în rîndurile populației maghiare.

Trecerea, în octombrie 1860, de la regimul neoabsolutist la cel „liberal” cauzată de încercarea disperată de a salva monarhia austriacă printr-un sistem constituțional de guvernare, n-a reușit să stăvilească manifestările antihabsburgice.

Intelctuali români de vază, ca Gh. Barițiu, I. Rațiu, I. Bob, Alex. Toman, în articole publicate în „Gazeta Transilvaniei”, au demascat pericolul ce emana din pertractările dintre împărat și aristocrația maghiară în vederea încheierii compromisului austro-ungar îndreptat împotriva celorlalte popoare din imperiu.

Prin încoronarea împăratului Frantz Iosif, ca rege al Ungariei în 1867, și sancționarea legii asupra încorporării principatului Transilvaniei la Ungaria, dualismul austro-ungar a devenit un fapt împlinit. Începe o nouă perioadă de crîncenă împilare, în istoria Transilvaniei, caracterizată prin intensificarea asupririi naționale a românilor, în monarhia austro-ungară.

Acțiunea cea mai largă a populației românești din Transilvania de la sfîrșitul secolului trecut a fost cea a *Memorandului* (1892). Prezentarea unui memorandum cu doleanțele populației române din Transilvania către împăratul Frantz Iosif, era de fapt un nou prilej pentru o vastă agitație în jurul revendicărilor politice române din Transilvania. Conducătorul acțiunii, Ion Rațiu, a exprimat părerea că „trebuie să se combată sistemul și regimul, nu națiunea maghiară... Să se restringă atacul la aristocrați și privilegiați, căci aceștia sînt și au fost inamicii noștri neîmpăcați, pe

cînd poporul lor și al secuilor au iobăgit deopotrivă cu noi”.

Începînd cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, elementele înaintate ale clasei muncitoare au militat pentru lupta unită a oamenilor muncii de toate naționalitățile pentru revendicările lor general-democratice, pentru eliberarea socială și națională.

Ziarul „Adevărul”, organul secției române a Partidului social-democrat din Ungaria, a fost unul din purtătorii de cuvînt ale muncitorilor din Transilvania care a atacat, încă de la începutul apariției sale, monarhia austro-ungară și instituțiile reacționare ale statului burghezo-moșieresc. În anul 1909, „Adevărul” a scris cuvinte pline de indignare: „Încă poporul e răbdător, mai așteaptă; însă veni-va timpul, care trebuie să vină, cînd poporul își va pretinde sus și tare, atît de la Coroană, cît și de la guvernanți, drepturile sale de om, iar dacă nu pe cale pașnică, atunci el va ști cum”.

În vara anului 1914, monarhia austro-ungară, alături de imperiul german, au ales calea războiului imperialist, pentru noi cuceriri teritoriale, pentru a canaliza criza politică internă în continuă creștere, în urma mișcărilor de eliberare ale maselor muncitoare și ale popoarelor asuprite.

Oamenii muncii de toate naționalitățile și-au manifestat

turor. Și vedeți cu ochii minunea: libertatea”. Exprîmîndu-și bucuria de a vedea prăbușită coroana habsburgică, care a asuprit sute de ani popoarele imperiului, poetul exprîmă poziția înaintată a maselor populare: „*Nouă habsburgii și hohenzollernii și toate șleahțele de trîntori regali, ne-au fost dușmani, căci ne-au sclăvit popoarele și ni le-au nimicit, noi nu mai vrem turme de oi și păstori, ci vrem dreptate în cer și pe pămînt*”.

Lupta antihabsburgică din Transilvania a triumfat pînă în cele din urmă, aruncînd la lada de gunoi a istoriei imperiul habsburgic, „închisoare a popoarelor”. Acest triumf aparține tuturor celor care s-au înrolat, fără deosebire de naționalitate, în marea armată a luptătorilor pentru eliberarea socială și națională. În toamna anului 1918, regimul monarhic era doborît. Statul burghezo-moșieresc maghiar, instrument al exploatareii sociale și al asupririi naționale, era dărîmat. Aceasta a creat condiții favorabile pentru realizarea năzuințelor de veacuri ale maselor române asuprite, în vederea unirii Transilvaniei cu vechea Romînie, pe cale democratică.

Aflăte în fața acestui eveniment istoric, de o covîșitoare importanță, masele populare române din Transilvania au eununțat dorința lor ca tînărul stat românesc unit să se înalțe pe edificiul unor reforme de-

VII

Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români cari, în acest război, și-au vărsat sîngele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea Națiunii Romîne.

VIII

Adunarea națională dă expresiunea mulțumirii și admirațiunii sale față de puterile aliate cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbie împotriva unui dușman pregătît de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

(Din Propunerile Adunării Naționale de la Alba Iulia 1 dec. 1918)

de la bun început dezacordul față de politica războinică a monarhiei habsburgice. Pierderile suferite în război au ascuțit contradicțiile sociale și naționale, în cadrul imperiului austro-ungar.

În tot timpul războiului masele populare transilvănene fără deosebire de naționalitate au constituit un factor hotărîtor în lupta pentru încetarea măcelului, împotriva monarhiei habsburgice și a guvernului reacționar maghiar, pentru drepturi democratice și libertate națională. Victoria revoluției ruse din februarie 1917, care a răsturnat regimul țarist, și îndeosebi Marea Revoluție Socialistă din Octombrie cu lozincile sale despre pace și dreptul de autodeterminare a popoarelor, au fost întîmpinate cu o deosebită căldură.

În condițiile create de desfășurarea evenimentelor revoluționare din interiorul monarhiei și descompunerea armatei austro-ungare, destrămarea imperiului habsburgic nu mai putea fi evitată. Acest lucru devine deosebit de evident în toamna anului 1918, cînd și în Transilvania, ca și în întreg imperiul austro-ungar, se declanșează revoluția burghezo-democratică.

Comentînd evenimentul, poetul Emil Isac, intelectual legat de năzuințele și suferințele poporului, pentru a cărui cauză a luptat, exclamă în noiembrie 1918: „*S-a întîmplat. Ce a fost visul unora, visul celor ce credeau în o lume nouă, astăzi este visul tu-*

mocratice sociale adînci. Pozițiile democratice au fost eununțate și de elementele înaintate ale intelectualității române din Transilvania.

La 1 decembrie 1918, Adunarea Națională de la Alba Iulia a votat unirea Transilvaniei cu România, precum și „principiile fundamentale la alcătuirea noului stat român, revendicări de caracter social și politic, printre care ca primul punct deplină libertate și egalitate națională pentru naționalitățile conlocuitoare”.

Încheierea procesului de unire națională a poporului român, operă a maselor largi de dincoace și dincolo de Carpați, nu a putut marca și înlăturarea regimului burghezo-moșieresc, datorită condițiilor istorice de atunci. Unirea a favorizat însă dezvoltarea mai rapidă a forșelor de producție, lărgirea și dinamizarea mișcării muncitorești, a forțelor progresiste.

Crearea, în 1921, a Partidului Comunist din Romînia a însemnat încheierea unei unități conștiente de luptă a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru desăvîrșirea transformărilor democratice și lichidarea oricărei exploatare de clasă și asupririi naționale, pentru realizarea egalității depline de drepturi și a frăției poporului român și a naționalităților conlocuitoare, pentru făurirea Romîniei socialiste, patrie comună a tuturor cetățenilor săi de orice naționalitate.

Prof. dr. docent L. BANYAI

STEFAN LUDWIG ROTH

„Domnii din Dieta din Cluj vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie și acum pot să se falească că, în sfîrșit, copilul a văzut lumina zilei — dar a declara o limbă drept limbă a țării, iată un lucru de care nu e nici o nevoie. Căci această limbă a țării o avem de mult. Ea nu este nici germană, nici cea ungurească; ea este limba românească. Iar dacă e să vorbim o limbă de circulație generală în această țară — asta e credința noastră — nu poate fi vorba decît de limba românească”.

NICOLAE BĂLCESCU

„Astăzi vedem limpede că același despotism ne copleșește pe toți românii împreună cu maghiarii... Astăzi este înverdat pentru tot românul cu minte și cu inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împăraților și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între români și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele impilate”. (Opere, vol. I. Editura Academiei R.P.R., 1953, București, p. 335).

Secvențe

OLGA GEORGES PICOT
IN ASALT

Peter Mac Enery și-a câștigat numeroși „fan i” după ce a apărut alături de Virna Lisi, Diane Cilento (soția lui Sean Connery) și Claudia Cardinale, iar de curind în compania super-solicitei Jane Fonda. Peter și fratele său John (afirmat în cinema în rolul lui Mercutio din „Romeo și Julieta” — filmul lui Zeffirelli) vor fi partenerii Olgei Georges Picot în *Sleep is Lovely* (Somnia e dragostea). Frica unui ambasador francez, de origine poloneză, tinăra acrită a devenit vedetă internațională datorită unei furtunoase lansări în „Je t'aime, je t'aime” (Alain Resnais). „Adieu l'ami” și „Summit”. O curiozitate: Olga vorbește curent cinci limbi, ceea ce-i aduce elogii acre din partea unor reporteri invidioși.

O NOUA SOFIA LOREN

Igli Villani, verișoara Sofiei Loren, va debuta în cinematograful. Ea va juca rolul unei tulburătoare adolescente în filmul lui Franco Giraldi „La Bambolona”, alături de Ugo Tognazzi. După opinia regizorului, ea ar avea toate calitățile care au impus-o altădată pe Sofia în filmele lui de Sica: „Igli este o incendiară ragazza”.

„LA STRADA” — BALET

Fellini a consimțit să conducă personal spectacolul de balet „La strada”, alcătuit după libretul propriului său film, pentru televiziunea italiană. În rolul care a impus-o pe Giulietta Massina va evolua „steaua dansului modern”, Carla Fracci.

DILEMA „FAN”-ILOR

„John Lemmon va divorța?” Prea tulburătoare întrebare, care le provoacă nopți de insomnie admiratorilor formației Beatles, este adesea formulată și în revistele englezești. Se pare că John a supărat-o pe soția sa Cynthia, pentru că s-ar fi arătat de mai multe ori în compania unei vedete japoneze, Yoko Ono.

URMAȘA THEDEI BARA

Valérie Lagrange — pe care Claude Autant-Lara a descoperit-o într-un restaurant parizian unde spăla vasele, (avea pe atunci 17 ani), și a înscris-o pe genericul filmului său „Jument vert” — relansează la Roma, după câteva apariții în filmele lui Godard și Nadine Trintignant, moda de mult apusă a vamei sofisticate, a femeii fatale gen Theda Bara sau Gloria Swanson. Ea i-a propus, în luna mai, lui Cohn Bendit, să mobilizeze 20.000 de studenți care să defileze goi pe străzile Parisului.

Doria Dors

Tandrețe

Pentru prima oară s-a făcut un film despre acest sentiment ales și rar. Și tot pentru prima dată s-a tradus bine și titlul filmului. *Tandrețe* înseamnă totodată mai mult și mai puțin decât iubire. Poți să ai tandrețe pentru cineva de-abia cunoscut, cum tocmai este cazul în frumosul film al talentatei regizoare sovietice. Iar pe de altă parte, tandrețea este o iubire oarecum mai mare decât amorul, de vreme ce se poate întinde departe, la necunoscuți, poate chiar la întregul gen uman, pe care îl vei privi cu tandrețe, cu înduioșare, cu o delicată toleranță. Persoana care te înduioșează este cineva nevinovat, pur, neexperimentat, neformat, plătind moralmente. Adjectivul francez „tendre” de la care l-am luat pe al nostru, înseamnă în primul rând necopt, nevîrstnic. Ceea ce ne înduioșează este enorma poftă de a trăi a cuiva foarte dezarmat pentru viață și care foarte puțin a avut parte pînă atunci să se înfrupte din bucuriile ei.

O asemenea ființă întâlnește, într-o bună zi, la Moscova, la gară, un șofer de taxi. Cine e acest șofer de taxi? Un personaj cu totul extraordinar. Este un om care „crede omului”; care îți cunoaște și recunoaște omul dintr-o ochitură.

Acest șofer ia în mașină o femeie cam de 40 de ani, frumoasă la chip, inexistentă ca trup (ca, adică, atracție trupescă). E limpede că dorința de a-i face curte este la sute de kilometri de gîndul lui. Iar cînd ea îi spune unde s-o ducă (într-un cartier destul de depărtat) și adaugă că nu are decât o rublă și 20 de copeici, el știe că asta e un truc și, de la început se înduioșează de naivitatea lui. În timpul cursei, stau de vorbă. Actorul nostru are un fel de a surîde și de a întreba în timpul surîsului, care e o adevărată piesă de antologie în arta actoricească. Știm limpede că omul acela pricepe imediat orice cu privire la cel la care se uită. Și mai constatăm ceva: că el are dreptul să pună orice întrebare, fără ca interlocutorul să se supere de indiscreție sau să se fisticască pentru că i s-a ghicit așa de bine în suflet. Din contra, găsești că această imixtiune a unui necunoscut în viața intimă și secretă a altuia este lucrul cel mai natural din lume. Ba chiar și foarte plăcut. Dialectică logodnă de antiteze!! Ce poate fi mai odios decât omul care își viră nasul unde nu-i fierbe oala? Și, invers, ce poate fi mai delicios decât să găsești omul căruia să-ți poți descărca sufletul, spunîndu-i tot ce te doare! Ca să ajungi, de la revolta față de indiscreție la voluptatea confidenței, trebuie să treacă vreme multă. Procesul de negare a negării cere timp. Dar există și minuni, cînd trecerea de la una la alta se face instantaneu. La un asemenea miracol asistăm, uimiți, fermecați, privind și auzind conversația petrecută în interiorul celui automobil; miracolul unei fuziuni sufletești între doi necunoscuți, fără nimic, dar absolut nimic erotic în ea.

Iubirea aici ia forma rară a plăcerii de a face altuia plăcere. Eroul nostru, nu se știe de ce, din fire, din pricina unor întâmplări trecute, sau probabil din ambele cauze, practică această rară, nobilă plăcere de a face altuia plăcere. Cu flerul de vinător al pasionatului, eroul acestei calde, calme pasiuni a adulmecat dintr-o singură privire vinatul. Ochii, gura, gesturile acelei femei care aștepta cu bagajele pe trotuar, i-au spus, pe loc, că a dat peste el o mare, imensă ocazie de a face pe Moș-Crăciun, sau pe Dumnezeu-tatăl, sau pe Zîna-din-povești, sau oricum veți voi să-i spuneți. Și, sigur de el, ca un bun țintaș, și-a început treaba. Îi va arăta acestei femei Moscova. Îi va arăta acestei ființe care nu văzuse pînă atunci nimic, toate banalele lucruri care pentru ea sînt tot atîtea „o mie și una de nopți”.

Dar vai! Planul eșuează. Lamentabil, stupid dacă vrei, dar foarte logic dacă judecăm bine. La 7 seara trebuia să vină s-o ia. Femeia se repede la ușă, la legătura de chei (cu care încuiau) și vrea să descui. Dar ușă, ca în basme, ca de coșmaruri, nu se mai deschide, cheia nu mai descui. Noi știm de ce. Pe bancheta de lingă ușă, mai este un trusou de chei. Cel adevărat. Dar ea le încurcase. Și disperarea ei în fața acestui hokus pokus al descinderii o orbește; de aceea nu vede cea de a doua legătură de chei. Foarte interesant. Căci în primul moment spectatorul găsește ieftină această soluție de vodevil pentru a explica eșecul inocentei aventuri. De îndată însă, el simte că întâmplarea are un tîlc filozofic și un sens sfîșietor. Înduioșătoarea noastră eroină este înduioșătoare tocmai pentru că e sfîșie, neajutorată, neîndemică, toantă, capabilă să se încurce în orice obiect din odaie. Pătania cu cheile capătă deodată sensul unei fatalități de caracter...

Așadar, magnifica, inocenta escapadă nu va avea loc. Femeia se va întoarce la ea în sat cu dorul nu nestins, ci mai mult: neatin în ambele înțelegeri. Întimplător la radio se cîntă romanța în preferată, al cărui titlu seamănă așa de mult cu toată povestea. Cîntărilor se cheamă: *Tandrețe*. Îl ascultă. Știm ce se petrece atunci în sufletul ei. Barbațu-său, fetița ei de 15 ani, băiețelul de opt, dinșii înțeleg de ce mama s-a tulburat așa de tare. Și filmul se sfîrșește cu trei priviri. Soțul se uită la ea, mirat. Fetița se uită la ea, mirată. Băiețelul se uită la ea, mirat. Trei priviri foarte diferite, din pricina plastice personale a fiecăruia. Toți, trei priviri identice, căci toate înseamnă că privitorul știe că în mod precis, nu știe; înțelege clar că e vorba acolo de ceva pe care el nu-l înțelege. Și este unul din cele mai frumoase finaluri de poveste din cîte am văzut vreodată.

D. I. SUCHIANU

FILME PE CARE

LE AȘTEPTĂM

Legături

periculoase

Scandalul provocat, în 1959, cu ocazia premierei filmului lui Roger Vadim, *Legături periculoase*, mai bine zis „montat” de o cabală cu vaste ramificații, mergînd pînă în sfera fotografiilor ministeriale, a readus, în zilele noastre, amintirea unui alt vechi scandal de proporții, din lumea literelor, cel stîrnit de apariția romanului *Liaisons dangereuses* al lui Choderlos de Laclos. Se știe, în general, că acest roman epistolar, definit de Libero Solaroli ca „primul exemplu ilustru de lucidă analiză psihologică, de introspecție”, a fost considerat, la vremea lui, de Tilly „o strălucită zugrăvire a moravurilor unei anumite clase”. Baudelaire spunea, după scandalul stîrnit de apariția cărții (soldat cu disgrația și exilul autorului, cu procese intentate librărilor, pentru „atentat la bunele moravuri și la morală publică”) că „această carte, dacă i s-ar da foc, ar arde așa cum arde gheața”. Precedată de răsunătoare scandaluri, orice nouă tipărire a ei, din 1833 pînă în 1921, era de la început limitată la ediții restrînse dedicate unei minorități de amatori bibliofili. Așa s-a întîmplat și cu filmul lui Vadim, care, îndrăzneală supremă, a transpus povestea în zilele noastre, făcînd din perechea Valmont — Mertueil, nu un cuplu de amânți libertini, ci un menaj de soți vicioși, care, în acea „partidă de șah condusă și reglată de inteligentă, din care nu se poate ieși” (Bianco e Nero), ridică vîlul ce acoperă o lume, la fel de coruptă ca aceea a secolului al XVIII-lea: înalta burghezie franceză din zilele noastre. Opiniile asupra oportunității transplantării „Legăturilor” în zilele noastre, au fost variate și contradictorii. O bătaie, comparabilă celei declanșată odinioară de „Hernani”, avea să împartă critica în două tabere de partizani și detractori, la fel de feroci. Alberto Moravia scrie: „Roger Vadim e un regizor de importante resurse tehnice. El și-a situat filmul în peisajul muntos al Megeve-ului, unde se reunește iarna, întreaga „bună societate” franceză. Și

Irene Tunc

Elisabeth Taylor

Jeanne Moreau

chiar dacă a sacrificat mult din romanul lui Laclos, a ilustrat strălucitor ideea că natura umană e veșnic aceeași, oriunde, reușind momente de mare efect, în ciuda unor pasagii delicate, care au dat ocazia autorităților să-l oprească (pe atunci) de a fi prezentat peste hotare. Vadim a

știut să facă să vorbească și o-biectele”.

Critica elogiază însă în unanimitate creațiile protagoniștilor, începînd cu Jeanne Moreau, „comediană căreia îi poți pre-tinde, căreia poți îndrăzni, să-i ceri să joace orice (*Cinematographie française*) care acceptă să joace aici rolul atît de anti-patic al Juliettei Mertueil, și a înțeles s-o facă cu multă autori-tate”. Cît despre regretatul Gerard Philipe, pentru prima oară într-un rol îngrat (dar cît de scriitor), aceeași revistă relevă „partea de umor suveran din acest rol de cinic Don Juan”, care amuză prin dezîn-voltura sa. Cuvinte de laudă sînt rezervate, de asemenea, lui Jean-Louis Trintignant (un bun rol de compoziție), debutantelor Jeanne Valérie și Annette Va-dim. Și să nu uităm virulenta dialogurilor, semnate de Roger Vailland ca și — pe plan teh-nic — impecabila fotografie, da-torată lui Marcel Grignon.

Constantin POPESCU

...cu Ștefan

Ciubotărașu

— Ce credeți despre colaborarea dintre cei care scriu și cei care interpretează?

— Ce talent aveți dumneavoastră, reporterii, de a vorbi de funie în casa spânzuratului! Uneori mi se pare că, în loc de colaborare, răcim unii în grădina celorlalți, bănuind că poamele vecinului sînt mai bune.

— Sînteți foarte sceptic. Probabil că motivele sînt mai multe și mai largi...

— Nu știm nici noi prea bine. Eșecurile rămîn prea des inexplicabile și optimismul nostru se diluează. Am proiectat cîte ceva cu Paul Everac, am înce-

put o colaborare cu Titus Popovici, dar nici azi nu știm cînd se va realiza măcar o parte dintre proiectele noastre. N-ar fi nimic grav, dar vîrsta...

— Deși nu e surprinzător că amintiți de ea, sincer să fiu nu mă așteptam s-o pomeniți în dialogul nostru.

— În urmă cu ani, mă îndurera izolarea treptată pe care o suportau artiștii, unii remarcabili, ca Sirbu și alții, datorită repertoriului din care lipseau din ce în ce mai des rolurile pentru ei. Azi constat cu neliniște că mă apropiu de vîrsta pentru care dramaturgii noștri, continuînd o „tradiție”, nu prea mai scriu roluri. Pentru mine este o mare tristețe, căci sînt un actor format la școala teatrală românească și mai ales pentru ea. Cred că înțelegeți.

— Desigur. De altfel problemele contemporaneității nu pot exclude nici una dintre vîrștele care o compun.

— Aceste probleme ale actualității sînt deseori puse cu atîta stîngăcie și debilitate! Ce păcat că Mircea Ștefănescu nu mai scrie, că Tudor Mușatescu s-a retras în turnul de fildeș al cuvintelor încrucișate și al „mușatismelor”. Nouă, actorilor, ne rămîne cea mai slabă consolare.

— Care?

— Acea că scriitorii, adică dramaturgii, îmbătrînesc și obosesc mai repede decît noi.

Dorin TUDORAN

Cronica dramatică

Incandescența efemerului

Trebuie să recunoaștem că, rareori, se întîmplă ca soarele să strălucească în intensitatea cu care apare, pe firmamentul spiritual al unei lumi în amurg, **Meteorul** lui Fr. Dürrenmatt (în spectacolul Teatrului Lucia Sturdza Bulandra). Lucrul este neobișnuit pentru că, de fapt, scriitorul Wolfgang Schwitter, laureatul premiului Nobel, celebritatea mondială care își dorește, cu ardore deznădăduită, moartea, nu este de fapt un corp ceresc cu o ardere luminoasă, ci, doar, un om lucid și sceptic, care nu construiește nimic, ci numai dărîmă, care nu afirmă nimic, ci se mulțumește să nege. Și, totuși, meteorul este incandescent, în ciuda dispariției care-l așteaptă de la o clipă la alta; trecătorul lasă o diră persistentă în inima privitorilor, tocmai prin forța pe care o vedește în a demonta mecanismele cele mai complicate, reducînd-le la scheletul lor abstract, prin ingeniozitatea cu care demonstrează — în mod paradoxal — că, cel care pierde nu este el, ci lumea din jur.

Moartea lui Schwitter este într-adevăr aparentă, nu numai în sensul medical al cuvîntului, ci în mod real, întrucît eroiul dürrenmattian își duce opera demistificatoare pînă la sfîrșit, într-un chip metodic și calculat (poate chiar prea sistematic pentru a nu lăsa umbra unui tezism abia disimulat), astfel încît, el reușește să destrame pe rînd iluzia sfințeniei, fidelității și respectabilității familiei burgheze, gravitatea găunoasă a unor reprezentanți ai științei, rapacitatea sistemului editorial și meschinăria criticii. În această adevărată hecatombă a valorilor, Dürrenmatt simbolizează concepția după care nu există nimic absolut și imuabil, nimic necesar și rezistent, totul putînd fi nimicit și aruncat în prăpastia efemerului. O spune de altfel explicit în replica finală a eroiului său principal: „Nu vreau nici să mă disculp și nici să mă amuz... Păcat, îspășire, dreptate, libertate, milă, dragoste — eu renunț la toate aceste motive și pretexte înălțătoare, cu care omul își menține ordinea, cu care își justifică pînă și expedițiile de pradă. Viața este cruntă, oarbă și trecătoare. Un joc al întîmplărilor”. După cea mai lungă zi a anului — atît de lungă încît ai impresia că nu se mai sfîrșește — pentru autor nu mai urmează nimic, întrucît nici o zare nu se vede la orizont, totul a fost întunecat sau învins. Și totuși atmosfera piesei nu este cîtuși de puțin sumbră, destinul personajelor n-are nimic tragic, tocmai pentru că nu se destramă valori veritabile și nu dispar eroi autentici, a căror pierdere să fie de neînlocuit.

Punîndu-se sub semnul grotescului, exploatînd pînă la exasperare paradoxul și ferindu-se, în mod inteligent, de melodramă ca și de cinism, regizorul piesei, Valeriu Moisescu, a condus cu minuțiozitate, dar, poate, insuficient de ritmat, procesul demistificator, intentat de autor întregii lumi, neomiînd nici un detaliu, nepierzînd din vedere aproape nici una din numeroasele partituri ale acestei stufoase compoziții dramatice. Spre deosebire de părearea unuia dintre comentarii piesei, cred că meritul regizorului nu constă în faptul că a intuit că, în această piesă, comicul este doar începutul unui proces, care va eșua cu necesitate în tragic, ci, dimpotrivă, faptul că a înțeles că „o societate se desparte de trecutul ei rîzînd” (Marx) și că în viziunea lui Dürrenmatt nu găsim nimic înfricoșător, trist, ireparabil. Este adevărat că incisivitatea macabră nu lipsește, că relativismul este total și fără speranță, dar totul se petrece într-o atmosferă de voioșie senină, în care parodia amuzantă, hazul suculent și îngroșarea hiperbolică vin să potențeze un mesaj, pînă la urmă, umanist. Tema principală nu o reprezintă, după cum cred unii, moartea cu tragismul ei, ci, dimpotrivă, triumful vitalității,

forța lucidității umane de a nimici tot ceea ce îi stă în cale, chiar dacă, pînă la urmă, ea nu reușește să umple cu nimic golul pe care l-a creat.

Cum demonstrația artistică din piesă nu este lipsită de un oarecare schematism, este, credem, cazul să aducem omagiul nostru actorilor, care, în marea lor majoritate, au reușit s-o estompeze, dînd tezei autorului carne și sînge, făcînd-o să trăiască, nu prin modele abstracte, ci prin personaje vii. Magistrală a fost în acest sens interpretarea lui Toma Caragiu (Wolfgang Schwitter), care, evitînd cu pricepere manierismul, de care mărturisim că ne era teamă, a reușit să scriească prin inteligența și forța satirică a personajului său. Cu o măiestrie desăvîrșită, actorul reușește să transmită spectatorului convingerea că distrugerea valorilor, care păreau de nesdruncinat nu trebuie să ne întristeze, că moartea fizică nu este atît de înfrîntătoare, dacă este însoțită de detașarea pe care o emite luciditatea, că efemeritatea existenței individuale nu o lipsește neapărat de vitalitate și spirit critic. Interpretul scriitorului a reușit să evite falsul optimism, dar nici n-a căzut în pesimismul, aparent total, pe care îl poate sugera cîteodată textul.

Este extrem de dificil să dai o replică de aceeași calitate unui personaj care domină întreaga piesă, nelipsind o clipă din scenă, și totuși această performanță excepțională o reușește Beate Fredanov în rolul, de scurtă întindere, al doamnei Nomsen, singura care discută de la egal la egal cu ilustrul scriitor. O compoziție remarcabilă reușește Septimiu Sever în rolul Marelui Muheim, omul de lume, a cărui distincție se bazează pe o unică certitudine și care se prăbușește odată cu dispariția ei. Este de-a dreptul surprinzător cît de expresivă poate fi în aceste două cazuri exploatarea savanță a detaliului și este aproape de necrezut că un personaj poate să trăiască dintr-o singură replică, cum reușește Mihaela Juvvara în rolul Augustei. Prezența scenică a acestor personaje este atît de pregnantă, încît, în ciuda destinului prescris de autor, ele nu dispar din mintea spectatorului, ci se fixează ca imagini de neuitat. Timiditatea unită cu naivitatea ridicolă a omului bisericii apare transcrisă cu inteligență în rolul preotului Lutz, de Gheorghe Ghiulescu, la fel cum goliciunea intelectuală și infatuarea criticului sînt bine schițate de Adrian Georgescu în rolul lui Georgen.

În finuta artistică ridicată a spectacolului, dar, poate, excesiv de șarjat ni s-a părut Vasile Florescu (Jochen) și excesiv de grav Dumitru Onofrei (Hugo Nyffenschwander). În ceea ce privește partitura Olgăi — soția scriitorului — ea este extrem de sumară și ambiguă, astfel încît înzestrată actriței Rodica Tapalagă i-a fost mai greu să dea un contur definit personajului. Este poate singurul caz în care autorul n-a reușit să-și argumenteze convingător teza, întrucît sinuciderea Olgăi nu este motivată dramatic și parcă inserată din afara întregului mecanism. Ceilalți interpreți (Dorin Dron, Nicolae Mavrodin, Nae Ștefănescu) au realizat microprezențe scenice corecte, integrîndu-se satisfăcător ansamblului. Trebuie să menționăm în mod deosebit decorul, semnat de arh. Dan Jitianu și costumele Piei Oroveanu, care au creat un cadru de solemnitate găunoasă, îmbinată cu o neglijență veselă, întru totul corespunzătoare viziunii dramaturgului. Piesa nu-și propusese să dea soluții definitive sau să ofere o singură interpretare, ci s-a mulțumit să invite spectatorul să mediteze. Ea corespunde într-adevăr crezului autorului ei: „Valoarea unei piese stă în încărcătura de probleme, nu în univocitatea ei”.

Ion PASCADI

Receptarea artei teatrale, implicînd prin însăși natura sa creația spontană și rămasă oarecum la stadiul superficial al impresiei momentane, fără puțință de aprofundare, prin reveniri și întoarceri, impune cu necesitate întuirea fiecărei sugestii, mai mult chiar, a fiecărui gest, în contextul probabil al suprapunerii sale peste un prim registru sensibil, trezit inițial în afectivitatea latentă a spectatorului, o dată cu începerea reprezentației. Pornite, într-un fel sau altul, de la premisa propusă, de la suscitarea nivelului „epidermic” al contemplației estetice, asociațiile născînd în mintea celui prezent în sală se construiesc concentric, evolutiv sau, dimpotrivă, progresează prin ciocnirea senzațiilor contrarii.

Obișnuit vreme îndelungată cu o unică dominantă, tragică ori comică, publicul a făcut totuși acomodarea cu schimbările bruște de tonalitate cel mai frecvent întîlnite, să zicem, în teatrul absurdului; chemat către un text clasic, el este însă dispus să se abandoneze unui singur impuls pe care nu-l mai părăsește cu promptitudine, pe care nu mai îndrăznește să-l abandoneze decît atunci cînd i se cere în mod vădit.

Traducerea și adaptarea Andei Bol-dur, ca și spectacolul semnat de Lucian Giurcescu au conferit o lungime maximă partiturii comice a doctorului Trilețki, au reliefat ridicolul neajutorat al lui Voiņițev, au marcat prezența pasageră a colonelului Trilețki și a lui Glagoliev-fiul, accentuînd poate, nepermis de mult, elementul rizibil, pulverizînd aproape substanța dramatică, existența ca trăsătură fundamentală a tuturor destinilor cehoviene. Un *Hamlet de provincie* insistă atît de mult pe

Tragic, dar și comic

„impunsăturile satirice” încît îi este imposibil să mai suspende hohotul de risnici chiar în clipele de neîndoielnic tragism — relatarea încercării de sinucidere a Sașei, uciderea lui Platonov. Să părăsim însă acest spectacol bănuind posibila sa degradare în timp.

Cum o astfel de justificare nu poate exista și pentru *Dansul morții*, vom evita truismele referitoare la „pesimismul frenetic” al dramaturgului suedez, situat exact sau nu la confluența metaforică sau reală, a naturalismului cu expresionismul, pentru a discuta doar adevărul interpretării universului lui Strindberg, a lumii sale populată de frămîntări și neliniști.

Găsim cu greu un fragment de frază — „Ar fi comic, dacă n-ar fi tragic...” (Kurt) — ce a constituit, credem, punctul de plecare al montării regizorului Yannis Veakis. Amestecînd cele două categorii, ambiguizînd toate contururile ferme, el trece pe lingă sarcasmul amar, propriu autorului nordic, dar se oprește și înaintea unei intenții marcate de parodiare, admisibilă ca linie consecventă, chiar dacă ea ar fi violat o consolidată obișnuință de înțelegere a faptelor și ideilor conținute în piesă. Întunecarea de coșmar, realizată deosebit de sugestiv prin decorurile Elenei Pătrășcanu-Veakis, provoacă o tulburare impregnată de presimțirile tuturor vicilor. Drama evoluează în „micul

infern”, dar în același timp se diluează, devine incredibilă și amuzantă, forfecată de niște personaje ciudate, transformate pe scenă, din ce în ce mai evident, în niște pultroni ce nu-și joacă, totuși, feste și își fac glume, e drept sinistre, dar glume totuși.

Sesizînd cum gestul larg și mecanic repetat caută să depășească sentimentele, ireale pentru propriii lor interpreți, spectatorul se distanțează alintîndu-și astfel starea de spirit necesară umorului, ascultînd indiferent replici ce îi *ilustrează* doar o autotortură de neimaginat. Finalul, restabilind o acalmie sinistă de fapt, te lasă nedumerit: prin faza zîmbetului tău condescendent s-au scurs situații cutremurătoare, fără ca să simți nevoia de a le pătrunde.

Omul înlăntuit de un anumit sentiment, ce i se confirmă prin solicitări repetate, dobîndește un impuls continuu, cu greu modificabil, chiar dacă logica desfășurării acțiunii cere intermitent o răsturnare în contrariu. El capătă o inerție, o anchilozare a elasticității, o direcționare precisă a percepțiilor sale artistice.

Echilibrarea raporturilor dintre comic și tragic în favoarea dominantei este modalitatea cea mai ușoară de predeterminare a sensului reacției publicului. Despărțirea netă a registrelor este de asemenea o soluție. (În recenta

montare a piesei *Orașul nostru* se face o deosebire tranșantă, poate chiar prea fermă pentru spiritul lui Thornton Wilder, între bucuria vieții și tristețea morții). În schimb, încrederea voită a semnificațiilor sau învierea lor prea pronunțată, credem că produce succesiv, efectul invers celui scontat. (*Hedda Gabler* la I.A.T.C. devine comică tocmai prin masca hidoasă și strigătele stridente arborate prea adeseori pentru a mai putea impresiona).

O subtilă armonie a amalgamului cotidian de durere și ris se înfiripează în *Îngrijitorul* prin cristalizarea trezilor în șocuri acute îndreptate asupra sensibilității sau prin grădări de lumină ce pregătesc și apoi accentuează o tonalitate și nu pe cea opusă. Totuși, uneori, publicul întîrzie prelîngindu-și o dispoziție psihică și după consumarea situației generatoare. Aici este, însă, vorba despre lipsa de perspicacitate a observației, de maleabilitate și finețe a receptivității.

Îmbinat din nuanțe și tendințe variabile, spectacolul teatral modern se adresează unui public complex, deschis celor mai ferme și radicale atitudini; datorită posibilității sale sporite de a-și coordona singur gîndurile, de a-și crea asociații insolite, omul contemporan devine refractar în fața unei încercări timide de a-l dirija încert și oscilant sensibilitatea. Pentru a fi convins, el are nevoie, fie de o violență, dar concisă subliniere a unei bruște deplasări, fie dimpotrivă de anunțarea inteligibilă în timp a răsturnării comediei în tragedie, fie de pauze și ritmuri, îndrumări ale traiectoriei ideilor sale independente.

Ioana POPESCU

Un carnet cu schițe de Luchian la New York

Una din surprizele călătoriei pe care am făcut-o în Statele Unite — unde am fost cu expoziția Țuculescu și pentru a ține conferințe la unele universități — a constat din descoperirea unui necunoscut carnet cu schițe de pictorul Ștefan Luchian.

Carnetul face parte din valoroasa colecție de artă a doctorului O. K. Cosla, român de obârșie și stabilit la New York după ultimul război. Membru al Academiei de medicină și de științe din S.U.A. și al Colegiului american de cardiologie, doctorul Cosla posedă, împreună cu soția sa, americană, o importantă colecție de artă. Soții Cosla au opere de Rembrandt, Correggio, Rubens, Delacroix, Gauguin, precum și numeroase portrete ale unor celebri pictori francezi din între 1600 și 1900, printre care Boucher, Greuze, La Tour, Nattier, Courbet, Carrière. Colecția Cosla a fost expusă la unele muzee sau la unele universități.

Născut la Piatra Neamț, unde familia sa a dat mai multe generații de intelectuali, doctorul Cosla a fost profesor de farmacologie la Universitatea din București, după ce, îndată după primul război mondial, studiasse și ajunsese profesor la Universitatea din Strasbourg. S-a stabilit în America în timpul celui de al doilea război mondial. Câtă vreme a fost în țară, a donat bibliotecii Academiei acte de pe vremea lui Alexandru cel Bun și Petru Rareș, scrisori ale lui Al. Odobescu și V. Alecsandri. Pictorul G. Loewendal i-a făcut portretul pe care-l vedem reprodus în catalogul expoziției cu colecția O. K. Cosla la Brigham Young University. A dăruit unor asociații a Americaniilor de obârșie română opere de Grigorescu, Andreescu, Luchian.

În convorbirile pe care le-am avut în locuința sa de la New York și-a exprimat gândul de a dăruia patriei unele opere de artă. Legat de meleagurile copilăriei și tinereții sale, el a ținut să-și exprime admirația față de realizările regimului nostru, spunându-mi că niciodată nu s-a făcut așa de mult pentru județul de obârșie, Neamțul, ca în anii puterii populare. Dorește să viziteze țara.

Carnetul cu schițe de Luchian — pe care d-rul Cosla a binevoit a ni-l trimite în reproduceri și din care publicăm unele, aducându-i vii mulțumiri — cuprinde circa treizeci de desene în peniță și creion. Majoritatea sînt portrete de intelectuali, țărani, ostași, precum și de copii. Într-o schiță vedem o femeie cusind, în alta un copil așezat pe o paște. Printre personaje apare și Mica Bogdan-Pitești — soția cunoscutului colecționar de artă și colaborator al pictorului la diferite acțiuni artistice. Există și un peisaj cu indicația „Breb” — localitatea unde Luchian a creat splendidele-i pasteluri în 1908. Unele schițe sînt semnate. Carnetul datează deci din 1908 și poate din anul următor, avînd și unele file albe.

Și din aceste schițe se vede finețea liniei lui Luchian, darul său de a pătrunde adîncurile psihologiei. umane, unele schițe fiind simple notații, altele deja conturări portretistice cu caracter de studiu definitiv. Interesul său pentru frumusețile naturii coexistă cu dragostea pentru oameni și este de reținut că majoritatea personajelor schițate sînt oameni din popor și intelectuali cu care a întreținut relații. Carnetul contribuie la cunoașterea preocupărilor umane ale lui Luchian și a exercițiilor sale pentru dobîndirea măiestriei artistice.

Petru COMARNESCU

PORTRETUL DOAMNEI
MICA BOGDAN-PITEȘTI

PORTRET DE COPIL

PORTRETUL UNUI VIOLONIST

SCHIȚA DE PORTRET,
FĂCUTĂ LA BREBU (1908)

DESEN

PORTRET

SCHIȚA DE LA BREBU

DESEN

De vorbă cu pictorul

EMERIC MARCIER

Originar din România (născut la Cluj, în 1916), pictorul brazilian Emeric Marcier aşază pe pereţii sălii de expoziţie a Ateneului rodul unei cariere artistice care măsoară până în prezent mai mult de un sfert de veac. Considerat ca unul dintre cei mai de seamă artiştii brazilieni de astăzi, atât pentru opera sa cât şi pentru neclintitele sale convingeri estetice, Marcier a fost şi este prezent în cunoscute galerii de artă din America de Sud şi Europa. După vernisajul expoziţiei am solicitat pictorului câteva cuvinte, câteva gânduri din lungul itinerariu al artei şi biografiei sale.

— Domnule Marcier, privind pinzele dumneavoastră mă întrebam cum se face că unul dintre pictorii de frunte ai ţării ce găzduieşte Bienala de la São Paulo, şi care a studiat într-o Academie de artă europeană, posedă un „stil” atât de „nealterat” de numeroase şcoli şi curente ale artei contemporane?

— În nici un caz nu este vorba de conservatorism. Mai degrabă o descoperire de sine, o sinceritate faţă de ecoul propriului meu suflet. Am absolvit Academia Brera din Milano, în 1938. Regimul autoritar de atunci făcea să crească dorinţa de libertate, de descătuşare, de rupere a şabloanelor de orice fel. Citeam această dorinţă în ochii profesorilor, o vedeam explodând pe şevaletele noastre, ale studenţilor. Să nu vă mire faptul că lucrarea mea de diplomă a fost o pictură suprarrealistă. Mai târziu, în Brazilia, natura exuberantă, oamenii, oraşele de ţară păstrând atmosfera secolelor trecute, toate laolaltă m-au făcut să mă simt în largul meu, m-au adus, într-un cuvânt, faţă în faţă cu mine însumi. Folosesc „limbajul” care mă ajută cel mai bine să exprim experienţa sufletului omenesc — acela care în contextul modalităţilor de expresie de astăzi se numeşte figurativ sau clasic, cum vreţi să-i spuneţi.

— Cunoscutul critic de artă brazilian Rubem Navarra scria în 1942, la numai doi ani de la deschiderea primei expoziţii a dvs., la Rio: „Marcier ne-a dat un exemplu stimulant şi o lecţie admirabilă... un european venit aici să ne aducă aminte, nouă brazilienilor, de existenţa unei Brazilii mai străvechi decât Hollywood-ul

Emeric Marcier — Autoportret

şi Copacabana... un străin care a resuscitat pentru artă interesul faţă de uitatul nostru peisaj intim, saturat de tradiţie şi scăpat, din fericire, de cosmopolitismul anurilor”. Ce ne puteţi spune despre climatul de concepţii din lumea artiştilor brazilieni în legătură cu izvoarele de inspiraţie şi bineînţeles cu mult discutatele forme de expresie?

— Aceleaşi tendinţe care se observă în pictura europeană şi nord americană se reflectă din plin în opera majorităţii artiştilor brazilieni. Aceleaşi „încercări” de la Bienala venetiană le veţi găsi şi la São Paulo. Ca şi pictorul Di Cavalcanti, a trebuit să duc o luptă grea şi solitară în faţa unei întregi generaţii care consideră „o ieşire la peisaj” drept un lucru demodat şi lipsit de sens. Am rămas la convingerile mele, dar asta nu înseamnă că resping arta modernă, aşa cum faptul că de ani de zile locuiesc retras într-un minuscul oraşel de munte — Barbacena (statul Minas Gerais) — nu mă împiedică să mă duc din când în când la Rio.

Arta nu este decât de bună sau de proastă calitate. Rugăm cu toţii că astăzi, a fi la modă este într-o oarecare măsură egal cu a te sustrage acestei selecţii. Timpul va lămurii însă şi aici lucrurile. Picasso este fără îndoială un mare artist. El va rămâne în istoria artei. Multe din picturile sale vor onora de-a pururi săile muzeelor, unele, chiar şi la el, vor fi date uitării.

— Să revenim la opera dvs. Aţi critica de artă braziliană şi, mai ales, cea italiană, au afirmat în numeroase rânduri că pictura dvs. atestă o influenţă evidentă a frescelor medievale româneşti (ziarul italian „Momento Sera” indică ferm Voroneţul) şi a picturii populare pe sticlă din Transilvania. Am vrea să vă cunoaştem părerea în această direcţie.

— Fără îndoială aceste consideraţii sînt adevărate. Am plecat din ţară foarte timpuriu aşa încît nu pot atribui izvorul acestor realităţi din pictura mea decât subconştienţului. Sînt convins însă că alături de fresca medievală italiană şi de sculptura barocă în lemn din Brazilia, spiritul artei româneşti a constituit punctul meu de sprijin în lumea expresiei artistice. Sînt nespuse de bucuros că am posibilitatea de a-mi prezenta lucrările pe pământul ţării unde m-am născut.

Accentele dramatice ale portretelor şi lumina tulburătoare a peisajelor braziliene configurează o viziune în care ne liniştea împinsă uneori pînă la tragic constituie trăsătura dominantă a acestui autentic şi original artist.

Mihai DOMOCOŞ

Dorian Szasz, Trei capete

Jurnalul galeriilor

DORIAN SZASZ

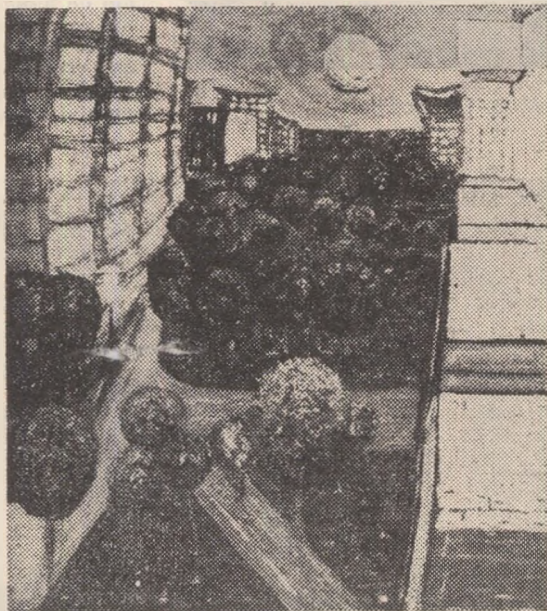
Pictor cu o biografie artistică destul de bogată, Dorian Szasz, a cărui expoziţie a fost deschisă de curînd în sălile galeriei de artă din Bd. Lagheru, pare să-şi fi precizat diapazonul sentimental: un lirism fără false sensibilităţi domină contactele sale simpatice cu natura. Un lirism conţinut, fără extravaganţe sau gesturi exaltate. Poate numai, uneori, o uşoară tensiune expresionistă, evidentă mai ales în compoziţiile cu personaje, în stilizarea deformantă a capetelor de femei, ce amintesc, însă transfigurat în viziune modernă, canonicul tip bizantin.

Dar, respectul pentru tradiţia picturală românească se face şi altfel simţit în pictura lui Dorian Szasz. O putem urmări în modul cum se face decuparea fragmentului de natură, în respectul păstrat pentru integritatea subiectului pictat. Căci, deşi a asimilat din lecţia picturii moderne elemente de limbaj, pictorul face în continuare o artă de analogie, uneori împovărată chiar de anecdota narativă. Şi dacă Dorian Szasz reduce obiectele la coeficientul lor cromatic, suprafeţele colorate astfel obţinute păstrează între ele raporturile naturale, pinzele sale nu devin aproape niciodată abstracte sau simplu decorative, ci se păstrează în regnul lor iniţial (vezi peisaje ca „Drum de ţară” sau „După ploaie”). Desigur, sînt în expoziţie şi destule tablouri al căror efect scontat este cel decorativ; în fiecare din acestea intenţia mi se pare explicită, şi rezultatele sînt deseori fericite („Dealul roz”, „Nuduri”). Alteori pictorul ajunge aproape de gestual, preferînd în acest caz o gamă cromatică vag orientată, ca aceea a „Naturii moarte”. Uzînd în general de culori voite terne, nestrălucitoare, ţinute între ele în relaţii sobre, Dorian Szasz pierde prin monotonia continuei opriri la aceeaşi unică soluţie, astfel încît sîntem tentaţi să credem că mare parte din tablourile prezentate sînt numai etapele pregătitoare ale unei picturi pe cale să se cristalizeze.

CHIŞ VALERIA, FRENŢIU LUCIA, GHEORGHE ALEXANDRA, STĂTESCU ELENA

Pentru mulţi dintre traumatizaţii plastici, victime ale altor expoziţii, grafica Valeriei Chiş poate fi reparatoare. Pasiuni stinse sînt vivificate de imaginea copilului dojenit de bunică, a iepuraşilor, şi de aceea idilică a „Cuplului”. Facilitatea plastică întâlneşte aici puerilul. Şi amîndouă purced din formalism. Punerea în pagină, stilizarea făcută prin omisiuni voite, compoziţia didactică, sînt toate semne clare ale unei expoziţii pripite.

O „delicată gingăşie” (citată din catalog) caracterizează pictura Luciei Frenţiu (vezi „Oraşelul de cuburi”, „Flori de gheaţă” sau tabloul „Melc, melc codobela” reprezentînd o broască ţestoasă). Uneori însă, studiul de culoare, de tipul celui practicat în tabloul intitulat „Morişca”, este surprinzător: tonuri surdinizate, înrudite pînă la a părea degradeul aceleiaşi culori, o compoziţie dinamică.

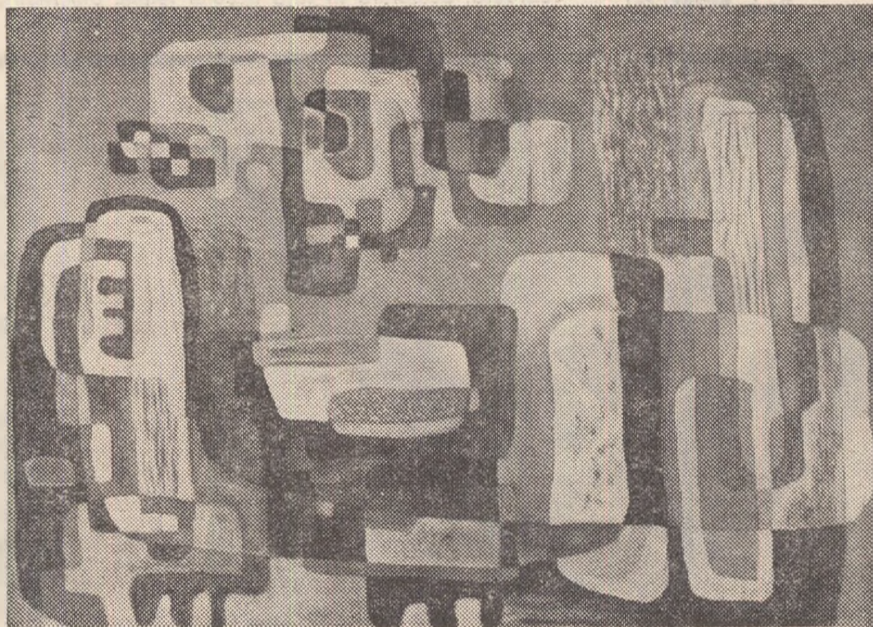

Elena Stătescu. Oraşul

Sacrificînd utilul aparenţei sculpturale, vasele Alexandrei Gheorghe păcătuiesc prin neclaritate. Formele lor par rezultatele unui moment de nesiguranţă, decorul aplicat nu merge niciodată în sensul acestor forme, ci stă sub semnul aceluiaşi întimplător. În figurine, citim lesne brutale împrumuturi din ceramica populară: „Păsările lungi” — sînt fluierile-cuc din bilciuri, „Căluşii” amintesc micile statuete cu aceeaşi provenienţă.

Elena Stătescu pare deocamdată preocupată de obţinerea unui decorativ înrudit, ca efect, cu vitraliul. Deseori însă modalitatea aleasă — repetarea de elemente într-un aliniament stabilit — pare mai degrabă şcolărească, stîngace.

Cristina ANASTASIU

Gh. Şaru. Interior. Din Bienala de pictură şi sculptură care se va deschide la sala Dalles.

Nocturnă

O rașul, sub stele, are locuri mai întunecate sau mai luminate și coexistența lor, cu trecerile bine menajate, fie chiar și de întâmplare, de la o zonă la alta, de la umbră la lumină și invers, dă sentimentul călătoriei într-un spațiu rezervat feeriei, jocului de mister și evidență, punte care te duce, încintat o clipă, de pe malul solar pe cel al somnului. O trecere, noaptea, pe străzi, este o pregătire pentru vis. Și apoi, fii ai pământului, ai combustiei lui centrale, cum sintem, ziua trăim prea mult în flăcările soarelui, un corp în definitiv străin, ca să nu ne simțim oarecum departe de natura noastră — pe care o regăsim noaptea când pământul exală, la o întoarcere de buton, focul său electric și în mediul acesta inocuu, fiindcă artificial, devenim, înfăptuind condiția feeriei, salamandre, restituim esenței noastre prin travesti.

Și nu sintem singuri căci iată, făcând un pas către noi din transparențele în expectativă ale nopții la nivelul celor mai înalte blocuri, iau loc personaje la fel de miraculoase (miracolul intră în posibilitățile curente ale genului), eroii mitologiei comerțului nostru contemporan. Numele lor, citite printre stele din Piața Romană pînă în dreptul bisericii italiene, au frumusețea enigmei: Imol, Durol, Ideal, Textin, Plastin, Tarom, Danubiana, Casata, Eva, Mașina-de-cusut-Ileana, în-orice-cămin, Ambasador, Ideb (cu două aripi de aur, pe una stînd scris: Lumină! și pe cealaltă: Confort!), Cec, Ciclop, Elegant.

Este adevărat că dacă de sub alb roșu galben albastrul Tarom veghind peste acoperișul care l-a adăpostit pe George Petrașcu pînă în 1921 privești în adîncul bulevardului Magheru, îți răsbind privirea doar Textin și Plastin, în depărtare zărești pilpîind profilul Mașinii-de-cusut și peste drum de ea Cec în roșu, abia descifrabil; în fund de tot, bănuindu-l cam spre Colțea, o îngustă și lungă suprafață orizontală de vagi semne galbene și roșii. Un pas din piață în bulevard îți risipește sentimentul de stinghereală în fața unei scene pe care ai fi presupus-o mai populată și îi scoate la iveală și pe ceilalți — scriși de preferință cursiv cu litere conștănțioase, la care celebrii copişti Bouvard și Pécuchet nu știu totuși cu ce ochi s-ar fi uital, în orice caz lăsînd destule locuri goale printre ei pentru îngerii tăgăduitori ai nopții și îmbrăcați în culori de dorit, cu siguranță, mai nuanțate. Eroii par mai curînd o ceată de irozi săraci. O cameră goală este o cameră goală. O cameră în care nu se află decît un scaun, și acela de proastă calitate, este o cameră pustie. Dacă scaunul are stil, încăperea e doar părăsită.

Dar poate că pustiul înflăcărează mai mult fantazia. În mijlocul unei mari piețe clădite de curînd, cu blocuri ultramoderne vopsite în cele mai stăruitoare culori, și se poate năzări, cînd magia luminii s-a stins, un trist și uerat de marfă, fîrîit de lăcuste și realizezi perfect situația de a te găsi în Bărdan așteptînd, într-o hală pierită, un tren care nu mai vine. Dacă astfel tot ce poate realiza reclama luminoasă bucureșteană este să facă mai tangibilă prezența nopții, aducînd-o, alături de ea, printre noi, actor neașteptat — și lucrul este, din punctul de vedere al micii noastre teorii, cu totul remarcabil —, îi putem cere în schimb oarecare acuratețe și fantazie grafică. Bietul Elegant de care am vorbit (magazin de rochii) este de-a dreptul jalnic cu literele lui tremurătoare și subțiri, vitrina luminată din colțul străzii Jules Michelet cu bulevardul (Auto Moto Sport) oferă privitorilor, numeroși totdeauna, împudoarea imensă a unui decor de muni în galben-verde cu soare roșu. Neonul în șerbet de brandafir și fistic arde ochii și în loc să-i atragă îi face să se întoarcă, efect în care magazinul Melodia și cinematograful Republica (din urmă cu o surprinzătoare morozitate) excelează.

În cazul că lipsa de gust poate fi compensată prin extravaganză, aproape că ne vine să luăm în serios proiectele de publicitate absolută ale domnului Grave cel imaginat la supărare de Villiers de l'Isle-Adam și să ni se pară, în fața acestor mizerii, preferabilă ideea de a proiecta cu reflectoare verzi-culore, brusc, între labele Ursei Mari, întrebarea Sint sau nu de trebuință corsetele.

Flacăra frumoasă pune un accent și acolo unde prezența lui ar fi de la început exclusă. Astfel clădirea bagatelizată de vitrinele luminate ale Melodiei este, artistic, de tot modestă în ciuda cantității, dar întâmplarea alături de magazinul spus mai înainte a unei agerii de voiaj aerian cu perfecta bună cuviință a luminilor și culorilor sale, o înobilează. Tot așa cum peste drum de tristul grătar de deasupra ușii, al Elegantului, un om de talent a închis în casete negre, pentru Air France, o sticlă lăptoasă și mată, delicat și exact cizelată, a cărei dulce lumină fascinează ca un suris, dînd adolescenței arborilor din față-i, de pe trotuar, o grație fină, de pași muzicali.

Radu PETRESCU

Spațiu, lumină, mișcare

Dacă Le Corbusier scria, într-un moment în care privea cu circumspecție posibilitățile colaborării intime a artelor plastice cu arhitectura, că „sintaxa acesteia (arhitecturii n.n.) se compune din spații, lumină, circulații, și senzația este de natură indecupabilă, astăzi, însă, așa cum afirmă Georges Mercier, într-un articol ce se axează în jurul acestei probleme, „dezvoltarea științelor și tehnicilor a fost favorabilă unei noi sinteze a artelor: pe de o parte, metamorfoza subiectului în pictură și tentativele de explozare ale cadrului tabloului, au permis unei arte, făcînd apel la senzații mai puțin intime decît cea figurativă, să se integreze arhitecturii; pe de altă parte, pe măsură ce scapă de robia greutății, formele arhitecturale devin ele însele mai libere, mai poetice, mai apropiate de pictura abstractă”.

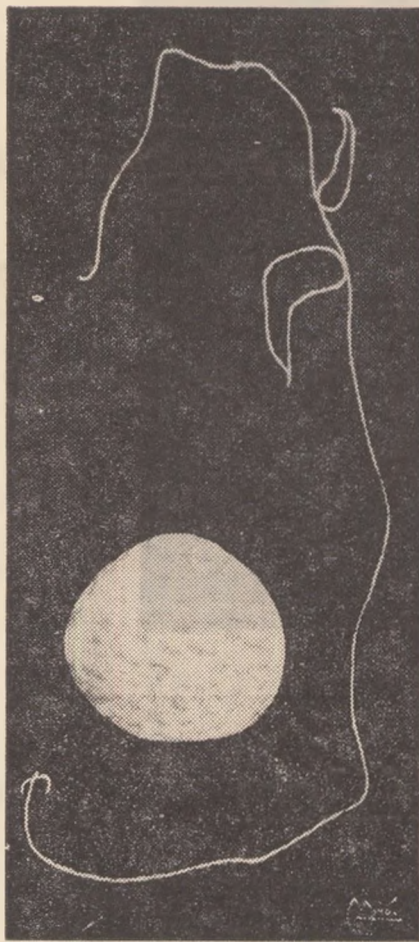
În expoziția „Artele plastice în serviciul arhitecturii”, prezentată de d-na Valentine Fougere, expoziție ce reunește și obiecte artistice, dar și machete și fotografii, cele două mari posibilități de însumare a artelor plastice și arhitecturii într-un tot unitar se lasă lesne descifrate. Este vorba, în primul rînd, și aici problema se pune mai ales din punctul de vedere al decorației

interioare, de o colaborare de tip tradițional, în care obiectul de arhitectură, finit, primește, consonant stilului său, obiectul de artă plastică pe care îl întregeste sau care întregeste a această arhitectură. Am putut plasa aici tapiseria (din regimul căreia notăm din expoziția în discuție exemplare semnate de Le Corbusier, Vasarely, Miró, Gilioli, V. Szekely — tapiserii abstracte, caracterizate în general printr-o mare claritate și simplitate în dispunerea cîmpurilor cromatice), tabloul, gravura, sculptura, etc. Desigur, există în acest caz posibilitatea ca, depășind punctul de echilibru, arhitectura să devină simplu suport, creîndu-se astfel o pseudosinteză, cu nimic irepetabilă. Mă gîndesc, în acest sens, la cele cîteva gravuri prezentate (Adam, Gilioli, Lardera, Giacometti etc.) și mai ales la lucrările lui Vasarely — patru reliefuri policrome și trei serigrafii intitulate „Zetts-Zs”, „Diac”, „Gamma” — care vor impregna, neîndoișor, orice spațiu arhitectural în care sînt plasate, cu propria lor atmosferă pulsantă.

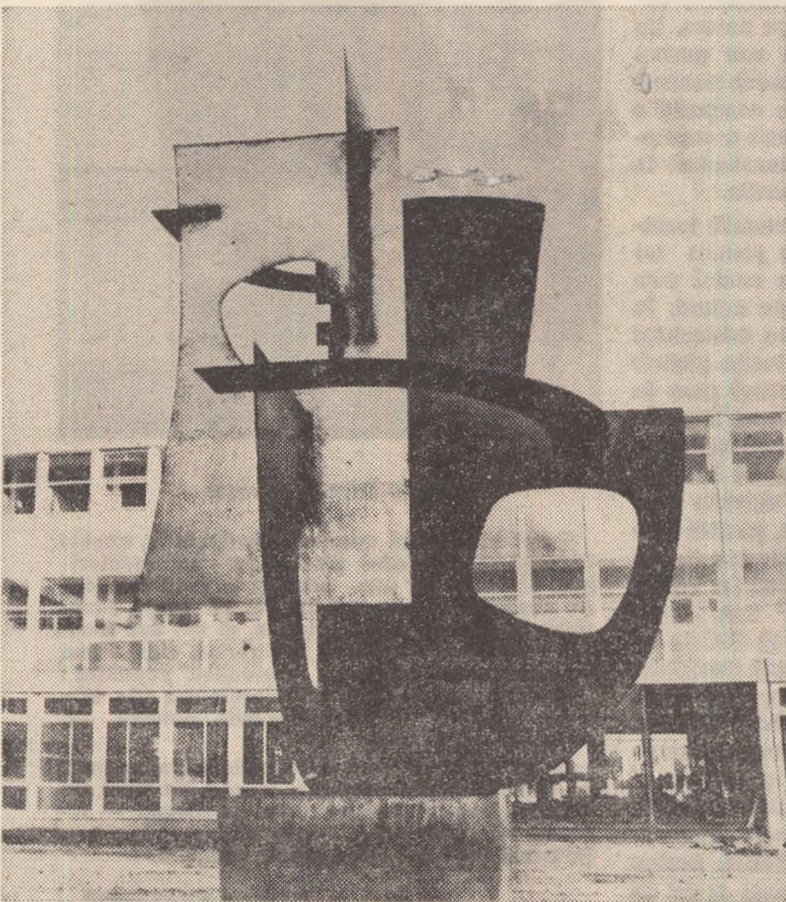
Cu mai mari șanse de a crea o solidă, nedemontabilă sinteză arhitectură-plastică, formula vitaliului, panoului decorativ sau ansamblului sculptural, proiectat dintru început ca element constructiv al viitorului complex arhitectural, a permis, așa cum o exemplifică frumoasele fotografii din expoziție, reușite de talia Fundației Maeght din St. Paul de Vence, la a cărei atmosferă definitivă concură, în egală măsură, construcția propriu-zisă, dar și sculpturile lui Miró, Giacometti, Calder, sau a liceului tehnic din Mans, ale cărui forme sînt fericit completate de metalicele avîntări pe verticală ale sculpturii lui Berto Lardera. În această uriașă sculptură, care este arhitectura modernă, obiectul de artă plastică trăiește neuitată metamorfoză, unind funcționalul cu decorativul, cucerește domenii noi. Iată, spre exemplu, chemineurile lui V. Schlegel sau altarul bisericii din Nevers semnat de Lipsi. Iată, mai ales, pereții din poliester cu două fețe ai lui Chapuis (decoratorul celebrei piscine de la Corbeil-Essones sau a bisericii Jeanne d'Arc din Orleans), — prezent în expoziție cu un mic panou creat în această tehnică — mirifice imagini ale unei lumi cu aparențe continuu schimbătoare.

O frumoasă suită de diapozitive completează această reușită expoziție: un ciclu închinat omagial lui Le Corbusier, detalii ale cîtorva capodopere ale arhitecturii moderne, ca sediul UNESCO de la Paris (arh. R. Zehruss, P.L. Nervi și M. Breuer), Fundația Maeght (arh. J.L. Sert asistat de H. Jakson și R. Gourley), O.R.T.F. (arh. St. Bernard), etc. etc.

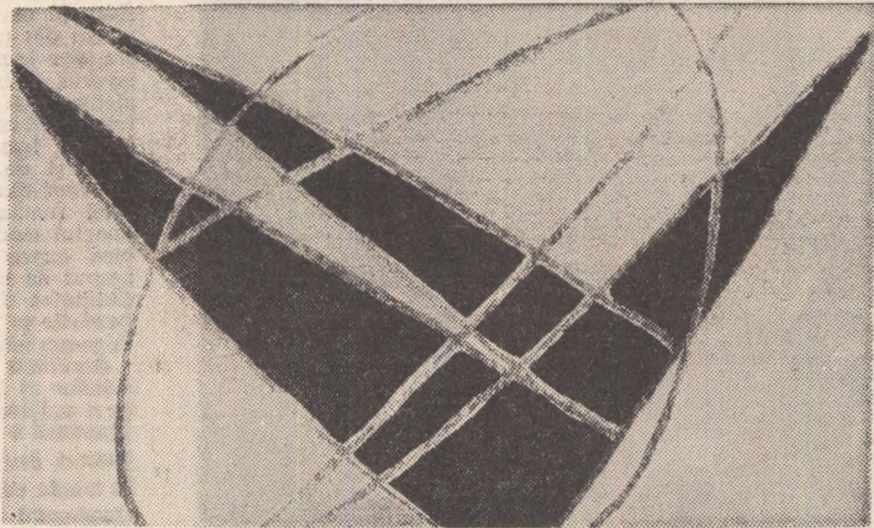
C. CONDIESCU

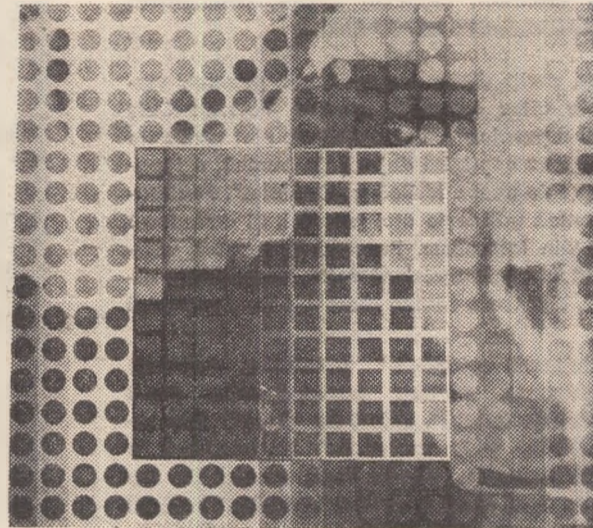
Joan Miró. Compoziție.

Lardera. Sculptură în fața liceului tehnic din Mans.

Emile Gilioli. Căderea lui Icar (tapiserie)

Vasarely. Zetts-Zs.

CAMERATTA —

după succesul de la Bayreuth

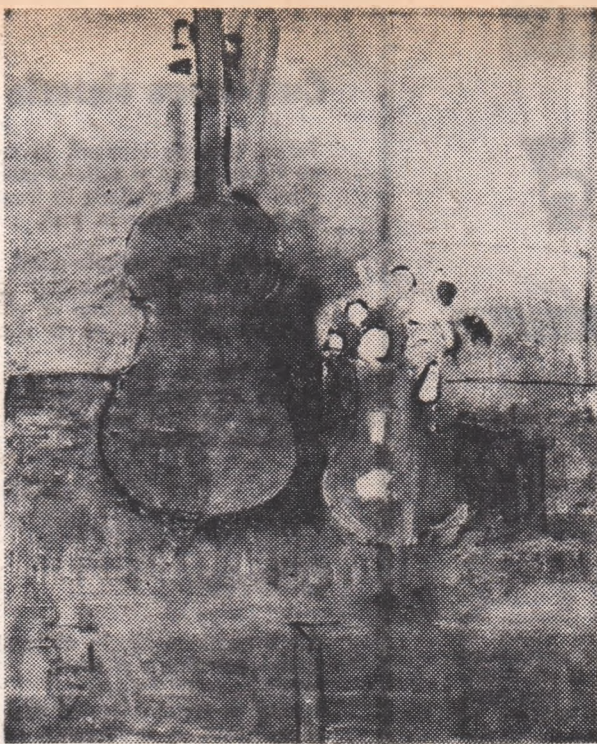
După succesul, obținut vara aceasta la Bayreuth, (Premiul I la „Intilnirile internaționale ale tineretului”), primul concert al „Camerattei”, orchestra de coarde a Conservatorului, condusă de Dumitru Pop, a avut înțelesul unei duble demonstrații: progresul realizat de la ultima apariție și preocuparea continuă de înprospătare a repertoriului.

Cunoaștem verva, subtilitatea și precizia cu care ansamblul interpretează „Sarabandă, Giga și Badinerie” de Corelli. O nouă ediție ne-a adus aceleași satisfacții pe care le provoacă această bijuterie a epocii într-o excelență execuție. La fel „Menuetul” de Boccherini, oferit ca supliment, cu farmecul său de eleganță desuetudine. „Concertul pentru vioară și orchestră în la minor” de Bach s-a distins prin precizie stilistică. Asemenea lucrări, gândite pentru ansambluri reduse ca număr de instrumentiști, pierd mult din adevărata lor atmosferă, încredințate orchestrelor simfonice, unde echilibrul nuanțelor este mai greu de controlat. Se ajunge la o supralicitare a sonorităților, ceea ce-l obligă și pe solist, adesea, să utilizeze un ton și artificii de virtuoziitate pe care muzica nu le presupune. Din obișnuință, o parte a publicului ar fi dorit mai multă strălucire din partea violonistului Octavian Rațiu; însă ar însemna să nesocotim tocmai autenticitatea acestei interpretări care a redat partiturii sensul ei de muzică de cameră, gen căruia — măcar în principiu — îi este străin tot ceea ce nu servește nemijlocit muzica și colaborarea între executanți. De aceea am admirat buna înțelegere ce a domnit între solist, — altfel stăpîn pe tehnica sa —, și orchestră, ca și expresivitatea reținută, sobră și convingătoare a frazelor. Același lucru se poate spune și despre motetul „Exultate jubilate” de Mozart — capodoperă a artei vocale, cântat de Cornelia Angelescu în același respect față de muzică și cu aceeași grijă pentru unitatea întregului. Posesoa-re a unei voci frumoase și de o vădită agilitate, soprana a urmărit cu finețe nuanțele acestei dificile partituri în folosul căreia a sacrificat orice demonstrație nedorită de tehnică vocală — în genul celor cu care am fost, din nefericire, obișnuiți.

Piesa lui Ștefan Niculescu prezentată în primă audiere ne obligă să medităm o dată în plus asupra modului de alcătuire a programelor de concert. Contrar părerii unor administrații, „Cameratta” a dovedit din nou nu numai posibila, dar și fructuoasă conviețuire a clasicismului și contemporaneității. Melomanul sincer vine la spectacol pentru a asculta muzică și, dacă i se oferă piese de calitate, deosebirile de stil devin cu totul secundare. Rămâne această singură condiție: rigoarea execuției și a selecției. Mai mult, asemenea alăturări ajută la perfecționarea executanților și la crearea unor viziuni a publicului mai complete și mai pregnante asupra fenomenului muzical. De loc deservită de context, „Formanți pentru 17 instrumente de coarde” de Ștefan Niculescu confirmă valoarea absolută a lucrărilor unuia dintre cei mai reprezentativi compozitori români. Puțin importă pentru spectator dacă la alcătuirea ei au fost folosite procedee de calcul sugerate de matematica modernă sau nu, dacă efectele ce largesc tehnica instrumentelor de coarde au mai fost folosite, sau sînt complet originale. Lucrarea, redată cu precizie și indiscutabilă plăcere de a cînta, emoționează prin conciziunea textului, prin rafinamentul efectelor sonore, prin frumusețea în sine a acestei muzici. Pentru o ureche mai familiarizată se deslușesc apoi ingeniozitatea combinațiilor de structuri sau de timbre, rigoarea gândirii. Ne bucură faptul că o astfel de piesă a fost scrisă și cîntată, că publicul a reacționat cu promptă căldură la unul din momentele muzicii românești care va constitui în viitor un reper.

„Apollon musagète”, suită tipică pentru neoclasicul Stravinsky, a încheiat acest echilibrat program. Aici, ca și în restul concertului, am putut aprecia coeziunea și vizibila maturizare a ansamblului, acuratețea tehnică și stilistică. Unul din cei mai alesi muzicieni pe care-i avem, Dumitru Pop, dirijorul formației, a condus autoritar dar cu maximă decență. Este meritul său și al formației sale de a fi prezentat un program atât de atrăgător și divers, în condiții ireporabile.

Sever TIPEI

Al. Ciucurencu. Natură statică

Peter Iacobi. Compoziție cu două forme (lemn).

Eterofonii, flashuri sonore, dicteu academist

Mai mult de o săptămînă de concerte cuprinse într-un articol de cronică relativ restrîns obligă, volens nolens, la o limitare a obiectivelor, poate chiar la notări preferențiale, însă nu neapărat subiective. Este prin urmare aici un act de aventură și unul de luciditate, deopotrivă.

Această săptămînă muzicală bucură-reșează a intrunit o serie armonică de evenimente în stare să ne scoată din pasivitatea specifică a acelor concerte, ce par să disimuleze mereu capitolul ontic al artei și ne-a redat climatul, credem cel mai interesant, în care nu certitudinile învățate, ci întrebările provocate de un act de creație autentic sînt memorabile. Dincolo de reeditările interpretative absolut necesare din repertoriul clasic, trei instituții muzicale, Radio, Filarmonica „G. Enescu”, Orchestra de coarde **Cameratta** a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” au fost angajate cu totul laudabil în trei prime audiții de muzică românească: **Ștefan Niculescu — Formanți pentru 17 instrumente de coarde, Mihai Moldovan — Vitralii și George Draga — Cantata festivă.**

Această proximă lucrare a lui Ștefan Niculescu, — **Formanți** — se plasează într-un circuit de opusuri ce par să evolueze într-o plasmă sonoră foarte înrudită, dacă nu unică, dar care, ca avîr-lite dintr-o mișcare centrifugă, dobîndesc configurații unice, individualizate. **Formanți** prezintă similitudini retroac-

tive cu lucrarea **Eteromorfi** și parcurgînd în continuare drumul invers al creației, putem să le depistăm în **Cantata a treia**, chiar în **Invențiuni pentru clarinet și pian**. Lucrarea aceasta, **Formanți**, duce pînă la ultimele consecințe formale un procedeu stilistic specific muzicii lui Ștefan Niculescu, ce se bazează pe organizări sonore într-o nouă lume spectrală, cea a **eterofoniei**, atât de caracteristică cîntărilor populare autentice. Rezultatul acestor procedurări stilistice este deosebit de interesant. Muzica păstrează, ca și altă dată la Ștefan Niculescu, un fluid obsedant, transpus în mai multe game timbrale, parcurgînd un drum spre străfund, parcă dincolo de materie, către orizonturi abstracte. Ținuta lucrării este magistral condusă. Imaginile sonore au o largă polivalență expresivă. O notă cu totul specială acordăm tinerei formații de coarde **Cameratta** condusă de **Dumitru Pop**, care, apărînd după un frumos succes internațional la Festivalul tineretului de la Bayreuth 1968 — unde a obținut Marele Premiu — a impresionat din nou prin puritate, clarviziune și distincție stilistică.

Orchestra radioteleviziunii pășește și azi din nou în fruntea manifestărilor de sprijinire a creației muzicale autohtone, în special a tinerilor. **Mihai Moldovan** deschide în această stagiune șirul primelor audiții. **Vitralii** pentru orchestră mare este, în acest context de opere noi, de un interes incontestabil. Tînărul

și înzestratul compozitor s-a prezentat publicului cu o creație, rod al unor cercetări și soluții continuu speculate în globusul sonor modern. Expresie a acestor căutări, după lucrarea **Texturi**, care a precedat-o la scurt timp, **Vitralii** aliniază într-un ritm alert o serie de flashuri sonore, (ca într-o variație de stări) șase culori distincte, șase țesături complexe de ritmuri și timbre orchestrale, atât de bine sugerate plastic în titlu. Rigurozitatea construcțiilor, claritatea liniilor, cultivarea unei palete personale fac din această lucrare, cu o ascensiune imediată, (fusesse executată cu două săptămîni în urmă în cadrul Festivalului Internațional „Toamna clujeană”, cu același succes) o piesă comparabilă cu cele mai reușite ale generației de compozitori tineri sau de vîrstă medie.

Tînărul **George Draga** a fost prezent în cadrul concertului săptămînal al Filarmonicii. Este vorba de un quasi-debut. **Cantata sa Festivă** este o lucrare scrisă într-un torent lapidar, construită rectiliniu, cu inteligență și subtilitate, rămîne însă tributară unui dicteu ușor academist, unei laboriozități pe cît de încheiate, pe atît de minate în spiritul efervescențelor și suflului modalității noi de expresie. E de așteptat mai multă intimitate și subiectiv, mai mult **incognito**, depășirea masivității, a declarativului.

Aceasta este panorama expozitivă proiectată din cîteva ateliere de creație care, în sălile de concerte bucură-reșene, a reținut atenția publicului. Ele au fost însă dublate de fiecare dată de producții tradiționale din repertoriul universal, consacrat, care au reînnoit la rîndul lor atîtea vechi și cunoscute sonuri.

Iancu DUMITRESCU

micul ecran

Desigur, filmele pe care le programează televiziunea constituie pentru public un prilej de cele mai multe ori dorit, de a sta, după un răstimp, față în față cu „prieteni” mai vechi. Este un prilej mai ales de a se confrunta valoarea și gustul, cînd spiritul de aventură pe care și-l imprimă procurarea anevoioasă a biletelor, la premieră, dispăre cu totul și, deci, cînd satisfacția nu se mai combină cu dorința violentă de a fi la curent cu actualitatea marelui ecran.

Numai în acest sens ne interesează piesele pe care ni le oferă televiziunea. „Crucișătorul Potemkin” este un exemplu strălucit, valoarea lui de document de artă, geniul creatorului său rămîn nealterate după ani și după nenumărate întîlniri.

Actualitatea generală este mult mai bine ilustrată în reportaje. Cu un interes crescînd și datorită valorii lor artistice, se urmăresc reportajele filmate. Este un interes explicabil și prin aceea că omul modern, omul atît de solicitat, și atît de grăbit, omul bogat și divers informat despre evenimentele lumii, simte o acută dorință de a fi prezent, de a fi pîrtăș suferințelor, prin cunoaștere, la ceea ce se întîmplă în lume. Teleglobul, telediclopedia ca și telejurnalele în imagini îi satisfac în mare măsură această dorință.

Dar poate cu mai multă căldură sînt urmărite reportajele de actualitate românească. Cu adevărat emoționant ni s-a părut reportajul de amploare documentară despre moartea unei insule, despre insula-cetate Ada-Kaleh din vecinătatea complexului hidroenergetic de la Porțile de Fier. Ni s-a oferit prilejul, ultimul, de a face o plimbare amănunțită pe pitorescul pămînt al smochinelor, al strugurilor timpurii și al altor taine, deasupra cărora vor călca liniștite aici valurile Dunării. Ideea generoasă, pe care realizatorii reportajului au servit-o cu emoție și puritate, este aceea că o parte din relicvele istorice care s-au păstrat în Ada-Kaleh, au început să fie strămutate pe insula mai tîndră, Șimian, și care primește aceste valori nesperate, despletindu-și sălciiile și acoperindu-se de cer senin.

De slabă valoare ni s-a părut comentariul, citit de altfel și cu o voce palidă, la reportajul despre tîndră oraș minier Bălan. Credem că trebuiau mai multe date, oricum, despre apariția unui oraș pe harta patriei; faptul că din imagini se degajau siluete ultramoderne de blocuri, o eleganță admirabilă de ordin social, ne-a încîntat mai ales pentru că, pînă la acest reportaj-surpriză, nu știam nimic despre ființa noului oraș.

Pînă acum ne-am ocupat într-un fel de partea foarte serioasă a programului televiziunii. Partea lui distractivă, muzica ușoară, ne-a satisfăcut în special duminică 3 noiembrie cînd ni s-a oferit o după amiază uluitoare de bogată și „aranjată” cu gust. Intr-o perfectă schemă scenică s-au perindat soliști și actori, care, nu știm cum, de la un capăt la altul al programului, ne-au ținut într-o plăcută tensiune de sensibilitate. Ne bucurăm și trimitem tuturor felicitări. Remarcabil Florin Piersic cu melodia plină de miez „Ce-am cîștigat și ce-am pierdut”. Și dacă nu ni s-ar lua în nume de rău, facem o ignorabilă observație la textul melodiei interpretată de Sergiu Cioiu. Este vorba de acele versuri care se termină în „i” și pe care interpretul nu le poate prelungi decît riscînd o evidentă stridență. De ce limba italiană este limba cea mai adecvată muzicii? Pentru că este atît de aerisită de vocale rotunde și care își pot permite o „existentă” expresivă și prelungită. Să nu ignorăm adevărul că limba română are aceleași virtuți. Grijă noastră trebuie să acopere, în acest sens, și textul unei melodii de muzică ușoară.

ARGUS

POȘTA REDACTIEI

Viss A. Rion : Nu sînt elemente de progres, totul rămîne încă la nivelul unor modeste potiriri de cuvinte, fără ecou, în care harul personal înțirzie să se afirme. „Prea tîrziu”, prima parte, pare să aducă ceva în plus, dar partea a doua, uscată și explicativă, strică totul. Să mai vedem.

Ovidiu Alexandru : E greu să ne facem o părere dintr-un mic fragment. Ceca ce se poate observa însă de pe acum e o anumită inexperiență a cuvintului, o nesiguranță a mijloacelor stilistice, deocamdată greoaie, încărcate, lipsite de nerv epic. Cît privește substanța propriu-zisă a acestui episod, ea repetă vechi, arhicunoscute, imagini ale „liceului-cimitir”, fără a aduce notabile elemente noi. Poate veți găsi niște fragmente mai interesante și edificatoare. Mulțumiri pentru frumoasele, emoționantele felicitări și urări.

E. Evu : Pare să fie mai bine decît altădată. „Reluare”, „Drag”, „Plecarea cîntecului”, „Caut o lumină” jalonează un drum care poate duce spre adevărata poezie. Reveniți.

M. Negrea : Idel interesante în „Frumoasele pere” și „Oglindă”, dar neajunse la expresia unitară, convîngătoare. Mai trimiteți.

Gabriel Daiani : Mulțumiri. Din păcate, nimic nou.

B. Comnenu : Nu, hotărît lucru, trebuie să recurgeti la o mașină de scris. Oșinda pe care ne-o aplicați e absolut nemeritată, inumană.

Gh. Bozu : Întimplarea relatată e interesantă, dar mijloacele povestirii nu sînt încă la același nivel. Mai încercați.

N. G. : Rondelurile dvs., pe lîngă naivități și sovăieli de început, indică și unele îndemnări și semne lirice. Trebuie să vă încercați puterile mai felurit, și în afara formelor fixe, să luați contact mai profund, mai intim, cu poezia contemporană, cu marile experiențe lirice ale timpului. Reveniți, apoi, cu cele mai bune manuscise.

C. Valeru : Încă nu e clară nemarea dvs. spre poezie. Cele mai multe piese sînt uscate și sovăitoare, modeste. Uneori, o undă lirică ici, colo. „Iubirea noastră” spune parcă ceva mai mult (și traducerea e lucrată corect, onorabil). Trebuie să mai stăm de vorbă.

T. Frincu : „Toamnă” I și II anunță ceva. Celelalte sînt niște încercări în care precumpănesc mimetismul și ostentația. E cazul să vă căutați mai atent și stăruitor mijloacele, formulele, sunetul propriu. Reveniți.

Datu Mihail Dan : Iată adresa pe care ați solicitat-o : Str. 30 Decembrie 52, scara A, etaj III, apart. 7, București, sectorul IV.

Gam Zu : „Geometrie” are părți frumoase, imagini subtile, inedite, dar nu e în întregime izbutită, (mai sînt goluri, insistențe descriptive și enumerative, etc.). În ce privește proza, cap. I se prezintă foarte promițător, interesant, analiza — desul de pătrunzătoare (ca să nu

justifice excesivele îndoieli ale autorului cu privire la istețimea sa !) — tînde parcă să-l intrige pe cititor, stîrnindu-i curiozitatea pentru desfășurarea ulterioară a lucrurilor (unele referiri la întîmplări și împrejurări încă necunoscute intensifică acest interes). Firește, ne puteți trimite și celelalte pagini și scrisorile rămase. Nu credem însă că lui Vașec al dvs., dacă doriți să rămînă un personaj simpatic, i se potrivească obsecile (adesea cam acre, cam obosite și cam șablon) pe care le rivniți pentru el. Vă dorim spor la lucru și așteptăm vești noi. (N-am înțeles semnificația celui 2—0).

Rusalin M. Stînea : (Sebeș-Alba). Schița „Fata țăpănarului” ar trebui să se încheie la pagina nr. 2, unde de altfel ați și pus, cu mina dvs., un semn de final posibil, cu observația justă pe care o faceți în paranteză : „Cititorii vor lucra cît mai scurte și variate...” Interesant, ca atmosferă, fragmentul cu fata care ride în somn, cu riul de munte și visul. Scrieți : „Ca să te deprinzi să rizi, trebuie să vezi oameni rîzînd... Pe vremurile acelea, în satul meu, nu ridea nimeni. Acum aș putea deprinde acest obicei, dar la bătrînețe se învață mai greu...” Dincolo de factura idilică a stilului, reflecțiile cu caracter moral dovedesc o anume experiență de viață. Mai trimiteți. Nu vă grăbiți însă. Concentrați-vă scrisul și feriti-vă cît puteți de „descrierile frumoase”, cultivate în sine. Mai simplu și mai direct — dacă aveți ceva de spus — și se pare că aveți.

Doijol : „În loc de 25, 24”, dă vădite semne de poezie care nu se văd în celelalte, — mai mult niște jocuri ahtiate după „efecte”. Să vedem ce mai urmează.

I. Gorun : Lucrurile merg din ce în ce mai bine. „Extaz”, „Plecarea”, și mai ales „Obiecte” ne întăresc speranța unui debut apropiat. Țineți-ne în curent.

M. Ursachi : Există o reală forță lirică în paginile trimise, manifestată uneori ciudat, îndrăzneț, personal, alteori, însă, pe o linie convențională și anecdotică, ușor prăfuită („Odaia gingașei iubiri”). Lucrul cel mai bun pare să fie „Flanelă”, dar sînt toate semnele că în plicurile viitoare vom primi vești și mai bune. Le așteptăm cu interes.

Romulus Marinescu : N-are rost să vă amăgim : încercările dvs. sînt modeste, diletante, chiar dacă mărturisesc o anumită sensibilitate. La acest nivel, sub ecoul manualelor școlare, versifică o bună parte din populația țării (căci „nu e om să nu fi scris o poezie” și „Românul e născut poet” !). E o înțeleptă plăcută (și necesară) poezie de vreme ce manifestă și întreține aspirația către frumos, dacă nu devine o manie și un focar de iluzii riscante. S-auzim de bine.

Paul Veron : Nu-i o greșală (ceea ce ați făcut) ca să ne cereți scuze. Poeziile sînt lipsite de valoare. Sufletul învălmășit și chinuit nu și-a găsit încă expresia.

Marius La Saeta : Mulțumim pentru salut și pentru cuvintele adresate revistei. Cît privește versurile, încă nu se simte detașarea de un teritoriu comun al poeziei de toate soiurile, publicată la ora actuală. Din Sorescu ați deprins comentariul prozaic. Fără duhul autentic și inedit, însă, nu se realizează poezia. Mai trimiteți.

Tubultoc Ioan : Semne bune, interzise parcă de o reținere, de o oboseală venită prea devreme. Din cele multe, alegeți cîteva mai puțin „frumoase”, mai mult autentice, și vom vedea.

Serban Alexandru : Deocamdată nu se întrevăd semnele „izbinzii”. Poate, cu alte, mai îngrijite, să fie spre cinstea meștegurilor gorjene — așa cum doriți.

Cu fiecare victorie

Trăim, grei de vremuri, în munți, cu fețele aspre și sufletul clar gîndurile izbesc ritmic în frunți ca brațele apelor în mal.

Ca niște sirene, miinile-nalță, în timp, puterea gesturilor lor și mirosind tulburător a viață precum aripile miros a zbor.

Și cu fiecare victorie smulsă, demn, din noapte și din zi, îi dăm timpului puterea necesară de a fi.

FLORIN MANEA

Obiecte

Cade continuu ploaia obiectelor grele, adevărate și mari, rotunde, urite, colțoase, întregi — nepotrivite nici unui căuș, și colorate — lovindu-mă adînc în pupile, pătrund prin ceața șovăelnică a șirurilor cenușii de cuvinte — vorbele verzi, care îmi strepezesc de atîta timp dinții.

Obiectele cad încete, mereu, singure lucruri reale în lumea ochilor și a părului meu.

Cu miinile ridicate în sus, ca vechii indieni, cer mereu, fără-ntrerupere, ploaie.

Ploaie pentru seceta obrazului meu drept, ploaie pentru culoarea pastel a sufletului și pentru praful cenușiu, uscat al cuvintelor adunate în colțul odăilor, pe tavan, pe podea, în sertare, pe mobilele — zestre-a-unei nunți tirzii. Cer ploaie mereu brațele verticale în vreme ce trupul îmi moare sub obiectele trainice, solide și grele.

IRINA GORUN

Noptile Rozaliei

Din multele teluri ale haosului S-au desfăcut mai întii șerpîi Certitudini ale începutului lumii. Ei au închipuit apoi primele coapse Urcînd cu mirul în gură Punînd femeii peste femeii Turn de coapse în bătaia vîntului Purtător de semințe.

O, acest Turn Babel Făcut din cuvinte-femei Turn neînțeles în limbile lumii El coboară în noi Mai ales atunci cînd ni se face frică În noaptea Rozaliei.

R. A. STRIMTU

Flanela

Ți amintești desigur flanela violetă, Flanela aceea sublimă pe care o îmbrăcasem În cea mai frumoasă din serile noastre ; Despre care spuneai că îmi șade Ca o armură de smalt, știi tu, în seara Cînd ne pornisem împovărați de garoafe și iasomie

Către Ierusalim... Cînd madam Zambilovici Ne-a dat cîte două tartine (ca să avem pentru drum), Flanela pe care apoi am adus-o Fluturînd ca un steag zdrențuit în războaie, Pe care apoi am purtat-o Cu frenezie pe trupu-mi uscat de hagi, Pînă ce-a fost absorbită prin pori și s-a asimilat

În toate celulele trupului meu, Și în schelet, Iar țesătura ei sclipitoare a devenit un țesut. De ce încerci să negi, De ce pretinzi că nu știi ce flanelă, Ce seară, ce Ierusalim și așa mai departe ? De ce vrei musai s-o pipăi, s-o vezi, Să o dezbrac, tocmai acum cînd nu se mai poate, De ce pretinzi că nu a fost nici o flanelă, Că nu mă vezi, că nu mă simți, că nu mă recunoști ?

MIHAI URSACHI

Sensul de a trăi

În mină țin o mare albastră căreia îi cauț contururi, — alături de un munte, ar forma un peisaj măreț sau chiar o țară.

În vîrstele școlare îmi depășeam cu un deget de cerneală colegii ogîndindu-i pe hîrtie.

Războiul era în urma mea și scrișnea din toată fierăria cu neputința lui. Copii bălai eram destui pentru a-i sta în cale.

O cîmpie prea verde pentru anotimp avea atîtea flori că putea să semene cu pătăria pămîntului cînd acesta se deghizează în reprezentantul sentimentelor pure.

ROMEO NĂDAȘAN

CENACLU

Ședința obișnuită a cenacului scriitorilor nu va avea loc în această vineri, din pricina evenimentului mare — Adunarea generală a scriitorilor — la care sînt chemați și unii dintre membrii cenacului. Ne permitem, deci, cu acest prilej, un bilanț E fi-rește devreme. Dar mai bine mai devreme decît niciodată.

Ce a făcut bun acest cenac ? După opinia

noastră, a contribuit la instaurarea celui climat al de mult cerut și cu o aparență, la un moment dat, cel puțin himerică. Cenacul s-a instituit în nucleu de bază al climatului favorabil bunei literaturi. Meritul principal revine nu alt „persoanei” Miron Radu Paraschivescu, ci „ideii” de M. R. Paraschivescu. Cunoscut și recunoscut ca unul dintre singurii factori permanenți ai progresului literar, bărbat de un bun gust neîntrecut, calm în replică, neatins de fiorul virstei, M. R. Paraschivescu — chiar numai prin numele său rezonant, așezat în fruntea cenacului — impune un anumit tip de atmosferă, fertilă, vie, colorată.

Meritul, în al doilea rînd — revine sălii, în care s-au întîlnit, în fine, intelectuali veritabili, ti-

neri și vîrstnici. S-au auzit aci nume ale unor poeți necunoscuți care, după aceea, au făcut vogă printre iubitorii de literatură.

Toate lucrurile bune care s-au întîmplat conduc spre ideea că acestui cenacul i se cuvine o revistă.

De criticat, nu criticăm nimic. Prea importante ni se par — în cumpănă cu lucrurile rele — des-tinderea, fertilitatea, patosul, spiritualitatea acestui cenac.

Atît am vrea să mai spunem : să nu ne oprim aici. Să se nască și alte cenacuri ! Una din condițiile rezistenței, la aceeași înălțime, a Cenacului scriitorilor, este — dacă nu concurența nobilă cu altele — măcar instaurarea unui context, a unui spațiu de repere.

Cu două magnetofone, un pikup, o caterincă și o orchestră, în vizită la NICOLAE TĂUTU

(Fals interviu de ADRIAN PĂUNESCU)

N. Tăutu — tânăr

Pe Nicolae Tăutu l-am găsit transpirând în biroul său de lucru de la „Podgoria”. Era înconjurat de prietenii intimi și admiratorii devotați, Miron Radu Paraschivescu („Closca cu pui de aur onirici”), Sasa Pană, D. Tepeș, Leonid Dimov și Vintilă Ivăncău. Se discuta aprins despre „Codul manierelor elegante”, tomul lui Petru Vintilă. Interviuul a început cu subtilitate.

— Bună ziua, stimate Tăutu.
— De ce, dragă Păunescu?
— Cum ai scris ultima carte?
— De la stînga la dreapta. Dimineața cu mîna stîngă, după amiaza cu mîna dreaptă. E o sinteză. „Francisca”, „În absența stăpînitorilor”, în „Vestibul” cu „Intrusul” și cu „Străinul” a purces la „Facerea lumii”. Influențe? Da. De la Gheorghe Talaz și Șerban Nedelcu. De la primul am luat punctele, de la al doilea virgulele... M-au mai ajutat și Fa, Ier, Camus, Hamsun, Kafka și Dumitru Mircea, care m-a publicat... Eu, de fapt, nici n-am visat să ajung scriitor...
— Ne cutremuri, dragă Tăutu.

— Da, e adevărat. Am vrut să mă fac turist. Dar locul era ocupat de Al. Andrițoiu. Am vrut să mă fac pictor. Dar locul era ocupat de Radu Boureanu și Gh. Talaz. Am vrut să mă fac crainic sportiv. Dar locul era ocupat de Al. Mirodan. În sfîrșit, am vrut să mă fac scenarist. Dar locul era ocupat de Francisc Munteanu. Și, ca tot românul, imparțial, m-am făcut poet... Dar sînt convins că abia mă pot numi membru al Uniunii; pînă să ajung scriitor mai e cale lungă, lungă ca pînă la Vălenii de Munte...
— Am 25 de ani, 4 luni, 3 săptămîni, 2 zile și 11 minute, dar nu pricep diferența dintre scriitori și membrii Uniunii!...

— Mă fletezi, dragă Adriane, (aici Nicolae Tăutu a roșit feciorelnic și a strîns pudic paharul de pepsi în care se afla coniac), membrii Uniunii au dreptul la vot, la documentare și la pensie, iar scriitorii la cărți. Avem prea mulți membri ai Uniunii, geniali, și prea puțin scriitori cu talent...
— Pe cine iubești dintre critici?
— Numai pe Of. S. Crohmălniceanu; sîntem doar frați de apă, de gaze și de liftul din Dionisie Lupu 74.

— Dar dintre poete?
— A, vrei să mă prinzi?!... Tot pe Ion

Sofia Manolescu, pe Adania și pe Maria Arsene, chiar dacă scriu proză...
— Cîteva nume de scriitori prețerați.
— Toate numele cu terminație lichidă, ca: Andrițoiu, Meitoiu și Constantin Toiu... Sau numele cu terminație gen Traian Iancu: Banuș, Bănuță, Banu, Bănulescu, Cassian, Leu, Frănculescu, Franck...
— Alți scriitori...
— Toată conducerea Uniunii prezintă și cea viitoare, după alegeri. Mai iubesc scriitorii blînzi și timizi ca Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu și George Ivașcu...
— Frecvenți cenacul de vineri de la Casa Scriitorilor?

— Cînd voi fi pensionar. Am auzit că la primirea pensiei va trebui să prezinti o adeverință că ai participat la toate ședințele cenacului, iar patalamaua să fie semnată de Vintilă Ivăncău, din care e obligator să cunoști trei poezii pe de rost...
— Ce aștepți de la Adunarea generală a scriitorilor?

— Ca să tîne, dragă Adriane, să mă aleagă cu 672 de voturi și jumătate (căci va vota și Petru Vintilă).

— Dar tu pe cine alegi?

— Pe Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Mioara Cremene, Sânziana Pop...
Aici discuția noastră s-a intrerupt din voință, și așa încălcată, a secretarului general de redacție Teodor Balș. Ar mai fi multe de spus, dar abia e loc pentru fotografia de la șase luni pe cînd autorul se afla în faza dadaistă și nu candida la premiul Nobel.

Ar mai fi de consemnat că magnetofonul care a înregistrat această discuție (reprodusă infidel) a fost manevrat de

Nicolae TĂUTU

Desen de Florin Puică

Epigrame

Lui Traian Coșovei, autorul volumului „Cînd mă grăbeam spre mare”.

Despre susnumita carte
Nu știu alții ce îndrugă,
Dar se vede de departe
Că volumu-i scris în... fugă.

Dumitru DRĂGAN

Alec Popovici prezintă la Teatrul „C. Tănase” spectacolul „Mexico melody”.

De la Mexico, expres,
Mulți cu aur s-au ales.
El, în schimb, are dorinți
Să se-alegă cu arginți.

Ioan Grigorescu publică volumul de nuvele intitulat „Lupia cu somnul”.

Cînd, pîn'la urmă, a dat Domnul
Să pună punct la carte-n zori,
O denumi „Lupia cu somnul”,
Gîndindu-se la cititori.

Doina Cetea debutează cu volumul de versuri „Culorile începutului”.

Să mă ierte autoarea
Decă-i recenzee lucrarea.
Dacă poezii scria,
Mai cîrînd Doina... Cetea!

V. D. POPA

Am fost invitat la șezătoarea „Întîlnire cu epigrama”, dar n-am putut să mă duc.

Că n-am fost eu la întîlnire,
Știu, nu-i o nenorocire.
În altă parte este drama:
Că n-a venit nici epigrama.

Anumite condeie au întîmpinat cu rezerve apariția dramaturgului Tudor Mușatescu în postură de rebusist.

Pentru ce să aibă Mușatescu-abjineri,
Pentru ce să-i fie de careuri jenă,
Cîtă vreme-atîția din confrății tineri
Scriu și ei tot rebus? Înșă

pentru scenă.
Dr. AGU

Lui Eugen Barbu pentru volumul „Vinzare de frate”.

La vinzarea lui de frate,
Barbu (nu mă fii de glume!)
Să-și asume, de se poate,
Și vinzarea... de volume.

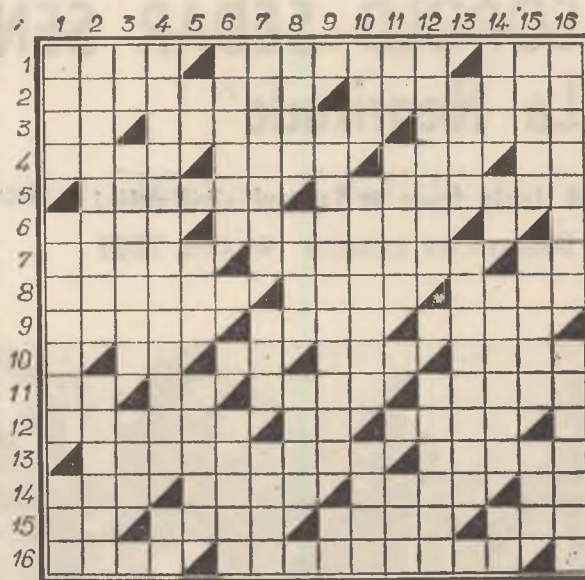
George Sebastian LAZARESCU

Concurs de jocuri

Pe coarda razachiei

de TUDOR MUȘATESCU

Orizontal

- 1) Se bea, dar nu se bea. — Vin care vorbește frantuzește. — Se bea la începutul mesei.
- 2) Trăscău cu studii în Franța. — Te face ca el, în obraji.
- 3) Ia notă. — Vin pe picioarele lui.
- 4) Iute ca săgeata. — Miroase buchete de vin. (pl.) — Pune piedică vitei de vie. — Veto.
- 5) Cum nu trebuie să fie vinul cînd îl scoți din butoi. — Moare cu zile.
- 6) Iau răspunderea. — Drojdia societății.
- 7) Ca omul a doua zi după chef. — Începe dragostea și sfîrșește cheful. — Trăiește numai din cărți.
- 8) Mort după apă. — Aștia au băgat omul în păcat. — Au și ei un vin pe puterea lor.
- 9) Așa se văd arinii, cînd te uiti la ei „asupra chefului”. — Cînd de oraș. — Fără soț.
- 10) Chiuit de petrecere. — În fiecare zi se duce cite un pic la plimbare. — Te deum! — Iese la vopsea.
- 11) Prima parte din celebrul discurs al lui Avram Iancu. — În spe. — În galaxiile coniacului. — Te face să te exprimi alambicat (pl.)
- 12) Mari și lați. — N-a venit de tot pe la gene. — Fericit că e încornorat.
- 13) În ele s-a încălțat talpa țării. — Mămăligar.
- 14) Fiecare domn român a fost așa. — Zăpăcită ca Nora de Ibsen. — Nume bărbătesc de import. — ...revedere.
- 15) N-am ce-ți face. — Peria de ghetă a plugului. — Așa ajungi cînd băutura întrece măsura. — Întărește marginea.
- 16) Vin de peste munte. — Lăsare de băut.

Vertical

- 1) Sarica vinului vechi. — Descurcăreață din fire (mit.) — Verbul gîtului uscat.
- 2) Nume de vinuri cu renume. — Tămiiș.

- 3) Ca tot omul. — Specialiști în vinuri minăstirești. — Cioburi de sticlă moldovenească.
- 4) Un vin dumnezeesc. (2 cuv.) — Așa faci cînd bei în neștire.
- 5) Gor. — Pronume. — Varietate de vin.
- 6) Strugure cu parfum exotic. — Vin prost crescut.
- 7) Broscur. — Unul. — Cîrciumăreasă care l-a servit pe Caragiale.
- 8) Aripă frînte. — Lopată. — Pseudonimul pămîntului (mit.).
- 9) Locuitori ai unei regiuni de vinuri faimoase. — Să ne vedem sănătoși.
- 10) Timp în Coran. — Cînd strugurelui îi dau tullele. — Împărat de vicleim.
- 11) Pronume foarte personal. — Operații plictisitoare după un păhărel de vin. — E-ațit de rău, încît s-a schimonosit de furie.
- 12) Verbul petrecăreților. — Oraș cu vinuri foarte... potabile.
- 13) Iarnă pe sfîrșite. — Vin zăpăcit la cap.
- 14) Totul e în van. — Coardă... simțitoare. — Roșcata cu coamă. — Și-a scuturat teiul frunza.
- 15) Încurcă-lume. — Tremurici. — Găinar.
- 16) Ca românii cînd primesc oaspeți. — Cînd vinul curge gîrlă.

CONCURSUL DE JOCURI AL „ROMÂNIEI LITERARE”

Cupon de participare nr. 2

Condițiile concursului

Primul concurs de jocuri al „României literare” început cu careul din nr. 5 continuă cu alte patru careuri (cite unul în fiecare număr al revistei), încheindu-se cu un joc-surpriză care va fi publicat în nr. 10 (12 decembrie crt.). Concursul este dotat cu următoarele

PREMII

- 5 premii constind în autograful preferat (pe o carte sau pe un portret foto)
- 2 premii constind în lucrări de artă, oferite de Fondul Plastic
- 5 premii constind în cite zece volume diverse, oferite de editurile noastre
- 3 premii constind în abonamente pe un an la „România literară”.

În ce privește „autograful preferat”, alegerea concurenților se poate îndrepta către personalitățile lumii noastre literare, artistice, culturale. În ce privește premiile în cărți, participanții ne pot adresa, de asemenea, o listă de preferințe. Întrucît natura atît de felurită a premiilor face cu neputință o strictă ierarhizare valorică a lor, ele vor fi distribuite ținîndu-se seamă de dorințele premianților. Așadar, primii 15 clasați, (în ordinea punctajului obținut prin dezlegările trimise) vor avea dreptul să-și aleagă premiul. În cazurile de punctaj egal sau de coincidență a preferințelor între doi sau mai mulți premianți, se va proceda prin tragere la sorți. Pentru simplificarea operației de decernare a premiilor, concurenții sînt rugați, deci, să-și indice anticipat, o dată cu trimiterea dezlegărilor și preferințele: 1) premiul (sau premiile) dorite; 2) autograful preferat; 3) lista de cărți alese.

Dezlegările se vor trimite, toate odată, (pe adresa redacției) în termen de o săptămîină de la apariția ultimului joc al seriei, adică cel mai tîrziu pînă

la 19 decembrie crt. (data poștei). Se va menționa pe plic: „Concursul de jocuri”. Nu se iau în considerare decît dezlegările însoțite de toate cele 6 cupoane de participare.

Soluțiile exacte și lista premianților vor fi publicate în numărul de Anul Nou al „României literare”.

Desen de I. Dogar-Marinescu

LÉOPOLD SEDAR SENGHOR: „La Negritude“

- A treia lume ● Semnul civilizației
- Dimensiunea colectivă ● Anul 2000

Dans ritual al unui trib senegalez

Președintele Senegalului, cunoscutul poet Leopold Sedar Senghor, a acordat recent revistei italiene Fiera letteraria (nr. 40, 1969) un interviu din care reproducem:

INTREBARE: În raportul pe care l-ați prezentat Congresului U.P.S. (Uniunea progresistă senegaleză) ați lansat un strigăt de alarmă în privința situației celei de a treia lumi și ați declarat că scăderea ajutorului internațional și deteriorarea raporturilor de schimb ar avea un ritm catastrofal. Care sînt cauzele acestei crize?

SENGHOR: Națiunile Unite ceruseră țărilor dezvoltate să consacre anual 1,1 la sută din venitul lor pentru ajutorarea țărilor subdezvoltate. Dacă acest mic sacrificiu ar fi fost menținut, înlăturarea cauzelor subdezvoltării s-ar fi petrecut în interval de una sau două generații. În momentul de față quantumul acestui ajutor a mers într-o scădere continuă și proporția venitului național al țărilor bogate destinată celor sărace a scăzut din 1961 pînă în 1965 de la 0,83 la 0,69 la sută. Între 1962 și 1965 această proporție s-a redus, în ce privește Franța, la 0,65 la sută și totuși Franța este una din țările cele mai generoase; ajutorul său oficial acordat Senegalului în 1966 s-a ridicat pînă la suma de 160 milioane franci, mai mare decît al oricărui alt stat prieten al nostru, din ziua independenței.

INTREBARE: Generozitatea scade, deosebirea dintre țările bogate și țările sărace se accentuează. Care sînt argumentele care ar putea stimula noi ajutoare pentru cea de a treia lume?

SENGHOR: Ele sînt înainte de toate de ordin moral. Nimeni din cei care ignorează sau tolerează o asemenea situație nu poate să-și spună că-i creștin. După cum nimeni care se face complice acestui neocolonialism nu poate să se cheme marxist. Trebuie să ne reamintim mai cu seamă că exploatarea vechilor colonii a îmbogățit timp de patru secole vechi metropole și că, cu prilejul războaielor purtate între ele, noi ne-am vărsat singele pentru salvarea lor. Sclavia, numai ea singură, de-a lungul a trei secole, a avut drept efect deportarea a douăzeci de milioane de negri și a provocat moartea altor două sute de milioane. Mai sînt alte motive de ordin politic care privesc salvagardarea păcii și a echilibrului mondial.

INTREBARE: Care sînt valorile specifice cărora dvs. le-ați dat numele de „la negritude“ și care este contribuția pe care o aduce lumea neagră civilizației sau culturii?

SENGHOR: O sensibilitate profundă însoțită de o capacitate de reacție imediată, caracteristică „maselor în prefecere“ cărora le aparțin negro-africani, ca de altfel și japonezii (fapt care nu l-a împiedicat să se integreze rapid în civilizația industrială); o capacitate emoțională care duce la o înțelegere intuitivă a obiectului, a lumii exterioare; acest element intuitiv se opune elementului discursiv (rațional) al omului alb sau european, analizei obiective și conceptuale care ridică un paravan între om și lumea exterioară.

INTREBARE: Analiza dialectică-

discursivă pe care dvs. o opuneți analizei intuitive, caracteristică lumii negre, nu este totuși la baza evoluției tehnice, a civilizației industriale și a științei?

SENGHOR: Știința, cunoașterea obiectivă nu reprezintă un scop în sine. Cu cît omul se perfecționează, cu atît mai mult cîștigă convingerea vastității ignoranței sale. „Scientismul“ a fost depășit încă de pe vremea lui Karl Marx. Scopul natural (în sine însuși) este arta, creația estetică este aceea care-l deosebește pe „Homo Sapiens“ de „Homo Faber“; semnul civilizației îl dă invenția artistică și nu inteligența discursivă (rațională). Cînd știința se află în fața celei mai mari probleme a omului, moartea, ea nu poate să ofere altceva decît un abis (un răspuns în gol): nimicul. Singura pază împotriva morții este comuniunea oamenilor, conștiința de a nu fi nimic altceva decît o parte a colectivității (...). Asistăm la o reevaluare a conceptului de obiectivitate, și față de o asemenea problemă însăși știința recurge din ce în ce mai mult la intuiție, la imaginația creatoare, cum a subliniat deja Bachelard.

INTREBARE: Societățile țărilor așa-zis evoluate, izolate în cadrul civilizației industriale, se constituie din ce în ce mai mult niște construcții juxtapuse ale singurătății. Acest lucru nu se petrece în societatea negrilor. Cum se poate defini comportarea grupului african? „Fenomenul negru („la negritude“) nu are o dimensiune colectivă?”

SENGHOR: „Fenomenul negru“ reprezintă în realitate un mod de a vieții, de a simți, de a trăi în interiorul unei colectivități și de a interpreta lumea. Nu există distanță sau obstacol între om și lume, individul înseamnă cu totul altceva; ceva care nu este niciodată privit ca un obiect. Negrul se integrează, se identifică profund cu grupul și cu natura și, în consecință, această comuniune reprezintă corespondența (care se poate opune) modului occidental de comunicare. Permeabilitatea sa față de mediul inconjurător, delimitarea binelui și răului, solidaritatea, frecvența mare a contactelor omenești constituie manifestările esențiale.

INTREBARE: Oare această fuziune dintre individ și grupul tradițional (în această contopire a individului cu colectivitatea), această predominanță a faptului de „a fi“ față de „a face și a avea“ nu constituie un factor care se opune nevoii de întrecere, de competiție, de succes individual, caracteristice civilizațiilor industriale?

SENGHOR: Desigur că aceasta reprezintă o piedică și eu cunosc bine această lacună. Dar noi putem trage foloase de pe urma forței acestui sentiment colectiv.

Într-o țară în care interiorizarea mistică este la fel de dominantă ca și solidaritatea, ne putem bizui mai mult pe sentiment, pe cinste, pe sentimentul național pentru a dezvolta rațiunea și pentru a substitui

Statuetă din Nigeria.

concurenței și competiției individuale, concurența și competiția colectivă. Vă rog să examinați de altfel această problemă a evoluției civilizațiilor pe o perioadă de șase mii de ani. Dar șase mii de ani nu reprezintă nimic atunci cînd evoluția omului a implicat un milion de ani. Superioritatea civilizației occidentale nu are mai mult de patru sute de ani. În cursul acestor patru sute de ani negrii n-au cunoscut decît moartea, sclavia și exploatarea. Cine vă garantează că civilizația industrială — prerogativa actuală a occidentului — nu este altceva decît o trecere către o formă mai înaltă, mai universală de cultură?

INTREBARE: De la ce sisteme de valori originale s-ar putea produce o revoluție care să fie specific negro-africană?

SENGHOR: Obiectivul nostru este să ajungem la o civilizație originală dominată de valori culturale negro-africane și în cadrul căreia metodele europene să nu reprezinte scopuri în sine, ci, mai degrabă, mijloace în slujba acelor valori. Dezvoltarea socială și înflorirea artistică reprezintă cele două elemente ale acestei acțiuni.

Pe plan social, calitățile specifice comunității noastre ne îndreaptă spre folosirea unor metode originale deosebite de celea folosite în Europa. Așa se întâmplă cu reforma agrară, ca urmare căreia 95 la sută din teritoriul senegalez se găsește în proprietatea statului, potrivit tradiției după care nu există proprietari ai naturii sau ai pămîntului, ci numai uzufructuari.

Toți sătenii noștri au fost încadrați anul acesta în cooperative și noi am prevăzut pentru fiecare grup de zece sate o comunitate rurală care va permite întărirea colectivității și în același timp a concepției comunitare a locuitorilor acestor sate.

Trebuie, fără îndoială, să renunțăm la anumite aspecte ale societății tradiționale și să ajungem treptat-treptat la nucleul familiei monogame care se va substitui ordinii tribale actuale. Dar este esențial să păstrăm valorile comunității colective pentru tot ceea ce privește organizarea sportului și a artelor în special. Artă neagră are calități unice de ritm, de mișcare și de simbolism. Ne vom servi de rațiunea (discursivă) pentru a stimula aceste calități și nu pentru a le înăbuși.

Eu nu sînt — de altfel — convins că civilizația industrială și-a descoperit în mod definitiv sistemul său de valori. Ea nu constituie decît o punte către civilizația timpului liber. În ziua aceea, fără îndoială — în jurul anului două mii, cînd omul nu va munci decît patru ore pe zi și va avea nevoie să umple golurile existenței sale — toată lumea își va da seama — America în primul rînd — de aportul extraordinar pe care-l aduce ritmul și imaginea, ardoarea colectivă, intuiția creatoare — pe scurt cultura neagră.

În românește de
Mihai ANASTASESCU

Cugetările lui Puk

● Privit de sus, Pămîntul trebuie să arate ca o minge numărul 5 pe Wembley cînd e ceață.

● Pentru unii campionatul este numai un tabel întocmit de direcția statistică a Federației, numită compartimentul Competiții, cuprinzînd nume celeste, feroviare sau tehnice (vezi Steaua, Vagonul, Politehnica) fără nici un conținut. Cît despre valoare, clasamentele sînt foarte aproximative, și nu din vina echipelor...

● Îi spuneam cuiva că nu mai cred în sportul rege. — De ce? am fost întrebat. Pentru că e un sport brutal? — Da' de unde! l-am răspuns. Sînt sporturi și mai violente! — Atunci? — Fotbalul, referindu-ne la unele ultime cazuri de la noi și de aiurea, a devenit o întrecere nesinceră: nu poți să lupți împotriva celor ce se înțeleg cu arbitrul!

● Ah, domnule, sînt unii care se simt singuri pe stadion. Și asta numai pentru că tribunele nu sînt pline! Ce te faci însă cu gospodinele de la televizor pe care nu le mai poate contrazice nimeni în materie de balon rotund...

● Îmi retrag huiduielile metafizice: îl credeam pe Niki cabotin și el sărmanul era numai debil...

● Mi-e dor de matadorii aceia mari ai fotbalului nostru: de Bodola, de Baratkî, de Humis, prestidigitatori de minge geniali ce transformă partidele de duminică în recitaluri. Ei nu știau cît talent aveau și iată că timpul îi așează în galeria virtuozilor. Mi-e dor de un Paganini al mingiei...

● Rapid, ce pretențios! Cînd se joacă lent în Giulești aduceți și un dric la poartă...

● Echipa militară. Perfect. Ar trebui să vedem o balistică de balon uluitoare. Cîteodată, privindu-i, parcă-mi aduc aminte de primul război mondial...

● Vedeți numele astea: Juventus, Venus, Ripensia, aveau ștaif. În definitiv dacă există un echipament obligatoriu, culorile clubului, imnuri, insigne, carnete de membri, abonați, fanatici, microbiști, dați-ne și o medalie de tribună: Pot să strig eu: Hai, Bacăule?

● Ați băgat de seamă? Fotbalul nostru s-a intelectualizat. Avem două Universități în Divizia A. — Merçi, dar cîți știu carte?

● Fair-play. Să te ții ce renghiuri or să joace la primăvara viitoare echipele care nu sînt în situația, nici să retrogradeze, nici să cîștige campionatul!

● Atacăm din nou calificarea în întrecerile pentru Campionatul Mondial. Cînd am mai auzit eu povestea asta?

● Mediocritatea, pe lîngă faptul că e agresivă, ignară și fudulă, mai are și prozeții, asta mă doare.

● 1-3-3-4; 1-4-2-4, fotbalul criptic, chimia secretă a incapacității ce mai dă și explicații. — Fugi de-aici cu copilăriile astea, pune dumneata un mut să cînte Trăiasă suit pe un pian, asta crezi c-o să-l ajute?

● În materie de tabele stăm excelent. Ador cifrele, ele exprimă o infinitate de posibilități. E ca un joc de noroc. S-ar putea ca odată, din întâmplare, să o nimerim, dar asta o să mă liniștească pe mine care sînt însetat de certitudini?

● Jur că mi-ar place, deși e aproape imposibil ca la sfîrșitul unui campionat toate echipele să se afle la egalitate de puncte. Atunci să vedem noi pe unde scoate Federația de specialitate cămașa! Pentru că de fapt situația cu totul inedită în care ne-am afla ar exprima un adevăr constant: nimic nu-mi garantează că echipele care retrogradează sînt cu ceva mai proaste decît cele din fruntea clasamentului!

● A iubi fotbalul pentru cei mai mulți este posibilitatea de a arăta că ai temperament.

● Cine spune că avem arbitri corupți? — Depinde de ocazie...

● Am auzit una bună: o să aducem antrenori străini! Păi nouă ne trebuie jucători străini... Ce să facem cu antrenori?

● Proverbe: iar a ieșit șarpele la drum că-l doare capul...

Eugen BARBU

România literară

Săptămînal
de literatură și artă

editat de Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

COLECTIV REDACȚIONAL: Geo Dugu-trescu (redactor șef), Nicolae Breban, Gabriel Dimisianu și Ion Horea (redactori șefi adjuncți), Teodor Balș (secretar general de redacție), Al. Cerna-Rădulescu (secretar de redacție), Ion Caraion, Valeriu Cristea, S. Damian, Marcel Mihalaș, Aurel Dragoș Munteanu, Adrian Păunescu, Gheorghe Pitul, Petru Popescu, Lucian Raicu, Constantin Toiu.